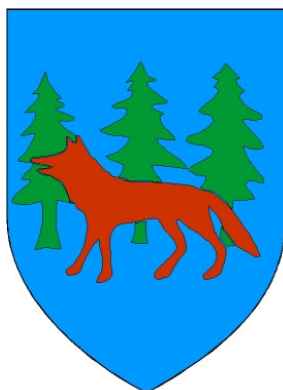


# MIASTO GRAJEWO



## PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA MIASTA GRAJEWO NA LATA 2004 - 2015

Czerwiec 2004 r.

**Wykonawca:**

**Instytut Zrównoważonego Rozwoju Sp. z o.o.**

**Biuro: Białystok, ul. E. Orzeszkowej 32 lok. 417**

**Telefon / fax: (085) 732 17 61**

**e-mail: [izr@izr.pl](mailto:izr@izr.pl)**

**[www.isr.pl](http://www.isr.pl)**



## SPIS TREŚCI

<b>1. Wprowadzenie .....</b>	<b>4</b>
1.1. Podstawa prawna opracowania.....	8
1.2. Treść dokumentu .....	8
<b>2. Ogólna charakterystyka Miasta Grajewa.....</b>	<b>9</b>
2.1 Położenie, historia i ogólne dane fizjograficzne.....	9
2.2 Sytuacja demograficzna .....	13
<b>3. ANALIZA STANU ŚRODOWISKA MIASTA GRAJEWO .....</b>	<b>14</b>
3.1 Położenie geograficzne i rzeźba terenu.....	14
3.2 Warunki klimatyczne .....	14
3.3 Zasoby glebowe.....	15
3.4 Budowa geologiczna.....	15
3.5 Zasoby wód powierzchniowych i podziemnych .....	16
3.6 Środowisko przyrodnicze.....	17
3.6.1 Szata roślinna.....	17
3.6.2 Świat zwierząt.....	18
3.7 Walory krajobrazowe.....	18
<b>4. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA OCHRONY ŚRODOWISKA.....</b>	<b>19</b>
4.1 Ujęcia, wodociągi i stacje uzdatniania wody .....	19
4.2 Oczyszczalnie ścieków wraz z systemem kanalizacji .....	19
4.3 Gromadzenie i unieszkodliwianie odpadów .....	20
4.3.1 Prognoza ilości powstających odpadów komunalnych na terenie Miasto Grajewe....	25
4.4. Infrastruktura związana z zaopatrzeniem w energię ciepłą.....	26
4.5. Zaopatrzenie w energię elektryczną .....	26
<b>5. ZAGROŻENIA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO MIASTA.....</b>	<b>27</b>
5.1 Zanieczyszczenia wód.....	27
5.1.1 Zanieczyszczenia wód podziemnych .....	29
5.2 Zanieczyszczenia powietrza .....	29
5.3 Zanieczyszczenia powierzchni ziemi.....	35
5.4 Inne zagrożenia.....	36
5.4.1 Hałas i wibracje .....	36
5.4.2 Awarie .....	36
<b>6. Założenia polityki ekologicznej Miasta Grajewa wynikające z przyjętych do realizacji dokumentów określających strategię rozwoju regionu.....</b>	<b>39</b>
Wprowadzenie.....	39
„Strategia rozwoju województwa podlaskiego” .....	39
Strategia rozwoju obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski .....	42
Strategia rozwoju powiatu grajewskiego. ....	44
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Miasta Grajewa .....	45
<b>7. Program ochrony środowiska Miasta Grajewa.....</b>	<b>48</b>
7.1. Cel strategiczny i cele ogólne.....	48
7.2. Cele i zadania realizacyjne .....	49
7.2.1. Ochrona przyrody i krajobrazu.....	49
7.2.2. Ochrona środowiska naturalnego.....	50
7.2.3. Racjonalne gospodarowanie zasobami naturalnymi.....	53
7.2.4. Działania o charakterze systemowym.....	53
7.3. Program ochrony środowiska w latach 2004 – 2007 .....	55

<b>8. Zarządzanie programem ochrony środowiska .....</b>	<b>64</b>
8.1. Instrumenty polityki ochrony środowiska.....	64
8.2. Finansowanie zadań .....	73
<b>Literatura .....</b>	<b>75</b>
<b>Załączniki.....</b>	<b>77</b>
Załącznik nr 1.....	77
Załącznik nr 2.....	87
Załącznik nr 3.....	92
Załącznik nr 4.....	96

## **1. Wprowadzenie**

**Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej**, przyjęta w 1997 roku stwierdza, że Polska – kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju – zapewnia ochronę środowiska naturalnego. Nakłada ona również na władze publiczne obowiązek zapewnienia bezpieczeństwa ekologicznego współczesnemu i przyszłym pokoleniom.

W 2000 roku sporządzony został dokument programowy **II Polityka ekologiczna państwa**, który w 2001 roku został zaakceptowany przez Sejm. Ustala on cele ekologiczne do 2010 i 2025 roku. *II Polityka ekologiczna państwa* zakłada, że niepodważalnym kryterium obowiązującym na każdym szczeblu jej realizacji – także regionalnym i lokalnym – jest człowiek, jego zdrowie oraz komfort środowiska, w którym żyje i pracuje.

Człowiek jest ściśle związany w swojej działalności z systemem przyrodniczym (ziemia, woda, powietrze, zasoby i różnorodność biologiczna, ekosystemy). Zachowanie równowagi w tym związku wymaga spójnego zarządzania wieloma czynnikami oddziałującymi na środowisko, w tym:

- dostępem do zasobów środowiska,
- racjonalnym użytkowaniem zasobów przyrodniczych,
- zapobieganiem powstawaniu negatywnych skutków działalności gospodarczej,
- likwidacją negatywnych skutków działalności gospodarczej.

Głównym celem *II Polityki ekologicznej państwa* jest zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego kraju, przy założeniu, że właściwa regulacja korzystania ze środowiska przyczyni się do eliminacji zagrożeń dla jakości i trwałości zasobów przyrodniczych. Przy jej realizacji powinny obowiązywać zasady:

- zrównoważonego rozwoju – jako zasada podstawowa,
- przeczności – przewidująca, że rozwiązywanie pojawiających się problemów powinno następować po stronie bezpiecznej oraz związana z nią zasada wysokiego poziomu ochrony środowiska,
- integracji polityk: ekologicznej i sektorowych,
- równego dostępu do środowiska przyrodniczego, w kategoriach równoważenia szans człowieka i przyrody oraz sprawiedliwości międzypokoleniowej, międzyregionalnej i międzygrupowej,
- regionalizacji w ramach ekosystemów europejskich oraz regionalizacji w stosunku do obszarów o zróżnicowanym stopniu przekształcenia i degradacji z równoczesnym rozszerzeniem uprawnień samorządu terytorialnego i wojewodów,
- uspołecznienia,
- „zanieczyszczający płaci”,
- prewencji – przeciwdziałanie negatywnym skutkom dla środowiska powinno być podejmowane na etapie planowania i realizacji przedsięwzięć,
- stosowania najlepszych dostępnych technik (BAT),

- klauzul zabezpieczających, umożliwiających państwom członkowskim stosowanie ostrzejszych kryteriów w porównaniu z wymogami prawa wspólnotowego,
- skuteczności ekologicznej i efektywności ekonomicznej.

Proces osiągania bezpieczeństwa ekologicznego kraju podzielono na trzy etapy:

- I etap - realizacja celów krótkookresowych (lata 2000 – 2002) w trakcie ubiegania o członkostwo w UE,
- II etap - realizacja celów średniookresowych (lata 2003 – 2010) w pierwszym okresie członkostwa, zakładającym okresy przejściowe i realizację programów dostosowawczych,
- III etap - realizacja celów długookresowych w ramach *Strategii zrównoważonego rozwoju Polski do 2025 roku*.

Głównymi zadaniami polityki ekologicznej I etapu były:

- pełna realizacja postanowień „Układu Europejskiego”, ustalającego dziesięcioletni okres dla harmonizacji polskiego prawa ekologicznego z wymogami Unii Europejskiej (1994 – 2004),
- pełna realizacja *narodowego programu przygotowania do członkostwa w Unii Europejskiej*, ustalającego zadania szczegółowe dla okresu przedakcesyjnego i zakładającego gotowość integracji w roku 2002.

Wymienione zadania były realizowane poprzez:

- harmonizację polskich przepisów prawnych z regulacjami obowiązującymi w Unii Europejskiej,
- reformę mechanizmów zarządzania ochroną środowiska, dostosowującą ją do wymogów związanych z integracją europejską,
- stworzenie warunków prawnych i organizacyjnych do realizacji międzynarodowych konwencji ekologicznych,
- pełne wdrożenie reformy zarządzania państwem we wszystkich ogniach związanych z ochroną środowiska,
- sukcesywne wdrażanie rozwiązań prawnych w sferze ekologicznej, przyjętych w latach 2000 – 2002 przez Unię Europejską,
- zmniejszenie negatywnego oddziaływania na środowisko i zdrowie człowieka tak zwanych „gorących punktów”, tzn. miejsc intensywnego zagrożenia ekologicznego oraz zmniejszenie ich liczby,
- usprawnienie systemu przeciwdziałania powstawaniu nadzwyczajnych zagrożeń środowiska (poważnych awarii) oraz rozbudowę systemu ratownictwa ekologicznego i likwidacji skutków takich zagrożeń,
- podjęcie działań zmierzających do zintegrowania celów polityki sektorowej z polityką ekologiczną,
- rozpoczęcie wdrażania do realizacji polityki ekologicznej, nowoczesnych i skutecznych mechanizmów, metod i procedur, których pełne wdrożenie powinno nastąpić w okresie dostosowawczym.

Cele średniookresowe II etapu (2003 – 2010) przewidują istotną poprawę stanu środowiska, praktyczne wdrożenie unijnych przepisów i standardów ekologicznych oraz postanowień konwencji międzynarodowych i

umów dwustronnych, a także wzmocnienie instytucjonalne podejmowanych działań.

Cele długookresowe III etapu (do 2025 roku) wiążą się z perspektywą zrównoważenia społeczno – gospodarczych procesów rozwojowych i pełną rewitalizacją zniszczonych ekosystemów. Zakładają one:

- ugruntowanie konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju,
- utrwalenie zasady skutecznej kontroli państwa nad strategicznymi zasobami przyrodniczymi,
- pełną integrację polityk – przestrzennej, ekologicznej i sektorowych,
- dokonanie przebudowy modelu produkcji i konsumpcji w kierunku poprawy efektywności surowcowo-energetycznej oraz minimalizacji negatywnego oddziaływania na środowisko wszelkich form działalności człowieka i rozwoju cywilizacyjnego,
- zachowanie obszarów o wysokich walorach turystyczno – rekreacyjnych,
- utrzymanie i ochronę istniejących ekosystemów o cennych wartościach przyrodniczych i kulturowych,
- odbudowę zniszczeń powstałych w środowisku przyrodniczym i renaturalizację cennych przyrodniczo obszarów,
- efektywny wzrost wartości produkcji w rolnictwie i leśnictwie poprzez lepsze wykorzystanie potencjału biologicznego oraz podnoszenie jakości zdrowotnej produktów przy przeciwdziałaniu nadmiernej intensywności procesów produkcyjnych oraz metod upraw i chowu zwierząt,
- rezygnację z niektórych osiągnięć nauki i techniki, które mogłyby negatywnie oddziaływać na środowisko,
- wypracowanie mechanizmów reagowania na nowe wyzwania pojawiające się wraz z postępującym rozwojem cywilizacji.

Zakres szczegółowy celów II Polityki ekologicznej państwa przedstawia załącznik nr 1.

W 2002 roku opracowany został **Program wykonawczy do II Polityki ekologicznej państwa, na lata 2002 - 2010**, który jest dokumentem o charakterze operacyjnym tj. wskazującym wykonawców i terminy realizacji konkretnych zadań lub pakietów zadań przewidzianych do realizacji, a także szacującym niezbędne nakłady i źródła ich finansowania.

W związku z koniecznością dokonania harmonizacji polskiego prawa ochrony środowiska z prawem Unii Europejskiej, przepisy zawarte w unijnych aktach prawnych w tym zakresie są automatycznie transponowane do prawa krajowego. Listę ustaw transponujących prawo Unii Europejskiej w obszarze „środowisko” wraz z wykazem odpowiednich aktów prawa wspólnotowego transponowanych przez daną ustawę zawiera załącznik nr 2.

Polska jest obecnie sygnatariuszem 33 konwencji, porozumień międzynarodowych oraz protokołów w dziedzinie ochrony środowiska, z których 21 ratyfikowała. Postanowienia większości konwencji mają odzwierciedlenie w przepisach Unii Europejskiej, natomiast postanowienia konwencji ratyfikowanych przez Polskę, do których nie przystąpiły kraje Unii Europejskiej, zgodnie z zasadą klauzul zabezpieczających, mają

odzwierciedlenie w postanowieniach polskich przepisów prawnych. Wykaz konwencji i porozumień zawiera załącznik nr 3.

## **1.1. Podstawa prawna opracowania**

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. *Prawo ochrony środowiska* (Dz. U. Nr 62 poz. 627 z późn. zm.) nakłada na władze lokalne obowiązek opracowania programów ochrony środowiska w celu realizacji polityki ekologicznej państwa. Z kolei ustawa o odpadach z dnia 27 kwietnia 2001 r. (Dz. U. Nr 62 poz. 628 z późn. zm.) wprowadza obowiązek opracowania planów gospodarki odpadami.

W programie tym zawarte są także zagadnienia gospodarki odpadami, w zakresie wymaganym dla Gminnego Programu Ochrony Środowiska, opracowane w oparciu o Plan gospodarki odpadami.

Przy opracowywaniu *Gminnego Programu Ochrony Środowiska Miasta Grajewa na lata 2004 – 2015* posłużono się aktualnie obowiązującymi przepisami prawnymi w zakresie ochrony środowiska. Wykaz aktualnie obowiązujących przepisów przedstawia załącznik nr 4.

## **1.2. Treść dokumentu**

Naczelną zasadą przyjętą w programie gminnym jest zasada zrównoważonego rozwoju, umożliwiająca harmonizację rozwoju gospodarczego i społecznego powiatu z ochroną jego walorów środowiskowych. Przedstawiono w nim cele i zadania, zgodne z *Programem Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego*, *Programem Ochrony Środowiska Powiatu Grajewskiego*, oraz z *Wojewódzkim Planem Gospodarki Odpadami*, jak również *Planem Gospodarki Odpadami dla Powiatu Grajewskiego*. Wszystkie te dokumenty wskazują kierunki do stworzenia regionu realizującego podstawowe zasady zrównoważonego rozwoju, czystego we wszystkich wymiarach środowiska naturalnego i o kompletnej infrastrukturze ochrony środowiska, radzącego sobie z problemami zanieczyszczenia pochodzących z różnych źródeł oraz odtwarzającego wartości środowiska naturalnego.

W niniejszej pracy opisano aktualny stan środowiska oraz zasobów naturalnych, zagrożenia środowiska wynikające z rozwoju gospodarczego, krótkoterminową (2004 – 2007) i długoterminową (2008 – 2015) politykę ochrony środowiska dla jego poszczególnych elementów oraz szacunkowe koszty wdrożenia działań na rzecz jego ochrony.

## 2. Ogólna charakterystyka Miasta Grajewa

### 2.1 Położenie, historia i ogólne dane fizjograficzne

Grajewo leży w północno-wschodniej części Polski w środkowo zachodniej części województwa podlaskiego.



Geograficzne położenie Grajewa określają następujące współrzędne:

- 53°41' szerokości geograficznej północnej
- 22°28' długości geograficznej wschodniej.

### Mapa powiatu grajewskiego



## **HISTORIA MIASTA**

Grajewo, położone przy dolinie rzeki Ełk (Łek), powstało w XV wieku z inicjatywy księcia mazowieckiego, wielkiego kolonizatora Mazowsza, Janusza I. Nazwa miasta pochodzi od nieistniejącego już dziś jeziora Krejwy. W poprzednich wiekach często dla Grajewa używano określeń: Grejwy, Grajwy, Grajwo.

W 1426 roku książę Janusz po raz pierwszy wymienił nazwę książęcej wsi Graywa przy okazji nadania w niej Burmistrzostwa Boguszowi z Lachowstoku. Wzmianka o tym znajduje się w metryce książąt mazowieckich. Nie oznacza to jednak, że wieś Grajwa już istniała w sensie administracyjno-gospodarczym.

Wiadomo, że jeszcze w XV wieku w osadzie założono młyn, a Jan z Białowieży (posiadający na tych terenach znaczny majątek) zaczął nazywać siebie Grajewskim. Coraz bardziej liczne osadnictwo zaowocowało ufundowaniem w 1478 roku kościoła Świętej Trójcy, a w następnym roku Kazimierz Mazowiecki erygował tu parafię grajewską. Wzrost zaludnienia spowodował, że zaczął się tworzyć na tym terenie nieduży ośrodek handlu i produkcji rzemieślniczej. Z czasem Stanisław, Jan i Jakub Grajewscy wystarali się u króla Zygmunta Starego o prawo miejskie dla swojej wsi (1540 rok).

Mimo korzystnego położenia miasto przez parę wieków nie rozwijało się tak dynamicznie jak dotychczas. Związane to było z ogólnym kryzysem miast w Polsce tej doby.

Grajewo zapisało chlubną kartę w powstaniach narodowych: kościuszkowskim i styczniowym. Jednak powoli traciło na wielkości gospodarczej. W 1800 roku liczyło zaledwie 23 domy i 218 mieszkańców, zaś w 1870 roku miastu odebrano prawa miejskie - powodem był udział mieszkańców w powstaniu styczniowym. W międzyczasie rozwój Grajewa przyspieszyła budowa linii kolejowej z Białegostoku do Ełku. Jej otwarcie nastąpiło w 1873 roku. Dzięki temu Grajewo stało się ważnym punktem tranzytowym i stacją graniczną przeładunku zboża transportowanego ze wschodu do Niemiec. Nastąpił zarazem rozwój przemysłu (fabryka pasów, tasiemek gumowych).

W 1894 roku w Grajewie zostały wybudowane koszary, do miasta przybyli rosyjscy wojskowi wraz z rodzinami. Wybudowano dla nich małą cerkiew oraz założono cmentarz prawosławny.

W latach I wojny światowej miasto uległo zniszczeniu spowodowanemu przez armię niemiecką. 12 listopada 1918 roku Grajewo zostało oswobodzone, zaś 4 lutego 1919 roku dekretem Naczelnika Państwa stało się ponownie miastem.

W okresie międzywojennym Grajewo było siedzibą starostwa szczuczńskiego i

**PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA MIASTA GRAJEWO NA LATA 2004-2015**

liczyło około 9500 mieszkańców. Bliskość granicy z Prusami Wschodnimi wpłynęła na tutejszy rozwój życia gospodarczego.

Po wybuchu II wojny światowej, w nocy z 6 na 7 września 1939 roku, miasto zostało zajęte przez Niemców, a po 21 września znalazło się pod okupacją radziecką. W 1941 roku znów Grajewo zajęli Niemcy. Wojna pochłonęła ponad 5000 mieszkańców, zaś miasto zniszczone zostało niemal w 30%. Podczas okupacji aktywnie działał tu ruch oporu. Grajewo spod okupacji niemieckiej zostało oswobodzone 23 stycznia 1945 roku przez armię radziecką.

Po wyzwoleniu nastąpił dynamiczny rozwój gospodarczy, społeczny i kulturalny Grajewa. Obecny kształt przestrzenny rynku i ulic wylotowych pochodzi z przełomu XVIII/XIX wieku.

Miasto Grajewo zajmuje powierzchnię 21492 ha. Pozostałe informacje statystyczne z 2002 r. o Grajewie przedstawia poniższa tabela:

2002r	Jed. miary	Nazwa cechy
1893	B ha	Powierzchnia ogółem w ha
1	B jed.	Miejscowości ogółem łącznie z miastami
22905	B osoba	Stan ludności wg faktycznego miejsca zamieszkania 30 VI ogółem
22842	B osoba	Stan ludności wg faktycznego miejsca zamieszkania 31 XII ogółem
11028	B osoba	Stan ludności wg faktycznego miejsca zamieszkania 31 XII mężczyźni
11814	B osoba	Stan ludności wg faktycznego miejsca zamieszkania 31 XII kobiety
193	B osoba	Urodzenia żywe ogółem
167	B osoba	Zgony ogółem
26	B osoba	Przyrost naturalny ogółem
6023	B osoba	Ludność w wieku przedprodukcyjnym wg faktycznego miejsca zamieszkania (31 XII) ogółem
14393	B osoba	Ludność w wieku produkcyjnym wg faktycznego miejsca zamieszkania (31 XII) ogółem
2426	B osoba	Ludność w wieku poprodukcyjnym wg faktycznego miejsca zamieszkania (31 XII) ogółem
4255	B osoba	Pracujący ogółem
1977	B osoba	Pracujący ogółem kobiety
22758	G osoba	Ludność w mieszkaniach ogółem
6691	G miesz.	Zasoby mieszkaniowe ogółem liczba mieszkań
418624	G m2	Zasoby mieszkaniowe ogółem powierzchnia użytkowa mieszkań
36.0	B km	Wodociągi długość czynnej sieci rozdzielczej
36.8	B km	Kanalizacja długość czynnej sieci kanalizacyjnej

**PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA MIASTA GRAJEWO NA LATA 2004-2015**

397	B	ob.	Sklepy obiekty ogółem
1	B	ob.	Obiekty noclegowe ogółem liczba obiektów VII-IX
19	B	miejsce	Obiekty noclegowe ogółem miejsca noclegowe VII-IX
19	B	miejsce	Obiekty noclegowe ogółem miejsca noclegowe całoroczne VII-IX
4	B	ob.	Przedszkola (bez specjalnych) ogółem
481	B	miejsce	Miejsca w przedszkolach (bez specjalnych) ogółem
191	B	osoba	Dzieci 6-letnie w przedszkolach (bez specjalnych) ogółem
3	B	ob.	Szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży (bez specjalnych) ogółem
2088	B	osoba	Uczniowie szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży (bez specjalnych) ogółem
3	B	ob.	Gimnazja dla dzieci i młodzieży bez specjalnych ogółem
1335	B	osoba	Uczniowie gimnazja dla dzieci i młodzieży bez specjalnych ogółem
447	B	osoba	Uczniowie licea ogólnokształcące ponadpodstawowe dla młodzieży (bez specjalnych) ogółem
1	B	ob.	Licea ogólnokształcące ponadgimnazjalne dla młodzieży (bez specjalnych) ogółem
253	B	osoba	Uczniowie licea ogólnokształcące ponadgimnazjalne dla młodzieży (bez specjalnych) ogółem
1	B	ob.	Ponadpodstawowe szkoły zasadnicze dla młodzieży (bez specjalnych) ogółem
135	B	osoba	Ponadpodstawowe szkoły zasadnicze dla młodzieży (bez specjalnych) uczniowie
2	B	ob.	Licea profilowane dla młodzieży (bez specjalnych) ogółem
105	B	osoba	Licea profilowane dla młodzieży (bez specjalnych) uczniowie
1	B	ob.	Ponadgimnazjalne technika dla młodzieży (bez specjalnych) ogółem
27	B	osoba	Ponadgimnazjalne technika dla młodzieży (bez specjalnych) uczniowie
231	B	osoba	Ponadpodstawowe średnie szkoły zawodowe dla młodzieży (bez specjalnych) uczniowie
1	B	ob.	Szpitale ogólne bez sanatorium leczenia gruźlicy, chorób płuc i hospicjum liczba ogółem
276	B	łóżko	Szpitale ogólne bez sanatorium leczenia gruźlicy, chorób płuc i hospicjum łóżka ogółem
6	B	ob.	Placówki ogółem przychodnie ogółem
8	B	ob.	Apteki ogółem
1	B	ob.	Placówki biblioteczne biblioteki i filie
47225	B	wol.	Placówki biblioteczne księgozbiór w woluminach
1	B	ob.	Kina stałe ogółem
366	B	miejsce	Kina stałe miejsca na widowni
1879	B	jed.gosp.	Jednostki zarejestrowane w systemie REGON ogółem

29081798	B	zł	Dochody budżetów gmin ogółem
30343273	B	zł	Wydatki z budżetu gmin ogółem

## 2.2 Sytuacja demograficzna

Na podstawie danych uzyskanych w Urzędzie Miasta oraz Urzędzie Statystycznym określono prognozę demograficzną dla Miasta Grajewo. Wynika z niej, że do 2014 roku następować będzie wzrost liczby mieszkańców wynoszący rocznie 0,3 %

<b>ROK</b>	<b>Liczba mieszkańców</b>	<b>Zmiana</b>
<b>1994</b>	22.700	
<b>1995</b>	23.195	+495
<b>1996</b>	23.001	-194
<b>1997</b>	23.228	+227
<b>1998</b>	23.219	-9
<b>1999</b>	23.383	+164
<b>2000</b>	23.414	+31
<b>2001</b>	23.406	-8
<b>2002</b>	23.410	+4
<b>2003</b>	23.434	+24

### PROGNOZA LICZBY LUDNOŚCI DO 2014 roku

<b>Rok</b>	<b>Liczba mieszkańców</b>
2003	23434
2004	23504
2005	23575
2006	23645
2007	23716
2008	23787
2009	23859
2010	23930
2011	24002
2012	24074
2013	24146
2014	24219

### 3. ANALIZA STANU ŚRODOWISKA MIASTA GRAJEWO

#### 3.1 Położenie geograficzne i rzeźba terenu

Obszar Miasta Grajewo charakteryzuje się małym zróżnicowaniem rzeźby terenu. Dominują na tym obszarze płaskie równiny sandrowe i równiny piasków przewianych ze słabo wykształconymi formami wydmyowymi. We wschodniej części tej jednostki administracyjnej występują płaskie moreny denne, urozmaicone pagórkowatymi formami akumulacji szczelinowej.

#### 3.2 Warunki klimatyczne

Klimat regionu ma cechy klimatu kontynentalnego z pewnymi właściwościami klimatu subborealnego, co wyraża się długą zimą, krótkim przedwiośniem, stosunkowo krótkim okresem wegetacji i najniższą na niżu średnią roczną temperaturą.

Miasto leży w najzimniejszym po górach regionie Polski. Średnia roczna temperatura powietrza wynosi 6,5 °C (około 1,5 °C niżej niż w centralnej Polsce). Ma na to wpływ długa zima trwająca 100-120 dni. Średnia temperatura w styczniu spada do - 4,2 °C, natomiast średnie temperatury letnich miesięcy są zbliżone do temperatur w innych regionach kraju i wynoszą 16-17,5 °C. Maksymalne temperatury notuje się w sierpniu (35,1 °C), minima temperatury występują w styczniu (najniższa notowana to -35,6°C). Okres wegetacyjny trwa 192 dni, okres bez przymrozków - 72 dni.

Roczna suma opadów zawiera się w granicach 550-700 mm, ich maksimum przypada na lipiec i wynosi 97,4mm. W roku występuje 144 dni z opadami, z tego aż 82 w okresie wegetacji. Wiatry wieją głównie z zachodu (latem) oraz wschodu (zimą).

Amplituda średnich miesięcznych wynosi 21,2 °C natomiast amplituda wartości maksymalnych: 70,7 °C.

Średnie temperatury powietrza zanotowane w wieloleciu 1961-1995

	Średnia miesięczna temperatura	Średnia maksymalna temperatura	Średnia minimalna temperatura
Styczeń	-4,2	11,0	-35,6
Luży	-3,7	15,5	-34,7
Marzec	0,3	21,1	-30,0
Kwiecień	6,3	27,0	-8,9
Maj	12,4	30,2	-6,4
Czerwiec	15,6	31,4	-1,0
Lipiec	17,0	34,3	1,7
Sierpień	16,0	35,1	-2,8
Wrzesień	11,7	28,7	-6,7

Październik	6,9	24,4	-10,3
Listopad	1,9	16,9	-20,3
Grudzień	-2,1	13,5	-29,7
Średnia roczna	6,5	35,1	-35,6

Na terenach położonych w Kotlinie Biebrzańskiej opady są o około 20-30 mm niższe niż na otaczających ją wysoczyznach i równinie. W przebiegu rocznym opady letnie przeważają nad zimowymi. Występują dwa maksima opadowe (w lipcu i listopadzie) oraz dwa minima (luty i październik). Opady jesienne przeważają nad wiosennymi a letnie nad zimowymi, co dowodzi przewagi cech klimatu kontynentalnego na tym obszarze. Deszcze ulewne i nawalne występują od czerwca do października z maksimum w czerwcu. Pokrywa śnieżna utrzymuje się tu średnio 65 dni w roku.

### **3.3 Zasoby glebowe**

Pokrywę glebową na terenie Miasta Grajewo tworzą gleby rdzawe i bielcowe wytworzone z piasków gliniastych, słabogliniastych i luźnych. Niewielkie obszary zajmują gleby płowe i brunatne wykształcone z piasków gliniastych, glin i utworów pyłowych pochodzenia wodnego. Lokalnie na obszarach podmokłych występują gleby torfowe i torfowo - murszowych.

### **3.4 Budowa geologiczna**

Podłoże krystaliczne budują przeważnie gnejsy i kwarcyty występujące na głębokości ponad 500 m (825 m w okolicach Miłusz, najgłębsze w sąsiedztwie doliny Biebrzy). Na całym obszarze nie występują utwory ery paleozoicznej. Wyjątek stanowią utwory triasowe w okolicach Miłusz, które zalegają bezpośrednio na prekambrze. Na skałach prekambru zalegają utwory jury środkowej i jury górnej wykształcone w postaci wapieni, mułowców, margli ilastych, iłowców i piasków. Brakuje utworów jury dolnej i kredy dolnej. Kredę środkową reprezentują piaski kwarcytowe i glaukonitowe, iłowce i mułowce, natomiast kredę górną -kreda pizząca, margle, piaski glaukonitowe i piaskowce. Utwory kredowe są przykryte na całym obszarze przez utwory trzeciorzędowe.

Utwory trzeciorzędowe występują prawie na całym obszarze. Ich miąższość jest bardzo zróżnicowana, przeważnie dochodzi do kilkudziesięciu metrów.

Powierzchnia podczwartorzędowa jest bardzo nierówna. Najwyżej wznosi się w okolicach Lipska (ok. 40 m n.p.m.) i Dzięciołowa (ok. 20 m n.p.m.), najbardziej obniża się natomiast na północ od Czerwonego Bagna (ok. - 85 m poniżej p.m.). Na zachód od doliny Biebrzy w kierunku Wysoczyzny Kolneńskiej wznosi się osiągając + 18 m. Miąższość utworów czwartorzędowych waha się od 82 m (Lipsk) do 212 m (Mońki). Jest ona największa w granicach basenu Biebrzy Środkowej i w zachodniej części basenu Biebrzy Górnej (150-160 m), średnia w basenie Dolnym Biebrzy (130-

140 m), najmniejsza zaś we wschodniej części doliny Biebrzy Górnej (80-100 m).

Plejstocénskie utwory najstarszego zlodowacenia występują na tym terenie jedynie w okolicy Grajewa i osiągają miąższość 23 m. Powszechne są natomiast osady zaliczane do zlodowaceń południowopolskich. Ich miąższość waha się od 42 (Grajewo) do 54 m (Jastrzębna).

Utwory związane ze zlodowaceniem środkowopolskim są powszechne w otoczeniu doliny Biebrzy i osiągają średnią miąższość 60-70 m. Najlepiej wyodrębniają się utwory zlodowacenia Warty, szczególnie na terenach otaczających dolinę Biebrzy (okolice Downar, Grajewa, Kamienna Nowa, Dąbrowa Białostocka). Na znacznych powierzchniach basenu Biebrzy Środkowej i Dolnej utwory te zostały zniszczone. Morena warciańska zachowała się tylko wypow (Dębów, Polkowo, Jasionów, Kopytków).

W dolinie Biebrzy szeroko rozprzestrzenione są osady zlodowacenia bałtyckiego. Występują one na powierzchni, stanowią podłoże torfowisk lub znajdują się pod osadami dolin rzecznych. Piaski i żwiry wodnolodowcowe budują sandry w dolinie Biebrzy Środkowej. Ich przypowierzchniowe partie stanowią utwory piaszczyste, natomiast piaski grube ze żwirami występują głębiej. Miąższość tych utworów wynosi od kilku do 20 m. Utwory sandrowe w tym rejonie są z reguły warstwowe, często występują w nich głaziki o średnicy dochodzącej do 20 cm.

Utwory eoliczne (piaski wydmy) tworzą dobrze wykształcone pola wydmy lub pojedyncze wydmy występujące na podłożu mineralnym torfowisk. Utwory eoliczne w Dolinie zbudowane są w 60-70% z piasku drobnoziarnistego oraz znacznej frakcji pyłu (do 20%).

Utwory aluwialno-deluwialne i deluwialne występują na wysoczyznach morenowych otaczających dolinę Biebrzy. Zajmują one dna dolin denudacyjno-erozyjnych z ciekami wodnymi. Uziarnienie tych utworów stanowią piaski luźne, piaski gliniaste, gliny oraz pyły zwykłe i ilaste.

Największy kompleks torfowisk powstał w basenie Środkowym Biebrzy. Występują tu głównie torfy płytkie i średniogłębokie (do 2 m). Torfy najgłębsze, dochodzące do 4 m miąższości wykształciły się na terenie Czerwonego Bagna. W spągu złóż występuje gytia i torfy mechowiskowe, które zalegają zarówno na gytii jak i na podłożu mineralnym. Ich miąższość jest niewielka (jedynie lokalnie sięga 2 m). Złoża torfowe budują głównie torfy szuwarowe, turzycowiskowe i olesowe.

### **3.5 Zasoby wód powierzchniowych i podziemnych**

#### **Wody powierzchniowe**

Obszar miasta położony jest w obrębie zlewni rzeki Biebrzy. Głównym ciekim, wyznaczającym jednocześnie granicę miasta od północy jest rzeka Ełk, prawobrzeżny dopływ Biebrzy. Od strony zachodniej, w obrębie miasta przepływa z południa na północ niewielki, uregulowany ciek o nazwie Cudro, a w części wschodniej płynie całkowicie uregulowana rzeczka Kosiorówka. Oba cieki poprzez systemy melioracyjne uchodzą do rzeki Ełk.

W dolinie Ełku położone jest niewielkie jezioro Brajmura o powierzchni ok. 17,5 ha i objętości zbiornika ok. 264 tys. m<sup>3</sup>. W centralnej części miasta znajduje się misa dawnego jeziora Okrągłego o powierzchni ok. 7 ha, w której utworzono kilka niewielkich sztucznych zbiorników wodnych.

### **Wody podziemne**

W podłożu występują trzy warstwy wodonośne: piętro czwartorzędowe, trzeciorzędowe i kredowe. Najlepiej rozpoznane jest piętro czwartorzędowe. Utwory czwartorzędowe tworzą wielowarstwowy zbiornik wód podziemnych, w którym piaszczysto-żwirowe warstwy wodonośne rozdzielają słabo przepuszczalnych warstwy glin zwalowych. Poziomy wodonośne mają najczęściej miąższość rzędu 20-40 m.. Przypowierzchniowy poziom wodonośny cechuje się dużą zmiennością występowania zwierciadła wody. Zwierciadło wody jest na ogół swobodne, lokalnie tylko może występować pod niewielkim ciśnieniem. Na wysoczyźnie układa się ono na głębokości od kilku do kilkunastu metrów, natomiast w dolinach cieków występuje tuż pod powierzchnią, powodując podtopienia i zabagnienia.

## **3.6 Środowisko przyrodnicze**

### **3.6.1 Szata roślinna**

Zgodnie z regionalizacją geobotaniczną Szafera i Pawłowskiego, obszar na którym położone jest miasto przynależy do Krainy Biebrzańskiej Działu Północnego. W regionalizacji na podstawach synchorologicznych Matuszkiewicza obszar ten został włączony do Mazursko-podlaskiego regionu subborealnego Niżu Wschodnioeuropejskiego.

Mazursko-podlaski region subborealny jest obszarem objętym północnym zasięgiem świerka, wyróżniającym się skupieniem kontynentalno-borealnych elementów roślinności. Charakterystycznymi w stosunku do pozostałych części kraju zbiorowiskami są niżowe bory świerkowe, szczególne postaci borów mieszanych świerkowo-sosnowo-dębowych z dużym udziałem osiki, leśne torfowiska wysokie, borealne postaci bezleśnych torfowisk wysokich z udziałem reliktowych gatunków północnych, swoiste zespoły wrzosowisk mącznicowych, torfowisk niskich i przejściowych, łąk i pól uprawnych. Wiele zespołów środkowoeuropejskich występuje w tym regionie w postaci osobnych odmian geograficznych. Region Mazursko-podlaski leży na peryferiach zasięgu graba. We wschodniej części regionu, suwalsko-podlaskiej nie występuje buk, dąb bezszypułkowy i jawor.

Miasto Grajewo położone jest na skraju doliny rzeki Ełk. W dolinie występują łąki wilgotne użytkowane łącznie i pastwiskowe z niewielkimi płacami olszyn pokrzywowych i zarośli wierzbowych. Na wschód od miasta rozciąga się zatorfiona niecka jeziora Brajmura (17 ha). Dominującym typem roślinności wokół jeziora są szuwały trzcinowe.

Lasy to zaledwie 3 % powierzchni miasta, z czego około 1/5 stanowią lasy prywatne.

### **3.6.2 Świat zwierząt**

Na terenie miasta Grajewo występują synantropijne gatunki zwierząt, związane z osiedlami ludzkimi, wśród nich gromadę ssaków reprezentują: jeż wschodni, kret, wiewiórka pospolita, nornica ruda, mysz domowa, szczur wędrowny, kuna domowa, tchórz zwyczajny, ptaki natomiast m.in.: kawka, gawron, sroکہ oraz wiele gatunków wróblowatych.

Na szczególną uwagę zasługuje, położone w granicach miasta Jezioro Brajmura (dawniej Grajwy). Jezioro to jest jedynym tego typu zbiornikiem wodnym w dolinie rzeki Ełk. Stwierdzono tutaj występowanie 95 gatunków ptaków. Wśród nich na uwagę zasługują następujące gatunki: perkoz, perkoz dwuczuby, bąk, łąbędź niemy, gęś zbożowa, gęś białoczelna, świstun, krakwa, cyranka, cyraneczka, płaskonoś, głowienka, czernica, gągoł, błotniak stawowy i łąkowy, gołębierz, myszotów zwyczajny, pustułka, kobuz, wodnik, zielonka, derkacz, żuraw, sieweczka obrożna, biegus zmienny, batalion, bekasik, kszyc, rycyk, kulik wielki, brodziec krwawodzioby, kwokacz, brodziec śniady, piskliwiec, samotnik, łęczak, siewka złota, rybitwa czarna, dudek, pliszka żółta, słowik szary, kopciuszek, drozd śpiewak, kwiczoł, świerszczak, brzęczka, rokitniczka, łożówka, trzcinniczek, trzciniak, cierniówka, remiz, sroکہ, dziwonia, trznadel. Wartość przyrodnicza tego zbiornika jest tym większa, że jest to jedno z dwóch miejsc (obok Jeziora Tajno) w basenie Środkowym Biebrzy, gdzie mają swe pierzowiska ptaki kaczkowate. Jest też ważnym noclegowiskiem ptaków wróblowatych (do 10000 ptaków nocujących jednocześnie w szuwarach) oraz miejscem odpoczynku wędrujących wiosną i jesienią ptaków wodno - błotnych.

Ponadto na terenie Grajewa, gdzie stwierdzono występowanie bobra. Na sąsiednich polach spotkać można lisa i same.

### **3.7 Walory krajobrazowe**

Tereny rekreacyjne Miasta Grajewo stanowią zaledwie 2% ogólnej powierzchni. Tworzą je tereny zieleni i ogrody działkowe. Krajobraz urozmaica Jezioro Brajmura o powierzchni 17 ha i dolina rzeki Ełk we wschodniej części miasta.

## 4. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA OCHRONY ŚRODOWISKA

### 4.1 Ujęcia, wodociągi i stacje uzdatniania wody

Zaopatrzenie miasta w wodę w oparciu o scentralizowane systemy wodociągowe należy uznać za dobre. Do zbiorczego systemu wodociągowego podłączonych jest 19840 mieszkańców tzn. około 86 % mieszkańców miasta może korzystać z wody wodociągowej.

Wydajność potencjalna stacji wodociągowej w Grajewie (11935 m<sup>3</sup>/d) znacznie przekracza aktualny pobór wody i zabezpieczenie zapotrzebowanie przeciwpożarowego. Wykorzystując je całkowicie możliwie jest zwodociagowanie pozostałą część miasta.

Rozwój scentralizowanych systemów zaopatrzenia w wodę jest sprawą ważną, gdyż braki w poborze wody odpowiadającej normom sanitarnym i w ilości pokrywającej pełne potrzeby mieszkańców i sfery gospodarczej stanowi barierę w rozwoju miasta.

### 4.2 Oczyszczalnie ścieków wraz z systemem kanalizacji

Na terenie Miasta Grajewa funkcjonują następujące oczyszczalnie ścieków:

- *oczyszczalnia miejska w Grajewie eksploatowana przez Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Grajewie*. Oczyszczalnia mechaniczno-biologiczna ze złożem biologicznym i osadem czynnym (dwa ciągi technologiczne), o przepustowości maksymalnej 6200 m<sup>3</sup>/d, pracuje prawidłowo. Pomimo funkcjonowania w oczyszczalni stawu stabilizacyjno-napowietrzającego pełniącego funkcję III<sup>0</sup> oczyszczania i stosowania preparatu PIX do redukcji biogenów, stwierdzano ciągłe przekroczenia dopuszczalnego stężenia fosforu ogólnego. W związku z czym konieczna była modernizacja oczyszczalni w zakresie redukcji fosforu. Problem rozwiązano poprzez modernizację funkcjonującej instalacji.
- *Oczyszczalnia Produkcyjno-Usługowej Spółdzielni Pracy „ZAKREM” w Grajewie* – ścieki z zakładu, oczyszczane są na oczyszczalni mechaniczno-biologicznej typu KOS-2 z biologicznym złożem tarczowym. Przepustowość oczyszczalni wynosi 50 m<sup>3</sup>/d. Notuje się przekroczenia stężeń w zakresie fosforu ogólnego. W roku 2000 stwierdzono także sporadyczne przekraczanie dopuszczalnego pH, co zostało wyeliminowane poprzez systematyczną kontrolę wewnętrzną jakości ścieków i korygowanie odczynu ścieków agresywnych z myjki komorowej kwasem solnym,

Rozwiązaniem gospodarki ściekowej na terenach nieskanalizowanych są zbiorniki bezodpływowe (szamba) lub przydomowe oczyszczalnie ścieków.

Na terenie Miasta Grajewa funkcjonują również dwie oczyszczalnie ścieków przemysłowych:

**Spółdzielni Mleczarskiej „MLEKPOL” w Grajewie** – na oczyszczalnię mechaniczno-biologiczną z osadem czynnym, o przepustowości 2700 m<sup>3</sup>/d, odprowadzane są ścieki technologiczne i socjalno-bytowe z mleczarni oraz ścieki socjalne z:

- PFLEIDERER S.A. w Grajewie,
- dzielnicy przemysłowej Grajewa,
- 3 bloków mieszkalnych na Osiedlu Południe,

a także popłuczyny z zakładowej stacji uzdatniania wody.

Oczyszczalnia pracuje prawidłowo. Pod koniec grudnia 2001 roku uruchomiono instalację dozującą PIX. Poprawę jakości ścieków oczyszczonych w zakresie fosforu ogólnego osiągnięto stosując doraźnie koagulat, wiążący ponadnormatywne związki fosforu.

Od listopada 2002 roku osady nadmierne odwirowywane są w mobilnej wirówce dekantacyjnej typu SD 1530 produkcji WESTFALIA.

Polećka osadowe są obecnie wykorzystywane sporadycznie (zmniejszono uciążliwość zapachową, występującą w porze deszczowej).

**PFLEIDERER S.A. w Grajewie** – ścieki deszczowo-przemysłowe z terenu zakładu oczyszczane są na oczyszczalni hydrobotanicznej o przepustowości 1300 m<sup>3</sup>/d. W ostatnich latach ścieków nie badano.

#### 4.3 Gromadzenie i unieszkodliwianie odpadów

Dotychczas do gromadzenia odpadów na terenie Miasta Grajewa stosowane są następujące pojemniki i kontenery:

1. TYP SM 110– pojemniki te rozstawione są na terenie zabudowy jednorodzinnej w ilości 620 sztuk
2. TYP PA 1100 – w zabudowie wielorodzinnej i obiektach infrastruktury – w ilości 52 sztuki

	PUK Sp. z o.o. w Grajewie	PHU „ MILENIUM ”
<b>Pojemniki do odpadów zmieszanych :</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• SM-110 poj. 0,11 m<sup>3</sup></li> <li>• PA- 1100 poj. 1,1 m<sup>3</sup></li> </ul>	600 szt. 50 szt.	20 szt. 2 szt.
<b>Stosowane opłaty za wywóz odpadów od mieszkańców :</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• z pojemników SM-110</li> <li>• z pojemników PA-1100</li> </ul>	3,70 zł brutto 20,26 zł brutto	3,27 zł brutto 19,26 zł brutto

• przy załadunku ręcznym	32,76 zł brutto/m <sup>3</sup>	26,75 zł brutto/m <sup>3</sup>
--------------------------	-----------------------------------	-----------------------------------

Na terenie Miasta Grajewa jednostkami uprawnionymi bądź posiadającymi zezwolenia na transport odpadów zmieszanych są:

- Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych Sp. z o.o. w Grajewie,
- PHU „MILENIUM” w Grajewie

Do transportu odpadów zmieszanych stosowane są następujące środki transportowe:

	<b>PUK Sp. z o.o. w Grajewie</b>	<b>PHU „ MILENIUM ”</b>
<b>Środki transportu:</b>		
- śmieciarka Jelcz JHP 422 o poj. 14 m <sup>3</sup>	1 szt.	-
- śmieciarka Jelcz JHP 325 o poj. 14 m <sup>3</sup>	1 szt.	-
- śmieciarka Jelcz o poj. 14,5 m <sup>3</sup>	-	1 szt.
- śmieciarka Volvo o poj. 15,5 m <sup>3</sup>	-	1 szt.
- ciągnik Ursus 35 12	1 szt.	-
- ciągnik Ursus 65 12	1 szt.	-
- przyczepa dwuosiowa poj. 6 m <sup>3</sup>	1 szt.	-
- przyczepa jednoosiowa poj. 3 m <sup>3</sup>	1 szt.	-

### **GROMADZENIE I TRANSPORT SUROWCÓW ODPADOWYCH**

W 2002 r. na terenie miasta Grajewo wystawione zostały na osiedlach mieszkaniowych zestawy pojemników do segregacji odpadów. W zestawie znajdują się 3 pojemniki modelowane PA 1100 – 1 pojemnik na szkło, 2-gi na makulaturę, 3-ci na tworzywa sztuczne. Opróżnianiem pojemników zajmuje się na zlecenie Urzędu Miasta Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych Sp. z o.o. w Grajewie, które prowadzi wtórną segregację odpadów i uzyskane z nich surowce wtórne przekazuje do recyklingu. Brak jest danych na temat ilości zgromadzonych i przekazanych do recyklerów ostatecznych surowców odpadowych.

### **KOMUNALNE OSADY ŚCIEKOWE**

Na terenie Miasta Grajewa funkcjonuje Miejska Czyszczalnia w Grajewie eksploatowana przez Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Grajewie. Oczyszczalnia mechaniczno-biologiczna ze złożem biologicznym i osadem czynnym (dwa ciągi technologiczne), o przepustowości maksymalnej 6200 m<sup>3</sup>/d, pracuje prawidłowo. Pomimo funkcjonowania w oczyszczalni stawu stabilizacyjno-napowietrzającego pełniącego funkcję III<sup>o</sup> oczyszczania i stosowania preparatu PIX do redukcji biogenów, stwierdzano ciągłe

przekroczenia dopuszczalnego stężenia fosforu ogólnego. W związku z czym konieczna była modernizacja oczyszczalni w zakresie redukcji fosforu. Problem rozwiązano poprzez modernizację funkcjonującej instalacji, której ostateczne zakończenie planowane było w listopadzie 2003 roku. Szacunkowa ilość powstających osadów ściekowych wynosi około 45 Mg s.m.

## ODPADY Z SEKTORA GOSPODARCZEGO

**Najwięksi wytwórcy odpadów innych niż niebezpieczne z sektora gospodarczego w roku 2002 na terenie Miasta Grajewa to:**

L.p.	Nazwa przedsiębiorstwa	Miejscowość	Masa (Mg)
1	Pfleiderer Grajewo S.A.	Grajewo	72794,9
2	Spółdzielnia Mleczarska "Mlekoop" Zakład Produkcji Mleczarskiej ZMP w Grajewie	Grajewo	7997,9
<b>Razem</b>			<b>80792,8</b>

**Odpady z przetwórstwa drewna oraz z produkcji płyt i mebli** - jest to największa grupa odpadów powstających w sektorze gospodarczym na terenie powiatu grajewskiego. Odpady te to przede wszystkim trociny, wióry, ścinki, drewno, płyta wiórowa, i fornir i inne.

Odpady z przetwórstwa drewna i produkcji mebli i płyt nie stanowią obecnie istotnego problemu w zakresie gospodarki odpadami bowiem prawie cała ich masa jest poddawana odzyskowi. Istnieją metody oraz instalacje mogące przyjąć pozostałe odpady z tej grupy. Najpowszechniejszą metodą odzysku jest termiczne przekształcanie z odzyskiem energii cieplnej.

Stąd większość odpadów jest ponownie wykorzystywana w zakładach (spalanie) albo przekazywana do wykorzystania następującym firmom :

- MVV POLSKA SP. Z O.O.; Warszawa
- PPHU "NEPTUN", "MAGMA", "FOTO-MAX" Dzierzkowice
- TWK Gliwice.

**Odpady z przemysłu mleczarskiego** - to druga, co do wielkości grupa odpadów powstających w sektorze gospodarczym na terenie powiatu grajewskiego. Głównym odpadem powstającym w trakcie przetwórstwa mleka jest w tym przypadku serwatka (kod 02 05 80). Szacuje się, że około 50-60% mleka przetwarzanego w mleczarniach województwa podlaskiego jest przetwarzane w taki sposób, że prowadzi to do powstawania odpadowej serwatki. Jest to odpad ciekły, zawierający białka, kazeinę i cukry proste w tym laktozę. Odpad ten jest wykorzystywany przede wszystkim jako pasza dla zwierząt, natomiast tylko niewielka jego część przetwarzana jest w celu produkcji laktozy lub odzysku kazeiny.

W grupie odpadów z sektora gospodarczego wyróżnić należy grupę odpadów niebezpiecznych. Największymi wytwórcami odpadów niebezpiecznych na terenie Miasta Grajewo są:

L.p.	Przedsiębiorstwo	Miejscowość	Masa (Mg)
1	Szpital Ogólny w Grajewie	Grajewo	16,95
2	Pfleiderer Grajewo S.A.	Grajewo	14,58
3	"Zakrem" Produkcyjno-Usługowa Spółdzielnia Pracy w Grajewie.	Grajewo	7,604
Razem			39,134

W grupie odpadów niebezpiecznych największy udział mają odpady z następujących grup:

- grupa 18 - odpady z działalności służb medycznych i weterynaryjnych oraz związanych z nimi badań
- grupa 13 - oleje odpadowe (z wyłączeniem olejów jadalnych oraz grup 05 i 12),
- grupa 16 - odpady różne nie ujęte w innych grupach,
- grupa 14 - odpady z rozpuszczalników organicznych, z wyłączeniem grup 07 i 08.

**Unieszkodliwianie odpadów na terenie miasta Grajewo polega na zdeponowaniu odpadów zmieszanych na składowisku odpadów innych niż obojętne i niebezpieczne w Koszarówce.**

Składowisko jest zlokalizowane na terenach Gminy Grajewo. Zgodnie z porozumieniem z 1994 roku Gmina Grajewo przekazała teren składowiska Urzędowi Miasta Grajewo. Tak więc właścicielem obiektu jest Urząd Miejski w Grajewie.

Administratorem składowiska jest Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych Sp. z o.o. w Grajewie.

Składowisko posiada zatwierdzoną Instrukcję eksploatacji składowiska zgodnie z którą zamknięcie nastąpi w 2009 roku.

#### **DANE EKSPLOATACYJNE:**

- powierzchnia całkowita 9,7 ha ; składowaniem objęte 2,4 ha
- objętość 304.500 m<sup>3</sup>
- % wypełnienia – 70%
- uszczelnienie niecki – warstwa gliny
- instalacja do zbierania odcieków - brak
- instalacja do ujmowania gazu składowiskowego - brak
- prowadzenie monitoringu wód i gazu - badanie wód podziemnych z 2 piezometrów
- prowadzenie ewidencji przyjmowanych odpadów – na kartach ewidencji odpadu, dla każdego rodzaju odpadu oddzielnie

Obecnie składowanie odpadów następuje przemiennie na 3 sektorach eksploatacyjnych. Odpady są na bieżąco rozplantowywane i formowane w pryzmy nie przekraczające wysokości 1 m. Pryzmy po zagęszczeniu sprzętem ciężkim są izolowane warstwą z materiału inertyjnego o grub. 10 - 20 cm.

Według danych uzyskanych w Urzędzie Miejskim w Grajewie w 2002 roku unieszkodliwiono poprzez składowanie **5.400 Mg odpadów zmieszanych**.

Odpady niebezpieczne, to odpady zawierające w swoim składzie substancje toksyczne, palne, wybuchowe itd. Z wyżej wymienionych odpadów, na analizowanym obszarze występują: zużyte baterie, akumulatory, odpady zawierające rtęć (lampy rtęciowe, termometry), pozostałości oraz opakowania po farbách i lakierach, rozpuszczalniki organiczne (w tym chlorowcoorganiczne), środki czyszczące, pestycydy oraz opakowania po nich, zbiorniki po aerozolach, pozostałości domowych środków do dezynfekcji i dezynsekcji, odpady zawierające oleje, częściowo wykorzystane leki, materiały budowlane zawierające azbest (np. eternit), odpady wielkogabarytowe – przede wszystkim agregaty chłodnicze (lodówki), w których znajdują się freony, wraki samochodowe, w których znajdują się oleje czy płyny hamulcowe.

#### 4.3.1 Prognoza ilości powstających komunalnych na terenie Miasto Grajewo

	Rok 2004	Rok 2005	Rok 2006	Rok 2007	Rok 2008	Rok 2009	Rok 2010	Rok 2011	Rok 2012	Rok 2013	Rok 2014
Liczba mieszkańców	23504	23575	23645	23716	23787	23859	23930	24002	24074	24146	24219
Odpady organiczne roślinne	1951,49	1957,39	1943,95	1949,79	1955,62	1961,54	1967,38	1953,76	1959,62	1965,48	1971,43
Odpady organiczne zwierzęce	103,42	103,73	103,00	103,31	103,62	103,93	104,24	103,50	103,81	104,12	104,43
Odpady organiczne inne	105,49	105,80	106,12	106,44	106,76	107,08	107,40	106,66	106,98	107,30	107,63
Odpady zielone	239,74	240,47	241,18	241,90	242,63	243,36	244,09	242,42	243,15	243,87	244,61
<b>RAZEM ORGANICZNE</b>	<b>2400,13</b>	<b>2407,38</b>	<b>2394,25</b>	<b>2401,43</b>	<b>2408,62</b>	<b>2415,91</b>	<b>2423,10</b>	<b>2406,34</b>	<b>2413,56</b>	<b>2420,78</b>	<b>2428,10</b>
Papier i karton nieopakowaniowy	686,14	688,21	683,49	685,54	687,59	689,67	691,73	686,94	689,00	691,06	693,15
Opakowania papierowe	1042,25	1045,39	1048,50	1051,65	1054,80	1057,99	1061,14	1064,33	1067,52	1070,71	1073,95
Opakowania wielomateriałowe	114,79	115,13	117,68	118,03	118,39	118,74	119,10	119,46	119,81	120,17	120,54
Tworzywa szt. nieopakowaniowe	1151,56	1155,03	1141,34	1144,77	1148,20	1151,67	1155,10	1135,41	1138,81	1142,22	1145,67
Opakowania z tworzyw sztucznych	389,84	391,02	392,18	393,35	394,53	395,73	396,90	398,10	399,29	400,49	401,70
Odpady tekstylne	290,09	290,96	288,97	289,83	290,70	291,58	292,45	293,33	294,21	295,09	295,98
Szkło nieopakowaniowe	48,42	48,56	48,71	48,85	49,00	49,15	49,30	48,48	48,63	48,77	48,92
Opakowania szklane	692,66	694,75	696,81	698,90	701,00	703,12	705,21	707,33	709,46	711,58	713,73
Metal	303,62	304,54	302,42	303,33	304,24	305,16	306,06	306,99	307,91	308,83	309,76
Opakowania z blachy stalowej	111,49	111,83	112,16	112,50	112,84	113,18	113,52	113,86	114,20	114,54	114,89
Opakowania aluminiowe	32,39	32,48	32,58	32,68	32,78	32,87	32,97	33,07	33,17	33,27	33,37
<b>RAZEM DO RECYKLINGU</b>	<b>4863,23</b>	<b>4877,92</b>	<b>4864,84</b>	<b>4879,44</b>	<b>4894,05</b>	<b>4908,86</b>	<b>4923,47</b>	<b>4907,29</b>	<b>4922,01</b>	<b>4936,73</b>	<b>4951,65</b>
Odpady mineralne	339,47	340,49	344,89	345,92	346,96	348,01	349,04	350,09	351,14	352,19	353,26
Drobna frakcja popiołowa	1075,68	1078,93	1071,09	1074,31	1077,53	1080,79	1084,01	1087,27	1090,53	1093,79	1097,10
<b>RAZEM DO SKŁADOWANIA</b>	<b>1415,15</b>	<b>1419,43</b>	<b>1415,98</b>	<b>1420,23</b>	<b>1424,48</b>	<b>1428,80</b>	<b>1433,05</b>	<b>1437,36</b>	<b>1441,67</b>	<b>1445,98</b>	<b>1450,35</b>
Odpady wielkogabarytowe	509,80	511,34	472,90	474,32	475,74	477,18	478,60	480,04	481,48	482,92	484,38
Odpady budowlane	1019,60	1022,68	1001,79	1004,80	1007,81	1010,86	1013,87	1023,25	1026,32	1029,39	1032,50
<b>RAZEM DO INNEGO UNIESKODLIWIENIA</b>	<b>1529,41</b>	<b>1534,03</b>	<b>1474,69</b>	<b>1479,12</b>	<b>1483,55</b>	<b>1488,04</b>	<b>1492,47</b>	<b>1503,29</b>	<b>1507,80</b>	<b>1512,31</b>	<b>1516,88</b>
Odpady niebezpieczne	70,51	70,73	70,94	71,15	71,36	71,58	71,79	72,01	72,22	72,44	72,66
<b>RAZEM ILOŚĆ ODPADÓW</b>	<b>10278,43</b>	<b>10309,48</b>	<b>10220,69</b>	<b>10251,38</b>	<b>10282,07</b>	<b>10313,19</b>	<b>10343,88</b>	<b>10326,29</b>	<b>10357,27</b>	<b>10388,24</b>	<b>10419,65</b>

#### 4.4. Infrastruktura związana z zaopatrzeniem w energię ciepłą

W obrębie miasta Grajewo zabudowa wielorodzinna niemal w 100 % jest zaopatrywana w ciepło na potrzeby centralnego ogrzewania i ciepłej wody z Ciepłowni Miejskiej PEC o mocy 43,6 MW. Ciepłownia zaopatruje również w ciepło około 90% obiektów użyteczności publicznej i usługowo – handlowych. Pozostałe obiekty są zaopatrywane w ciepło z kotłowni lokalnych opalanych węglem lub olejem opałowym lekkim, o łącznej mocy ok. 1 MW.

Zakłady produkcyjne posiadają kotłownie indywidualne (około 20 obiektów o łącznej mocy ok. 60 MW. Największe przedstawiono w poniższej tabeli.

Źródła energii cieplnej w największych zakładach Miasta Grajewo.

Nazwa zakładu	Charakterystyka kotłowni
Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o.	Kotłownia wodna o mocy 40,7 MW
PFLEIDERER Grajewo S.A. w Grajewie	Kotłownia parowo – wodna opalana węglem o mocy 36,2 MW (w tym parowa 13 MW)
Spółdzielnia Mleczarska „MLEKPOL”	Kotłownia parowa opalana węglem o mocy 19,5 MW
Produkcyjno – Usługowa Spółdzielnia Pracy „ZAKREM”	Kotłownia wodna opalana węglem i koksem o mocy 0,910 MW
PHU ROBI	Kotłownia wodna opalana olejem o mocy 0,655 MW

W sektorze zabudowy jednorodzinnej i zagrodowej (2209 budynków) tylko 4% budynków jest zaopatrywana w ciepło z centralnego systemu ciepłowniczego. W pozostałej części zaopatrzenie w ciepło na potrzeby c.o i c.w. jest realizowane w sposób indywidualny - wykorzystuje się instalacje c.o. i c.w. zasilane z własnych kotłowni węglowych i niewielkim stopniu olejowych lub na gaz płynny oraz trzony kuchenne i piece kaflowe opalane węglem. Brak sieci gazowej uniemożliwia korzystanie z tego medium.

#### 4.5. Zaopatrzenie w energię elektryczną

Zaopatrzenie w energię elektryczną miasta Grajewo opiera się na systemie sieci 110 kV. Na obszarze tym zlokalizowane są 2 stacje transformatorowo-rozdzielcze RPZ 110/15kV. Dane dotyczące w/w RPZ-tów przedstawia poniższa tabela:

Stacje transformatorowo-rozdzielcze zlokalizowane na obszarze opracowania (2001 r.)

Lp	Nazwa Stacji	Moce transformatorów		Obciążenia T (MW)	
		T1	T2	T1	T2
1	Grajewo I	10	-	5,0	-
2	Grajewo 2	25	25	7,5	8,5

Jak wynika z powyższego zestawienia we wszystkich stacjach istnieje duży zapas mocy. Z analizy danych na lata 1994-2000 wynika, że obciążenie poszczególnych transformatorów ma wyraźną tendencję spadkową. Wynika to z likwidacji upadku lub zmniejszenia produkcji danych zakładów przemysłowych, które są największymi odbiorcami energii elektrycznej.

Linie WN 110 kV, zasilające poszczególne stacje RPZ są elementami systemu elektroenergetycznego województwa podlaskiego i stanowią część sieci krajowej współpracującej ze sobą.

## **5. ZAGROŻENIA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO MIASTA**

### **5.1 Zanieczyszczenia wód**

#### **Wody powierzchniowe płynące**

##### **Rzeka Ełk.**

Rzeka Ełk jest jednym z największych prawobrzeżnych dopływów Biebrzy, odwadnia gliniaste tereny Pojezierza Ełckiego. Odcinek ujściowy zlewni Ełku zajmuje środkową część obszernej pradoliny Biebrzy, zaliczanej do Niziny Podlaskiej. Z chwilą przejścia wód rzeki Ełk przez kanał Rudzki, istniejący pozostały odcinek rzeki jest martwy i ulega inwazji roślinności maegaplanktonowej. Ełk wpada poprzez kanał Rudzki do Biebrzy na 49,8 km jej biegu. Długość całkowita rzeki wynosi 113,0 km, a powierzchnia zlewni 1518 km<sup>2</sup>.

Opisywana rzeka jest przede wszystkim odbiornikiem ścieków przemysłowych i komunalnych z Ełku, Prostek, Grajewa i innych miejscowości. Badania monitoringowe rzeki prowadzone są corocznie przez WIOŚ. Punkty pomiarowo-kontrolne rozmieszczono w taki sposób, aby określić wpływ i zasięg odprowadzonych zanieczyszczeń oraz stan czystości na poszczególnych odcinkach.

**PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA MIASTA GRAJEWO NA LATA 2004-2015**

Wykaz punktów pomiarowo-kontrolnych i klasyfikacja wód rzeki Ełk w 2002 roku  
wg. WIOŚ Delegatura w Suwałkach.

Stanowisko	Położenie stanowiska	Km biegu rzeki	Uzasadnienie wyboru stanowiska	Klasa wg badań	Wskaźniki kwalifikujące
1	m. Grajewo	25,3	Stan czystości przed ujściem ścieków z Grajewa	III	Miano coli, tlen rozpuszczony
2	m. Szymany (poniżej Grajewa)	22,6	Określenie wpływu ścieków z Grajewa	n.o.n.	Miano coli, fosfor ogólny, fosforany, tlen rozpuszczony

Wykaz źródeł zanieczyszczeń w zlewni rzeki Ełk na terenie miasta Grajewo

Lp.	Miejscowość, nazwa zakład	Typ oczyszczalni	Ilość ścieków [m³/d]	Ładunek dobowy [kg/d]	Uwagi
<b>Grajewo</b>					
1	Spółdzielnia Mleczarska „MLEKPOL”	Mechaniczno-biologiczna, osad czynny	1747,4	BZT <sub>5</sub> -14,8 Zawiesina-26,7 Fosfor og.-2,17	Pod koniec grudnia 2001 roku uruchomiono instalację dozującą PIX
2	Produkcyjno-Usługowa Spółdzielnia Pracy „ZAKREM”	Mechaniczno-biologiczna, kontener KOS-2	16,9	BZT <sub>5</sub> -0,01 Zawiesina-0,02 Fosfor og.-0,01	Stwierdzono przekroczenia w zakresie dopuszczalnego stężenia fosforu ogólnego.
3	Zakład Wodociągów i Kanalizacji	Mechaniczno – biologiczna, osad, złoża i stawy biologiczne. PIX	3112,7	BZT <sub>5</sub> -32,1 Zawiesina-31,1 Fosfor og.-21,3	Stwierdzono znaczne przekroczenia stężeń dopuszczalnych fosforu ogólnego.
4	PFLEIDERER S.A. w Grajewie -oczyszczalnia	Mechaniczno-hydrobotoniczna	-	-	Nie stwierdzono odcieków przesączających

	wód deszczowo przemysłowych				się ze stawu filtracyjnego do rowu melioracyjnego i w związku z tym nie pobrano prób.
--	-----------------------------	--	--	--	---

### **5.1.1 Zanieczyszczenia wód podziemnych**

Na terenie miasta Grajewa w 2002 roku w ramach monitoringu krajowego badano jakość wody ze studni głębinowej. Wodę ze studni w Grajewie zakwalifikowano podobnie jak w latach poprzednich do II klasy czystości tj. wód o średniej jakości.

Charakterystyka wód podziemnych sieci krajowej monitoringu na obszarze miasta Grajewa w latach 1997-2002 r.

Lp.	Miejscowość	Wody W;G	Klasa czystości wody			
			1999 r.	2000 r.	2001 r.	2002 r.
1	Grajewo	W	II	II	II	II

W - wody wgłębne

G - wody gruntowe

Ponadto WIOŚ Delegatura w Łomży przeprowadziła w 2002 roku badania wód podziemnych w okolicach składowisk odpadów w Koszarówce.

Woda z piezometru przy składowisku odpadów w Koszarówce została zakwalifikowana jako woda niskiej jakości ( III klasa czystości ) ze względu na podwyższone stężenie chromu. Jest to jedyny wskaźnik którego wartość przekroczyła granice dopuszczalne dla klasy Ib. Spośród 15 badanych wskaźników wartości charakterystyczne dla wód najwyższej ( Klasa Ia ) przyjęto aż 9 parametrów.

Prowadzone obserwacje monitoringowe nie wykazują ostatnio istotnych zmian jakości wód podziemnych. Wody wgłębne mają generalnie dobrą jakość, lepszą w porównaniu do wód gruntowych i znacznie wyższą od jakości wód powierzchniowych. Charakteryzuje je z reguły stabilny skład chemiczny oraz mniejsza podatność na zanieczyszczenia.

### **5.2 Zanieczyszczenia powietrza**

Głównymi produktami procesu spalania są dwutlenek węgla (CO<sub>2</sub>) i para wodna, jednak pozostałe produkty powstające w ilościach o kilka rzędów wielkości mniejszych, są bardziej istotne z punktu widzenia ochrony

środowiska, z uwagi na ich szkodliwe oddziaływanie na ekosystemy. Wśród zanieczyszczeń powstających w procesie energetycznego spalania paliw jako podstawowe traktowane są: dwutlenek siarki (SO<sub>2</sub>), tlenki azotu (NO<sub>x</sub>), tlenek węgla (CO) oraz pył. Pozostałe, jak węgiel elementarny (sadza), benzo(a)piren (BaP) stanowią grupę charakterystyczną głównie dla spalania węgla w źródłach lokalnych. W ilościach śladowych, w zależności od domieszek w paliwie i technologii spalania, mogą występować:

trójtlenek siarki, metan i inne węglowodory nienasycone, aldehydy oraz metale ciężkie, a w przypadku spalania odpadów również dioksyny.

Podstawowym źródłem emisji zanieczyszczeń do powietrza na terenie miasta Grajewa są procesy spalania paliw stałych (węgla, koksu i drewna) w indywidualnych paleniskach w budynkach jednorodzinnych wolnostojących i w zabudowie zagrodowej.

Według Urzędu Miejskiego w Grajewie liczba budynków w poszczególnych typach zabudowy przedstawia się następująco:

Liczba budynków w poszczególnych typach zabudowy.

Typ zabudowy	Liczba budynków
wielorodzinna	144
jednorodzinna	1758
zagrodowa	450
Miasto razem:	2352

Liczba mieszkańców w poszczególnych typach zabudowy.

Wyszczególnienie	Zabudowa wielorodzinna	Zabudowa jednorodzinna	Ogółem
Liczba mieszkańców	13.126	10.308	23.434

Szacuje się, że struktura zużycia paliw w gospodarstwach zabudowy jednorodzinnej i zagrodowej przedstawia się następująco: 89 % stanowi węgiel, 5 % koks, 5 % olej opałowy lekki, 1 % gaz w butlach.

W przypadku zabudowy wielorodzinnej około 95% zapotrzebowania ciepła (100% bloków) pokrywa Ciepłownia Miejska (PEC) wyposażona w kotły z rusztem mechanicznym opalane węglem i instalacją odpylającą, zaś pozostałe budynki posiadają własne lokalne źródła ciepła - kotły z rusztem stałym spalające węgiel kamienny lub kotłownie olejowe.

Do najważniejsze źródła emisji zanieczyszczeń do powietrza należą zakłady przemysłowe i kotłownie.

**PFLEIDERER Grajewo S.A. w Grajewie** produkuje płyty trójwarstwowe nietoksyczne surowe, laminowane, formatki meblowe, formy meblowe i obrzeża. Jest zakładem emitującym największe ilości zanieczyszczeń na terenie powiatu grajewskiego. Emisja zanieczyszczeń związana jest z produkcją wyżej wymienionych materiałów oraz spalaniem paliw w kotłowni zakładowej, suszarniach i kotłach technologicznych. Z około 70 emitorów, do powietrza emitowane są:

- produkty spalania paliw (węgla, odpadów drzewnych, mazutu, pyłu drzewnego): tlenek i dwutlenek węgla, tlenki azotu, dwutlenek siarki oraz pył – kotłownia węglowa, kotły technologiczne, suszarnie wiórów,
- pyły drzewne powstające w procesach technologicznych, głównie linie transportu pneumatycznego wiórów,
- gazy emitowane w procesach technologicznych: formaldehyd, amoniak, węglowodory alifatyczne, akrylany, butanol, glikol, metanol, kwas mrówkowy i octowy, fenole – linie produkcyjne surowych płyt wiórowych oraz linie produkcyjne surowych płyt uszlachetnionych.

Największymi obiektami emitującymi zanieczyszczenia do powietrza zlokalizowanymi na terenie zakładu są:

- kotłownia zakładowa,
- zespół suszarni wiórów,
- kotły technologiczne,
- linie technologiczne produkcji płyt wiórowych surowych i uszlachetnionych.

Kotłownia wyposażona jest w dwa kotły parowe typu OR-10 o mocy po 6,5 MW i dwa kotły wodne typu WR – 10 o mocy po 11,6 MW. Są to kotły z rusztem mechanicznym opalane miazem węglowym. Kotły wyposażone są w odpylacze cyklonowe o sprawności około 85%.

**Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Grajewie** eksploatuje Ciepłownię Miejską. Wyposażona jest w kotły wodne z rusztami mechanicznymi i cyklonowymi odpylaczami spalin. Kotły zasilane są miazem węglowym Ciepłownia pracuje przez cały rok – dostarcza energię ciepłą na potrzeby miasta Grajewa (c.o. i c.w.u.). W ciepłowni pracują dwa kotły wodne WR-10 o mocy po 11,6 MW, trzy kotły WR-5 o mocy 5,8 MW. Kotły wodne WR-10 i WR-5 wyposażone są w II – stopniowe odpylacze spalin (multicyklony + cyklony baterijne) o skuteczności odpylania powyżej 90% oraz układy automatyki do sterowania wentylatorami wyciągowymi i podmuchowymi. W roku bieżącym prowadzi się modernizację systemu odpylania. W 2004 r. planuje się likwidację dwóch kotłów wodnych i ich zamianę na kotły na biomasę.

**Spółdzielnia Mleczarska MLEKPOL w Grajewie** produkuje mleko spożywcze łąciate, wyroby UHT, masło i jego pochodne, mleko w proszku, sery twarogowe. W zakładzie eksploatowana jest kotłownia węglowa wyposażona w trzy kotły węglowe typu OR – 10/16 o mocy 6,5 MW każdy, pracujące na potrzeby technologiczne i grzewcze.

Są to kotły z rusztem mechanicznym wyposażone w cyklonowe odpylacze spalin o skuteczności odpylania około 80%. Kotły zasilane są miazem węgla kamiennego (w 2001 r. spalono około 14 tys. Mg paliwa). W kotłowni spalany jest węgiel o niskiej zawartości siarki i wysokiej wartości opałowej dzięki czemu ograniczona jest wielkość emisji zanieczyszczeń.

**Produkcyjno Usługowa Spółdzielnia Pracy ZAKREM w Grajewie** produkuje ręczne wózki magazynowe, podnośniki hydrauliczne, wyroby metalowe. Zakład w 2002 roku dokonał modernizacji zakładowej kotłowni. Modernizacja

polegała na zdemontowaniu trzech przestarzałych kotłów typu EcalV o mocy około 370 kW, opalanych węglem kamiennym i koksem i zastąpiono je dwoma nowymi kotłami c.o. typu GENERATOR KW-GR 560 o mocy 380 kW, opalanymi miałem węgla kamiennego, produkcji P.P.H.U. „GIZEX”. Kotły mają za zadanie ogrzewać budynki Spółdzielni oraz wodę użytkową w okresie grzewczym. Ponadto zainstalowano trzeci kocioł typu GENERATOR KW-GR 220 o mocy 150 kW, który przeznaczony jest do grzania wody użytkowej po okresie grzewczym oraz stanowi niezbędną rezerwę na czas wyjątkowo niskich temperatur zewnętrznych, bądź awarii któregoś z dwóch kotłów. Obok źródeł energetycznych, z terenu spółdzielni emitowane są zanieczyszczenia technologiczne z lakierni i suszarni zakładowej. W procesie malarskim stosowane są farby ftalowo- karbamidowe i rozcieńczalniki zawierające węglowodory aromatyczne (głównie ksylen) i butanol.

#### **Przedsiębiorstwo Robót Drogowo Mostowych w Grajewie- Wytwórnia Mas Bitumicznych**

W wytwórni eksploatowana jest instalacja do produkcji mas bitumicznych typu WMB – 30 o wydajności 30 Mg mas /h. Instalacja pracuje wyłącznie w okresie dodatnich temperatur powietrza. W procesie produkcyjnym emitowany jest do powietrza pył zawierający krzemionkę, produkty spalania oleju opałowego i napędowego oraz niewielkie ilości lotnych składników asfaltów. Instalacja wyposażona jest w II – stopniowy układ odpylania (filtr pulsacyjny + cyklony baterijne) o skuteczności odpylania powyżej 98% .

#### **Warszawskie Przedsiębiorstwo Robót Drogowych S.A. w Warszawie - Wytwórnia Mas Bitumicznych w Grajewie**

Wytwórnia wyposażona jest w instalację do produkcji mas asfaltowych typu MARINI o wydajności 160Mg/h. Instalacja wyposażona jest w nowoczesne niskoemisyjne palniki oraz zespół filtrów workowych o wysokiej skuteczności. Instalacja charakteryzuje się znacznym stopniem hermetyzacji procesu produkcji (wszystkie urządzenia wchodzące w skład instalacji wyposażone są w skuteczne odciągi kierujące zapyłone powietrze do filtrów).

Pozostałe obiekty na terenie miasta to głównie niewielkie kotłownie emitujące do powietrza zanieczyszczenia powstające w wyniku spalania węgla, drewna i oleju opałowego oraz niewielkie źródła technologiczne.

W zakładzie „Dymek” S.C. w Grajewie znajduje się kotłownia wyposażona w kocioł wodny o mocy 58 kW zasilane olejem opałowym w ilości do 20 m<sup>3</sup> paliwa rocznie oraz komora wędzarnicza zasilana dymem powstającym ze spalania wiórków z drewna drzew liściastych w ilości do 350 m<sup>3</sup> rocznie. W Zakładzie Przetwórstwa Mięsnego „Zagłoba w Grajewie” znajduje się kotłownia wyposażona w dwa kotły (wodny i parowy) zasilany węglem kamiennym w ilości 60 Mg rocznie i dwie komory wędzarnicze. Pozostałymi obiektami o niewielkim wpływie na stan zanieczyszczenia powietrza są głównie zakłady rzemieślnicze (lakiernie, stolarnie, warsztaty samochodowe).

**PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA MIASTA GRAJEWO NA LATA 2004-2015**

Nazwa i adres zakładu	Źródła emisji
<b>Grajewo</b>	
Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej sp. z o.o., ul. Targowa 2, 19-203 Grajewo	Kotłownia wodna opalana węglem o mocy 40,7 MW (kotły WR-5, WR-10), ruszt mechaniczny, odpylanie cyklonowe (86-88%), posiada pozwolenie na emisję WROŚ.7641-1/99; emituje zanieczyszczenia energetyczne;
PFLEIDERER Grajewo S.A. w Grajewie., ul. Wiórowa 1, 19-203 Grajewo	<p>Kotłownia parowo – wodna opalana węglem o mocy 36,2 MW (kotły WR-10, OR-10), ruszt mechaniczny, odpylanie cyklonowe (82-87%), posiada pozwolenie na emisję WROŚ.7641-3/99; występują przekroczenia wartości dopuszczalnej NO<sub>2</sub>;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Kocioł technologiczny na odpady drewna z dopalaczem termicznym, odpylanie cyklonowe, przekroczenia nie występują;</li> <li>- Kocioł technologiczny opalany mazutem, odpylanie na filtrach pulsacyjnych oraz multicyklonie, przekroczenia nie występują;</li> <li>- Wyrzutnie mechaniczne i wentylacyjne pyłu (odpylanie cyklonowe) i oparów.</li> </ul> <p>Emituje zanieczyszczenia energetyczne oraz fenol, węglowodory alifatyczne, formaldehyd, amoniak, kwas octowy, kwas mrówkowy, metanol, glikol, butanol.</p> <p>Przekroczenia emisji dopuszczalnej nie występują.</p>
Spółdzielnia Mleczarska „MLEKPOL”, ul. Elewatorska 13, 19-203 Grajewo	Kotłownia parowa opalana węglem o mocy 19,5 MW, ruszt mechaniczny, odpylanie cyklonowe, posiada pozwolenie na emisję WROŚ.7641-2/99. Emituje zanieczyszczenia energetyczne oraz amoniak. Od 2000 r. przekroczenia emisji nie występują.
Przedsiębiorstwo Robót Drogowo-Mostowych, ul. Przemysłowa, 19-203 Grajewo	Wytwórnia Mas Bitumicznych WMB-30 – instalacja produkująca mieszanki z filtrem pulsacyjnym (98%), zbiornik bitumu, zbiornik asfaltu, silos mączki z wkładem filtracyjnym (95%), nagrzewnica NO-300(0,375 MW) zasilana olejem lekkim. Emituje zanieczyszczenia energetyczne, pył krzemowy i fenol. Występują przekroczenia emisji dopuszczalnej CO.
Produkcyjno-Uslugowa Spółdzielnia Pracy „ZAKREM”, ul. Etcka, 19-200 Grajewo	Kotłownia wodna opalana miętem węgla kamiennego, o mocy 0,910 MW (dwa kotły GENERATOR KW-GR 560 o mocy każdy 380 kW i kocioł GENERATOR KW-GR 220 o mocy 150 kW), posiada pozwolenia na emisję WROŚ.7641-4/99 aktualne dla procesów lakierniczych. Emituje zanieczyszczenia energetyczne oraz ksylen, butanol, węglowodory alifatyczne. Przekroczenia emisji dopuszczalnej nie występują.
Podlaskie Zakłady Zbożowe w Białymstoku, Zakład Produkcyjny PZZ, ul. Elewatorska w Grajewie	Instalacja grzewcza suszarni zboża M-820 o mocy 2,57 MW opalana węglem, bez urządzeń oczyszczających; kotłownia olejowa o mocy 0,034 MW, wyrzutnie technologiczne pyłu. Emituje

	zanieczyszczenia energetyczne oraz pył. Posiada pozwolenie na emisję WROŚ.7641-3/01. Przekroczenia emisji dopuszczalnej nie występują.
PHU ROBII, ul. Elewatorska 26, 19-203 Grajewo	Kotłownia wodna opalana olejem lekkim o mocy 0,655 MW, nie wymaga pozwolenia, a jedynie zgłoszenia; emituje zanieczyszczenia energetyczne.

Zanieczyszczenie powietrza od środków transportu ma charakter ograniczony do okolic dróg o znaczącym natężeniu ruchu. Jest to związane zasadniczo z tym, że źródło emisji zanieczyszczeń znajduje się na wysokości do metra od powierzchni ziemi, a także z unosem pyłu drogowego spowodowanym ruchem pojazdów.

Uciążliwości związane z obniżeniem jakości powietrza atmosferycznego wokół szlaków komunikacyjnych mają inny charakter na terenie osłoniętym (zabudowania, wzniesienia, lesistość), a inny na otwartych przestrzeniach. Równocześnie zależą od stałych parametrów pogody dla danego obszaru, t.j.: kierunek wiatru, pułap chmur, częstotliwość opadów atmosferycznych.

Transport drogowy należy do powierzchniowych źródeł emisji. W terenie zurbanizowanym, a szczególnie w okolicy skrzyżowań głównych dróg, natężenie ruchu jest największe i występuje kumulacja strumienia emisji oraz z reguły gorsze warunki jej rozpraszania, co często jest przyczyną powstawania lokalnych zagrożeń (długotrwała ekspozycja, smogi). Dużą rolę odgrywa tu przepustowość dróg i związana z tym płynność jazdy, a także lokalizacja dróg tranzytowych (czy w centrum, czy na obrzeżach osiedli).

Zanieczyszczenia komunikacyjne mają charakter fizyko-chemiczny i są to głównie :

- o zanieczyszczenia gazowe jak tlenki azotu, tlenki węgla, węglowodory,
- o zanieczyszczenia pyłowe - w pyłe drogowym występują duże koncentracje metali ciężkich jak ołów i kadm oraz azbestu pochodzącego z klocków hamulcowych, związki biogenne (azot, fosfor, węgiel w postaci sadzy), chlorki, związki organiczne i nieorganiczne określone zawartością węgla całkowitego oraz biochemicznym (BZT) i chemicznym (ChZT) zapotrzebowaniem tlenu, substancje ropopochodne, w tym węglowodory aromatyczne.

Układ komunikacyjny miasta Grajewa składa się z 9,4 km dróg krajowych (droga nr 669 Mońki-Grajewo-Prostki i nr 61 Szczuczyn-Grajewo-Rajgród) oraz 9,3 km dróg powiatowych. Średnie natężenie ruchu pojazdów w mieście wzdłuż w/w dróg wynosi 5262 poj./dobę.

Z przeprowadzonej analizy natężenia i struktury ruchu samochodowego na terenie miasta w odniesieniu do wskaźników emisji zanieczyszczeń ze środków komunikacji samochodowej wynika, że roczna jednostkowa (I km) emisja z transportu kołowego przedstawia się następująco:

Roczna jednostkowa emisja zanieczyszczeń z transportu kołowego w zależności od kategorii drogi:

Kategoria dróg	Emisja zanieczyszczeń I km dróg [Mg/km/r]						
	SO <sub>x</sub>	NO <sub>x</sub>	CO	Pył	CO <sub>2</sub>	Węgiel	CH <sub>4</sub>
krajowe	0,428	6,083	21,20	b.d.	604,6	3,945	0,136
wojewódz	-	-	-	b.d.	-	-	-
powiatow	0,048	0,661	2,12	b.d.	65,7	0,403	0,015
gminne	0,008	0,116	0,37	b.d.	11,5	0,071	0,003

Natomiast ogólna roczna emisja podstawowych zanieczyszczeń z transportu kołowego w mieście według przeprowadzonych wyliczeń kształtuje się następująco:

Roczna emisja podstawowych zanieczyszczeń z transportu kołowego

Wyszczególnienie	SO <sub>x</sub>	NO <sub>x</sub>	CO	Pył	CO <sub>2</sub>	Węgiel	CH <sub>4</sub>
[-]	[Mg/r]	[Mg/r]	[Mg/r]	[Mg/r]	[Mg/r]	[Mg/r]	[Mg/r]
Miasto	4,8	67,4	232,0	b.d.	1012,7	6,220	0,2

### **5.3 Zanieczyszczenia powierzchni ziemi**

Odpady stałe oraz osady ściekowe stanowią bardzo poważne zagrożenie dla środowiska przyrodniczego. Dotyczy to zwłaszcza wód powierzchniowych, podziemnych oraz gleb. Z tego powodu racjonalna gospodarka odpadami i minimalizacja ich wytwarzania stała się w ostatnich latach jednym z najważniejszych aspektów w dziedzinie ochrony środowiska. W związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej wystąpiła konieczność dostosowania naszego prawodawstwa do przepisów unijnych. Dotyczy to również uregulowań prawnych w zakresie gospodarki odpadami.

Również bardzo niebezpieczne dla środowiska są odcieki ze składowisk odpadów. Poważne zagrożenie dla środowiska glebowego stanowią „dzikie” wysypiska odpadów, z których odcieki, wraz z wodami opadowymi, bez żadnych przeszkód mogą infiltrować wgłąb profilu glebowego.

Podczas procesu oczyszczania ścieków powstają osady ściekowe, które są bardzo groźne dla środowiska i człowieka, ze względu na obecność w ich składzie mikroorganizmów chorobotwórczych oraz jaj pasożytów. Osady ściekowe muszą być prawidłowo unieszkodliwione w celu zmniejszenia ich zagniwalności (stabilizacja osadu), wyeliminowania organizmów chorobotwórczych (higienizacja osadu) oraz zmniejszenie ich objętości i masy (odwadnianie, suszenie i/lub spalanie).

## **5.4 Inne zagrożenia**

### **5.4.1 Hałas i wibracje**

Hałas i wibracje są w ostatnich latach rosnącym zagrożeniem dla środowiska, zdrowia i życia ludzi. Bardzo często oddziaływanie hałasu i wibracji odbierane jest w sposób subiektywny, co powoduje, że dziedzina ta jest niedostatecznie eksponowana i doceniana przy rozpatrywaniu spraw związanych z ochroną i kształtowaniem środowiska. Zagrożenie hałasem i wibracjami charakteryzuje się mnogością źródeł i powszechnością występowania.

Na terenie miasta WIOŚ w Suwałkach wykonał przez pomiary hałasu wzdłuż wybranych tras tranzytowych przez miasto, które wykazały że:

1. Na badanych ulicach, (Piłsudskiego, Kopernika, Wojska Polskiego i Ełckiej) będących drogami tranzytowymi przez miasto, emisja hałasu drogowego przekracza najwyższą (dla terenów zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, zamieszkania zbiorowego oraz zabudowy jednorodzinnej z usługami rzemieślniczymi) dopuszczalną przepisami wartość, czyli 60 dB.
2. Badania klimatu akustycznego wykonane w Grajewie w porze nocnej wykazały, że emisja hałasu komunikacyjnego na badanych odcinkach ulic również przekraczała najwyższą, dopuszczalną dla wyżej wymienionych terenów, wartość wynoszącą dla pory nocnej 50 dB.
3. Najwyższym poziomem hałasu charakteryzowała się zarówno w porze dziennej, jak i nocnej ul. Piłsudskiego, gdzie średnie natężenie hałasu, wynoszące 72,4 dB w porze dnia i 69,9 dB nocą, przekraczało w dzień o ponad 12 dB, a w nocy o prawie 20 dB poziom dopuszczalny. Ulica ta cechowała się również najwyższym udziałem w ruchu pojazdów ciężkich (od średnio 19% w dzień do 32% nocą). Niewiele niższym poziomem hałasu drogowego w porze dziennej (około 71 dB),
4. Kształtowana od lat zabudowa mieszkaniowa koncentruje się tradycyjnie w bezpośrednim sąsiedztwie drogi E-19, co podnosi skalę konfliktu: ruch drogowy - tereny mieszkaniowe.

Poziom hałasu drogowego występujący w Grajewie może mieć niekorzystny wpływ na zdrowie mieszkańców, w związku z czym działania prowadzące do jego ograniczania, na przykład skierowanie całego ruchu tranzytowego poza granice miasta, lub poprawa stanu nawierzchni dróg miejskich powinny stać się jednym z celów polityki kształtowania ładu przestrzennego i programów ochrony środowiska regionu.

### **5.4.2 Awarie**

Awarie zagrażające środowisku mogą wystąpić zarówno na terenie zlokalizowanych na terenie miasta obiektów przemysłowych, jak również poza nimi.

Według „Rejestru potencjalnych sprawców poważnych awarii” prowadzonego przez WIOŚ w Białymstoku Delegatura w Łomży, na terenie miasta znajdują się dwie jednostki ujęte w tym rejestrze.

**PFLEIDERER Grajewo S.A. w Grajewie** ze względu na rodzaj i ilość magazynowanej substancji niebezpiecznej został zakwalifikowany jako zakład

o zwiększonym ryzyku wystąpienia awarii. Podstawowym źródłem zagrożenia w zakładzie są magazyny formaliny i wody amoniakalnej oraz instalacje do transportu tych materiałów. W przypadku wystąpienia awarii z udziałem tych materiałów, w zależności od jej miejsca oraz wielkości emisji, może nastąpić zanieczyszczenie powietrza stanowiące zagrożenie dla pracowników zakładu.

**Spółdzielnia Mleczarska Mlepol w Grajewie** jest drugą jednostką wymienioną w rejestrze. Podstawowym źródłem zagrożenia w tym zakładzie jest amoniakalna instalacja chłodnicza. W przypadku wystąpienia awarii z udziałem amoniaku, w zależności od jej miejsca oraz wielkości emisji, może nastąpić zanieczyszczenie powietrza w stopniu stwarzającym zagrożenie dla ludności również poza granicami zakładu.

### **Transport**

Istotnym źródłem zagrożeń na analizowanym obszarze, ze względu na możliwość wystąpienia katastrofy kolejowej, czy wypadku, są środki transportu przewożące materiały niebezpieczne. Szczególnie niebezpieczne mogą być awarie na mostach, gdyż grożą one bezpośrednim skażeniem rzek.

Przewoźników materiałów niebezpiecznych, obowiązuje zgłaszanie do Komend Wojewódzkich Państwowej Straży Pożarnej, przewozów kolejowych i drogowych przewozów autocysternami tzw. „śledzonych” substancji niebezpiecznych. Ponieważ obowiązek ten nie zawsze jest przestrzegany, stąd też nie są dokładnie znane ilości transportowanych materiałów.

Analizując tendencje poszczególnych komponentów środowiska na terenie Miasta Grajewo można stwierdzić, że:

- notuje się w dalszym ciągu dość niską jakość sanitarną rzeki Ełk (III klasa czystości) i wzrost stężeń związków fosforu na odcinku poniżej miasta,
- we wszystkich oczyszczalniach pracujących na terenie powiatu grajewskiego notuje się przekroczenia w zakresie dopuszczalnych stężeń zanieczyszczeń w ściekach odprowadzanych do środowiska; warunków nałożonych pozwoleniem wodno – prawnym nie spełniają oczyszczalnie komunalne w Rajgrodzie i Szczuczynie (wymagają one modernizacji); w pozostałych oczyszczalniach stwierdza się niedotrzymanie warunków pozwoleń wodnoprawnych, głównie w zakresie redukcji biogenów
- Miasto Grajewo cechuje się „zagęszczeniem” obiektów emitujących zanieczyszczenia do powietrza. Większe zakłady ograniczają ją poprzez stosowanie urządzeń odpylających, zmianę jakości paliwa, spalanie gazu ziemnego, oleju opałowego czy drewna; największy z nich tj. PFLEIDERER Grajewo S.A. w Grajewie od wielu lat realizuje program ograniczania emisji zanieczyszczeń do środowiska poprzez zmiany technologii i stosowanie skutecznych urządzeń ochrony atmosfery,
- na terenie Miasta Grajewo funkcjonujące składowisko odpadów komunalnych w Koszarówce nie spełnia wymogów przepisów ustawy o odpadach. Nie rozwiązany ciągle problemem jest brak selektywnej

zbiórki odpadów komunalnych, co powoduje, że na składowisko trafiają odpady niebezpieczne takie jak zużyte świetlówki, baterie, akumulatory,

- w „Rejestrze potencjalnych sprawców poważnych awarii na terenie Miasta Grajewa znajdują się dwie jednostki: PFLEIDERER Grajewo S.A. i Spółdzielnia Mleczarska MLEKPOL; pierwszy z nich został zakwalifikowany jako zakład o zwiększonym ryzyku wystąpienia większych awarii; obie jednostki posiadają opracowane plany likwidacji nadzwyczajnych zagrożeń środowiska w przypadku ich wystąpienia; znaczne zagrożenie na terenie powiatu stanowi również transport materiałów niebezpiecznych, który wymaga szczególnego nadzoru,
- bardzo poważny problem stanowi zagrożenie hałasem komunikacyjnym mieszkańców Grajewa. Dopuszczalne normy hałasu na ulicach prowadzących ruch tranzytowy przekroczone są zarówno w porze dziennej jak i nocnej; niezbędne jest podjęcie działań prowadzących do jego ograniczenia między innymi poprzez stosowanie zabezpieczeń przeciwhałasowych, poprawę nawierzchni dróg i ulic, eliminację z ruchu pojazdów niesprawnych technicznie czy skierowanie ruchu tranzytowego poza granice miasta.

## **6. Założenia polityki ekologicznej Miasta Grajewa wynikające z przyjętych do realizacji dokumentów określających strategię rozwoju regionu.**

### **Wprowadzenie**

Obszar funkcjonalny Zielone Płuca Polski, w skład którego wchodzi Miasto Grajewa posiadający wybitne walory przyrodnicze, pełni ważne funkcje ekologiczne w skali krajowej

i europejskiej. Podstawowymi dokumentami, które odnoszą się do ochrony środowiska w regionie należą między innymi:

- „Strategia rozwoju województwa podlaskiego”
- „Program rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w latach 2003 – 2006”
- „Strategia rozwoju obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski”
- „Strategia rozwoju powiatu grajewskiego”
- „Program Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego na lata 2003 – 2006”
- „Program Ochrony Środowiska Powiatu Grajewskiego na lata 2004 – 2014”
- Strategia Zrównoważonego Rozwoju Miasta Grajewa”

### **„Strategia rozwoju województwa podlaskiego”**

Strategia przewiduje trzy scenariusze rozwoju województwa: zachowawczo – ostrzegawczy, umiarkowany i optymistyczny. Założono, że najbardziej realnym będzie scenariusz umiarkowany i na jego podstawie sformułowano szczegółowo misję rozwoju województwa. Scenariusz ten zakłada stały wzrost gospodarczy w całym okresie objętym strategią, a priorytety przewidują kierunki działań, których realizacja zmierzać będzie do zachowania jakości środowiska naturalnego.

Priorytet I – podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej województwa przewiduje między innymi następujące kierunki działań:

1. w zakresie rozwoju systemu transportowego województwa:

- „Budowę i modernizację dróg krajowych i wojewódzkich zgodnie ze stosownymi programami, zapewniającą prawidłowe funkcjonowanie międzynarodowego, krajowego i regionalnego ruchu kołowego”,

*„Rozbudowę i modernizację istniejących oraz budowę nowych miejsc obsługi podróżnych, stosownie do potrzeb ruchu turystycznego i towarowego przy drogach krajowych i wojewódzkich”,*

- „Modernizację linii i urządzeń kolejowych w dostosowaniu do międzynarodowych i krajowych potrzeb przewozowych oraz wymogów ekonomiki”,
- „Tworzenie warunków do poprawy obsługi ludności województwa podlaskiego w zakresie komunikacji zbiorowej”,
- „Tworzenie warunków do realizacji lotnisk”,
- „Wspieranie sukcesywnej modernizacji rozbudowy miejskich układów komunikacyjnych”,
- „Opracowanie koncepcji rozwoju białostockiego węzła komunikacyjnego umożliwiającej w szczególności rezerwowanie

korytarzy dla perspektywicznych i kierunkowych elementów drogowych i kolejowych oraz etapowania ich realizacji”.

2. W zakresie rozwoju systemów energetycznych:
  - „Dostarczenie energii w normatywnym standardzie jakościowym stosownie do potrzeb województwa”,
  - „Rozwój systemu gazowniczego województwa”
  - „Rozwój systemów ciepłowniczych, zwłaszcza miast stosownie do potrzeb rozwoju zagospodarowania i standardów ochrony środowiska ”
3. W zakresie rozwoju systemów zaopatrzenia w wodę, odprowadzania i oczyszczania ścieków oraz usuwania i utylizacji odpadów stałych:
  - a) „Rozwój systemu zaopatrzenia w wodę ukierunkowanego na objęcie scentralizowanymi systemami wszystkich mieszkańców jednostek osadniczych o zwartej przestrzennej zabudowie”,
  - b) „Rozwój systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków, ukierunkowany w szczególności na zapewnienie współczesnych standardów cywilizacyjnych zamieszkiwania oraz eliminację zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych; wymagać będzie działań w zakresie:
    - budowy oczyszczalni ścieków w miastach i wsiach nie posiadających takich urządzeń,
    - modernizacji istniejących oczyszczalni pod kątem zwiększenia ich sprawności, zwłaszcza redukcji związków biogennych,
    - budowy sieci kanalizacji sanitarnej, zwłaszcza w miejscowościach położonych na obszarach ochrony prawnej i obszarach rozwoju gospodarczego”,
  - c) „Rozwój systemów usuwania i utylizacji odpadów stałych ukierunkowany na ochronę środowiska i gospodarcze wykorzystania wymagać będzie działań w zakresie:
    - modernizacji istniejących i budowy nowych składowisk dla potrzeb miast i gmin, w szczególności na obszarach chronionych i rekreacyjnych,
    - powszechnej selektywnej zbiórki odpadów,
    - rozwiązania problemu unieszkodliwiania odpadów medycznych, utylizacji odpadów pochodzenia zwierzęcego i likwidacji zagrożeń z istniejących składowisk odpadów niebezpiecznych.

Priorytet II – wzmocnienie bazy ekonomicznej województwa – przewiduje między innymi następujące kierunki działań:

1. w zakresie rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich:
  - „Tworzenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych do poprawy jakości i struktury rolniczej przestrzeni produkcyjnej”,
  - „Wspieranie specjalizacji i intensyfikacji produkcji rolniczej, dostosowanej do potrzeb rynku żywnościowego, przetwórstwa rolno – spożywczego i eksportu”,
  - „Stymulowanie rozwoju otoczenia rolnictwa i wzrostu zatrudnienia pozarolniczego na wsi”,
  - „Wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do poprawy warunków cywilizacyjnych, życia i pracy ludności rolniczej”.

2. w zakresie rozwoju turystyki i lecznictwa uzdrowiskowego:

- „Koncentrację działań wspierających kompleksowe zagospodarowanie turystycznych jednostek osadniczych, obszarów i obiektów o najwyższych w województwie walorach przyrodniczych i kulturowych”,
- „Tworzenie warunków lokalizacyjnych oraz preferencji finansowych, organizacyjnych i prawnych sprzyjających pozyskiwaniu inwestorów do modernizacji i realizacji bazy turystycznej w najatrakcyjniejszych do tego celu obszarach”,
- „Wspieranie rozwoju agroturystyki”.

Priorytet III – zrównoważone gospodarowanie przestrzenią województwa z zachowaniem ważnych w skali krajowej i europejskiej walorów przyrodniczych i kulturowych, a także z ich racjonalnym wykorzystaniem dla przyspieszonego rozwoju – przewiduje podjęcie następujących działań w zakresie ochrony i kształtowania środowiska:

1. „Tworzenie warunków prawnych do zachowania ciągłości przestrzennej i prawidłowego funkcjonowania podstawowych elementów środowiska przyrodniczego.
2. „Wzbogacenie systemu przyrodniczego województwa w szczególności poprzez:
  - zalesiania gruntów marginalnych dla produkcji rolniczej zgodnie ze stosownymi programami zwiększania lesistości województwa,
  - sukcesywne zwiększanie ilości zieleni erozyjnej,
  - modernizację i budowę zbiorników wodnych według programu małej retencji i racjonalnego ich wykorzystania.
3. „Ochronę wód powierzchniowych i podziemnych w szczególności poprzez:
  - objęcie ochroną prawną głównych zbiorników wód podziemnych pradolin rzek Biebrzy (GZW 217) – ujęcie w planach zagospodarowania przestrzennego,
  - wspieranie rozwoju systemów kanalizacji sanitarnej i deszczowej oraz innych działań zapobiegających zanieczyszczeniom i degradacji wód, w szczególności na obszarach zasobowych ujęć komunalnych oraz wód na obszarach cennych przyrodniczo i rekreacyjnych”.
4. „Ochronę powierzchni ziemi i powietrza oraz wykorzystanie surowców mineralnych w szczególności poprzez:
  - ochronę wartościowej rolniczej przestrzeni produkcyjnej przed nieuzasadnionym przeznaczeniem na cele nierolnicze w planach zagospodarowania przestrzennego i ekologizacją technologii produkcji rolniczej w szczególności na obszarach chronionych,
  - racjonalną eksploatacją złóż surowców mineralnych i rekultywacją wyrobisk oraz zachowanie w dotychczasowym użytkowaniu rejonów perspektywicznej ich eksploatacji,
  - wspieranie zwiększania udziału proekologicznych nośników energetycznych w źródłach ciepła oraz wprowadzania na szerszą skalę technologii ograniczających emisję zanieczyszczeń i zmniejszenie strat ciepła w budownictwie,

- rozwój stałego monitoringu urządzeń i obiektów zagrażających środowisku i przygotowanie środków zapobiegających zagrożeniom,
- wspieranie rozwoju nowoczesnego systemu przetwarzania i utylizacji odpadów stałych w szczególności na obszarach chronionych.
- 5. „Ochronę ludzi i środowiska przed hałasem, wibracjami i elektromagnetycznym promieniowaniem niejonizującym poprzez:
  - stosowne rozwiązania planistyczne i projektowe głównych urządzeń komunikacyjnych, energetycznych i telekomunikacyjnych województwa,
  - zastosowanie urządzeń technicznych eliminujących i ograniczających uciążliwości.
- 6. „Ochronę przed nadzwyczajnymi zagrożeniami środowiska w szczególności poprzez:
  - system monitoringu obiektów i urządzeń mogących spowodować nadzwyczajne zagrożenia środowiska,
  - planowanie i przygotowanie środków przeciwdziałania tym zagrożeniom.
- 7. Sporządzenie opracowań studialnych zagospodarowania przestrzennego dla wyodrębnionych obszarów województwa np. „Przyrodnicza Perła Polski Biebrza - Wigry”.

Priorytet IV - rozwój międzynarodowych kontaktów regionalnych – oraz międzynarodowa promocja rolnictwa.

#### **Program rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich**

Program zakłada wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich ze szczególnym uwzględnieniem problemów jawnego i ukrytego bezrobocia na wsi, proponując między innymi rozwój infrastruktury otoczenia rolnictwa, zwłaszcza przetwórstwa rolno – spożywczego, wspieranie zarówno rolnictwa ekologicznego jak też intensywnego, zalesianie gruntów marginalnych i wdrażanie proekologicznych zasad gospodarowania. Idea Programu zawarta została w dwóch priorytetach

Priorytet I - rozwój infrastruktury obszarów wiejskich, zmierzający do stymulowania rozwoju otoczenia rolnictwa i wzrostu zatrudnienia poza rolnictwem oraz do poprawy warunków cywilizacyjnych życia i pracy ludności.

Priorytet II – poprawa efektywności sektora rolno – spożywczego poprzez wsparcie restrukturyzacji przetwórstwa i poprawy marketingu artykułów mięsnych i mleka oraz wspieranie różnicowania systemów rolniczych dostosowanych do wymogów rynku żywnościowego i ochrony środowiska naturalnego.

#### **Strategia rozwoju obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski**

Według Strategii priorytetowymi celami rozwoju obszaru są:

- stworzenie warunków do zachowania i wzmocnienia ekosystemów oraz ochrony wód i zasobów naturalnych,
- umożliwienie awansu cywilizacyjnego społecznościom lokalnym,

- aktywizację gospodarczą zharmonizowaną z wymogami środowiska przyrodniczego.

Uwzględniając uwarunkowania zewnętrzne za główne wyznaczniki polityki przestrzennej uznano:

- historycznie uwarunkowane zapóźnienie strukturalne i technologiczne gospodarki oraz małą dynamikę rozwoju,
- wykorzystanie granicznego i tranzytowego położenia oraz wysokie walory środowiska przyrodniczego,
- wykorzystanie zasobów endogenicznych stymulowanych popytem zewnętrznym poprzez stworzenie wielofunkcyjnej struktury gospodarczej.

Strategia zakłada realizację niżej wymienionych programów:

1. Program ochrony środowiska przyrodniczego, którego celem jest zapewnienie skutecznej ochrony obszarów, doprowadzenie do dalszej poprawy stanu środowiska oraz wykorzystanie walorów i zasobów dla rozwoju regionu.
2. Program ochrony i racjonalnego wykorzystania zasobów wodnych, mający na celu poprawę stanu czystości wód powierzchniowych oraz skuteczną ochronę głównych zbiorników wód podziemnych.
3. Program usprawnienia gospodarki odpadami stawiający sobie za cele likwidację źródeł zagrożeń zdrowia i środowiska, upowszechnienie zorganizowanego usuwania odpadów oraz zabezpieczenie przed zaśmiecaniem obszaru.
4. Program rozwoju gospodarczego mający na celu przekształcenie proekologiczne oraz modernizację i rozbudowę potencjału gospodarczego ukierunkowaną na minimalizację ujemnego wpływu inwestycji na środowisko przyrodnicze.
5. Program racjonalizacji gospodarki wodno – ściekowej mający na celu racjonalizację zużycia wody, poprawę zaopatrzenia ludności w wodę oraz ochronę zasobów wodnych.
6. Programy rozwoju sieci transportu drogowego, kolejowego i lotniczego oraz sieci zasilania energetycznego stawiające za cel poprawę dostępności do jednostek osadniczych, poprawę obsługi użytkowników sieci komunikacyjnej i energetycznej oraz zmniejszenie uciążliwości transportu dla mieszkańców i redukcję zagrożeń środowiska przyrodniczego.
7. Program zagospodarowania walorów turystycznych mający na celu poprawę stanu i nie dopuszczenie do degradacji walorów przyrodniczych i turystycznych obszaru oraz wytworzenie atrakcyjnej oferty produktu turystycznego.
8. Program promocji i marketingu stawiający za cel promowanie i kultywowanie tradycji tworzenia towarów markowych, np. piwo Żubr, propagowanie produktów obszaru ZPP oraz powołanie instytucji odpowiedzialnej za wymienione działania.

### **Strategia rozwoju powiatu grajewskiego.**

Strategia rozwoju powiatu grajewskiego wytycza kierunki realizowanej przez powiat polityki rozwoju, na którą składają się:

1. tworzenie kierunków rozwoju gospodarczego, w tym kreowanie rynku pracy,
2. utrzymanie i rozbudowa infrastruktury społecznej i technicznej o znaczeniu powiatowym,
3. pozyskiwanie i łączenie środków finansowych (publicznych i prywatnych), w celu realizacji zadań z zakresu użyteczności publicznej,
4. wspieranie i prowadzenie działań na rzecz podnoszenia poziomu wykształcenia obywateli,
5. racjonalne korzystanie z zasobów przyrody oraz kształtowanie środowiska naturalnego zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju,
6. wspieranie rozwoju nauki i współpraca między nauką i gospodarką, popieranie postępu technologicznego i innowacji,
7. wspieranie rozwoju kultury oraz ochrona i racjonalne wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego,
8. rozwój turystyki,
9. promocja walorów i możliwości rozwojowych powiatu.

Priorytet 1: Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej oraz turystycznej powiatu. Szczegółowe kierunki działań zmierzające do realizacji Priorytetu 1:

- Modernizacja dróg powiatowych.
- Wspieranie inicjatyw zmierzających do poprawy nawierzchni dróg krajowych, wojewódzkich i gminnych.
- Wspieranie budowy niekonwencjonalnych proekologicznych źródeł energii elektrycznej takich jak elektrownie wodne, elektrownie wiatrowe czy elektrownie z wykorzystaniem biopaliw.
- Gazyfikacja powiatu w oparciu o biogaz.
- Modernizacja istniejących urządzeń ciepłowniczych oraz ograniczenie emisji niskiej.
- Współpraca samorządów we wprowadzeniu programu selektywnej zbiórki odpadów.
- Utylizacja odpadów rolnych i innych typów biomasy do celów energetycznych.
- Rozwój przemysłu drzewnego (m.in. budowa tartaku).

PRIORYTET 2: Wzmocnienie bazy ekonomicznej powiatu

Szczegółowe kierunki działań zmierzające do realizacji Priorytetu 2:

- Rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich.
- Rozwój turystyki.
- Rozwój produkcji i usług.
- Rozwój technik informacyjnych.

PRIORYTET 3: Rozwój instytucji i urządzeń infrastruktury społecznej.

Szczegółowe kierunki działań zmierzające do realizacji priorytetu 3:

- Poprawa warunków zamieszkiwania ludności.
- Rozwój rodziny i wychowania młodzieży.

- Rozwój leczenia i opieki socjalnej.
- Rozwój kultury i ochrona dziedzictwa kulturowego.
- Rozwój sportu i rekreacji.
- Rozwiązywanie problemów społecznych

**PRIORYTET 4:** Rozwój systemu edukacji.

Szczegółowe kierunki działań zmierzające do realizacji Priorytetu 4:

- Rozwój szkolnictwa średniego, wyższego oraz kształcenia ustawicznego.
- Kształcenie osób zagrożonych bezrobociem i pozostających bez pracy.
- Tworzenie i rozwój Społecznych Katolickich Uniwersytetów Ludowych.

**PRIORYTET 5:** Poprawa bezpieczeństwa.

### **Strategia Zrównoważonego Rozwoju Miasta Grajewa**

#### **Likwidacja zagrożeń środowiska**

##### **Utworzenie kompleksowego systemu gospodarki odpadami**

- Selektywna zbiórka odpadów
- Rozbudowa i modernizacja składowiska odpadów w Koszarówce

##### **Rozbudowa infrastruktury technicznej**

- Modernizacja i rozbudowa oczyszczalni ścieków
- Rozbudowa sieci kanalizacji sanitarnej i deszczowej
- Podczyszczanie wód kanalizacji deszczowej
- Rozbudowa sieci ciepłych

##### **Eliminowanie zanieczyszczeń powietrza i nadmiernego hałasu**

- Ograniczenie ruchu tranzytowego przez centrum miasta poprzez budowę obwodnicy
- Zieleń izolacyjna wzdłuż dróg i ulic
- Montaż urządzeń odpylających i odgazowujących w instalacjach grzewczych i technologicznych
- Ograniczenie zanieczyszczeń pochodzących z niskiej emisji

##### **Współpraca z sąsiednimi gminami w zakresie ochrony wód rzeki Elk**

##### **Pozyskiwanie środków finansowych z funduszy pomocowych na realizację zadań**

##### **Wykorzystanie walorów przyrodniczych miasta i sąsiedztwa Biebrzańskiego Parku Narodowego**

##### **Zachowanie walorów przyrodniczych i krajobrazowych**

- Ochrona walorów doliny rzeki Elk i obniżeń pojeziornych
- Powiększenie terenów zielonych
- Zalesianie gruntów małożydatnych rolniczo, o niskiej klasie bonitacyjnej
- Zachowanie enklaw i korytarzy ekologicznych, połączenie zieleni leśnej, zadrzewień i zakrzewień
- Utworzenie Centrum Edukacji Przyrodniczej na bazie Parku Central

- o Dbłość o zielen urzdzoną
- o Przeznaczenie nowych terenów na zielen urzdzoną
- o Rekultywacja terenów zdegradowanych, leśnych i powyrobiskowych

**Tworzenie warunków do rozwoju rekreacji i turystyki weekendowej, przyrodniczej i kwalifikowanej**

**Tworzenie warunków do rozwoju rolnictwa i przetwórstwa żywności**

- o Ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej, ograniczenie przeznaczania terenów na cele nierolnicze
- o Pomoc przy tworzeniu grup producenckich

**Podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców**

- o Wdrożenie programu edukacji ekologicznej
- o Utworzenie rzetelnego systemu informacji ekologicznej
- o Uspołecznienie problemów z zakresu ekologii
- o Wspieranie proekologicznych działań szkół

Wskaźnikowy system monitorowania Strategii Rozwoju Miasta Grajewa

Cele, działania	Wskaźniki	Źródła informacji
<b>Ład ekologiczny</b>		
<b>1. Likwidacja zagrożeń środowiska</b>		
<b>Utworzenie kompleksowego systemu gospodarki odpadami</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>– Ilość odzyskanych surowców wtórnych,</li> <li>– Liczba mieszkańców objętych programem segregacji odpadów</li> <li>– Ilość wykorzystanych odpadów, ilość odpadów zutylizowanych.</li> <li>– Wielkość nakładów na inwestycje w dziedzinie zagospodarowania odpadów stałych</li> <li>– Wskaźniki zanieczyszczenia wód podziemnych i gleb w relacji do norm krajowych i UE</li> <li>– Zmodernizowanie składowiska odpadów w Koszarówce</li> </ul>	Służby gminy, podmioty gospodarcze zajmujące się odpadami
<b>Rozbudowa infrastruktury technicznej</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>– Ładunek zanieczyszczeń trafiający z terenu miasta do odbiorników,</li> <li>– Ilość odbieranych ścieków do kanalizacji</li> <li>– % powierzchni miasta objętej siecią kanalizacyjną,</li> <li>– % ludności miasta korzystającej z podłączenia do sieci kanalizacyjnej</li> <li>– % ścieków oczyszczanych do wszystkich ścieków wytwarzanych</li> <li>– % podczyszczanych ścieków kanalizacji deszczowej do wszystkich ścieków kanalizacji deszczowej</li> <li>– Długość sieci kanalizacyjnych</li> <li>– Ładunek zanieczyszczeń trafiający z powiatu do odbiorników,</li> <li>– Ilość podłączonych gospodarstw domowych do sieci c.o.</li> </ul>	Służby gminy, powiatu, WIOŚ, ZWIK
<b>Cele, działania</b>	<b>Wskaźniki</b>	<b>Źródła informacji</b>
<b>Eliminowanie zanieczyszczeń powietrza i</b>	<b>Ilość zmodernizowanych kotłowni przystosowanych do paliw przyjaznych środowisku</b> <b>Ilość kW wytworzonych i oddanych do sieci pochodzących z</b>	Służby gminy, powiatu, WIOŚ, PEC

**PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA MIASTA GRAJEWO NA LATA 2004-2015**

nadmiernego hałasu	odnawialnych źródeł energii Moc zainstalowanych alternatywnych źródeł energii Ilość gospodarstw, które zmieniły sposób ogrzewania Stan zanieczyszczenia powietrza wg poszczególnych parametrów Ilość działań zmniejszających poziom zanieczyszczeń u źródeł i ich efekty Ilość pojazdów w ruchu dobowym przez centrum Grajewa (wskaźnik natężenia ruchu) Powierzchnia zieleni izolacyjnej ulic Stan poziomu hałasu wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych	
Współpraca z sąsiednimi gminami w zakresie ochrony wód rzeki Elk	Stan zanieczyszczenia rzeki Elk Ilość wspólnych działań	Służby miasta, WIOŚ,
Pozyskiwanie środków finansowych z funduszy pomocowych na realizację zadań	Ilość uzyskanych środków finansowych % środków finansowych uzyskanych z różnych środków do wydatkowanych środków inwestycyjnych miasta	Służby miasta
Wykorzystanie walorów przyrodniczych miasta i sąsiedztwa Biebrzańskiego Parku Narodowego		
Zachowanie walorów przyrodniczych i krajobrazowych	% podczyszczanych ścieków kanalizacji deszczowej do wszystkich ścieków kanalizacji deszczowej % linii brzegowej ze swobodnym dostępem do rzek do całej linii brzegowej Procent lesistości gminy Liczba zalesionych nowych gruntów Stan fitosanitarny lasów w gminie Powierzchnia utworzonych stref buforowych Ilość użytków ekologicznych, Procent terenów niezagospodarowanych, Procent terenów otwartych, Ilość i powierzchnia założonych korytarzy ekologicznych Utworzenie Centrum Edukacji Przyrodniczej Powierzchnia terenów zrehabilitowanych	Służby miasta, Nadleśnictwo
Cele, działania	Wskaźniki	Źródła informacji
Tworzenie warunków do rozwoju rekreacji i turystyki weekendowej, przyrodniczej i kwalifikowanej	Ilość utworzonych tras rowerowych, długość tras rowerowych Ilość utworzonych szlaków pieszych, długość szlaków pieszych Ilość uczestników korzystających z utworzonych szlaków i tras Ilość uczestników korzystających z infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej Ilość uczestniczących w targach podmiotów gospodarczych i zawartych transakcji Ilość zorganizowanych imprez targowych, ilość wystawców Ilość imprez o ponadmiejscowym zasięgu	Służby miasta, informacje podmiotów turystycznych i sportowych,
Tworzenie warunków do rozwoju rolnictwa i przetwórstwa żywności	% powierzchni gruntów miasta wyłączonych z produkcji rolnej % powierzchni gruntów ze stosowanymi integrowanymi metodami produkcji do wszystkich gruntów rolnych Ilość producentów żywności uznanej za ekologicznie zdrową Ilość grup producenckich	Służby miasta, powiatu, ZDR
Podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców		
Wdrożenie	o Liczba uczestników szkoleń w zakresie edukacji	Służby miasta, powiatu,

**PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA MIASTA GRAJEWO NA LATA 2004-2015**

programu edukacji ekologicznej	ekologicznej, o Liczba uczestników konkursów ekologicznych, o Liczba korzystających ze ścieżki dydaktycznej, o Procent mieszkańców gminy/powiatu objętych programem, o Ilość imprez ekologicznych, o Procent mieszkańców biorących udział w imprezach ekologicznych, o Ilość wspólnych (szkoły+organizacje pozarząd.+gmina/powiat) działań ekologicznych na terenie gminy, o Ilość zielonych szkół funkcjonujących na terenie gminy	szkoły, organizacje pozarządowe
Utworzenie rzetelnego systemu informacji ekologicznej	o Liczba publikacji i wydawnictw miasta z dziedziny ekologii, o Ilość materiałów zamieszczanych na stronach internetowych o Liczba opinii wydawanych gminie przez organizacje pozarządowe, o Liczba zakontraktowanych usług w organizacjach pozarządowych, o Wielkość środków miasta na kontraktowanie usług z zakresu ekologii	Służby miasta, organizacje pozarządowe
Uspołecznienie problemów z zakresu ekologii	– Liczba wydawanych opinii organizacji pozarządowych – Liczba publikacji i wydawnictw miasta z dziedziny ekologii, – Ilość materiałów zamieszczanych na stronach internetowych – Liczba opinii wydawanych gminie przez organizacje pozarządowe, – Liczba zakontraktowanych usług w organizacjach pozarządowych, – Wielkość środków miasta na kontraktowanie usług z zakresu ekologii	Służby miasta, organizacje pozarządowe
Wspieranie proekologicznych działań szkół	– Ilość szkół i uczniów korzystających z edukacji ekologicznej, – Ilość wspólnych (szkoły + organizacje pozarządowe.+ gmina) działań ekologicznych na terenie miasta, – Ilość przeprowadzonych akcji i ich uczestników – Wielkość środków finansowych szkół na proekologiczne działania	Służby miasta, szkoły, organizacje pozarządowe

## **7. Program ochrony środowiska Miasta Grajewa**

Zamierzenia samorządu Miasta Grajewa w zakresie ochrony środowiska analizowano na podstawie następujących dokumentów:

- o Strategią Zrównoważonego Rozwoju Miasta Grajewa opracowaną w 2001 roku,
- o Powiatowy Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Grajewskiego na lata 2004 – 2011.
- o Wojewódzki Program Ochrony Środowiska – załączniki 8.1, 8.6 WPGO,

### **7.1. Cel strategiczny i cele ogólne**

Na podstawie analizy Polityki ekologicznej państwa, Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego na lata 2003 – 2006, Programu Ochrony Środowiska Powiatu Grajewskiego na lata 2004 – 2011, Strategii Rozwoju Powiatu Grajewskiego, Strategii Zrównoważonego Rozwoju Miasta

Grajewa oraz zagrożeń wynikających z sytuacji ekologicznej w gminie, ustalono, iż celem strategicznym jest:

**MIASTO GRAJEWO - GMINĄ ZMIERZAJĄCĄ DO ZACHOWANIA  
WALORÓW ŚRODOWISKA NATURALNEGO ORAZ JEGO POPRAWY**

Racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska naturalnego w celach rozwojowych, warunkach powszechnego dostępu do dóbr przyrody, wymaga powszechnego stosowania proekologicznych metod gospodarowania oraz podejmowania działań sprzyjających zachowaniu potencjału przyrodniczego regionu. Realizacja Programu Ochrony Środowiska Miasta Grajewa zmierzająca do zachowania walorów środowiska naturalnego oraz poprawy jego stanu uzależniona jest od upowszechnienia informacji o planowanych kierunkach rozwoju oraz uzyskania akceptacji społecznej dla podejmowanych działań.

Długoterminowe cele ogólne programu (do 2011 r.) przewidują:

- ❖ Zachowanie oraz odtwarzanie rodzimego bogactwa przyrodniczego i walorów krajobrazowych.
- ❖ Ochronę zasobów i poprawę jakości wód podziemnych i powierzchni ziemi.
- ❖ Ochronę zasobów wód powierzchniowych, poprawę ich jakości i zapobieganie ich zanieczyszczeniu.
- ❖ Poprawę stanu czystości terenów i zapobieganie zanieczyszczeniu powierzchni ziemi.
- ❖ Poprawę jakości powietrza atmosferycznego.
- ❖ Wzrost wiedzy społeczeństwa i świadomości ekologicznej mieszkańców w zakresie ochrony i racjonalnego wykorzystania zasobów naturalnych gminy.

Przedstawione cele realizowane będą przez działania o charakterze inwestycyjnym i organizacyjno – prawnym w następujących obszarach:

- ❖ Ochrona przyrody i krajobrazu.
- ❖ Ochrona środowiska naturalnego.
- ❖ Działania o charakterze systemowym.

## **7.2. Cele i zadania realizacyjne**

### **7.2.1. Ochrona przyrody i krajobrazu**

*Cel ogólny:* Zachowanie rodzimego bogactwa przyrodniczego i walorów krajobrazowych

*Cele szczegółowe:*

- ❖ Zachowanie i wzbogacanie istniejących oraz odtwarzanie zanikłych elementów różnorodności biologicznej, w tym renaturalizacja cennych ekosystemów i siedlisk.
- ❖ Usuwanie lub ograniczanie aktualnych i potencjalnych zagrożeń w celu zachowania różnorodności biologicznej.

Zadania krótkookresowe do roku 2007:

1. ochrona i renaturalizacja siedlisk wokół jeziora Grajwy,
2. zwiększenie obszarów zieleni i parków, wzbogacenie zieleni przydomowej i osiedlowej

Zadania długookresowe do roku 2011:

1. upowszechnienie i wprowadzanie form indywidualnej ochrony przyrody w postaci użytków ekologicznych, zespołów przyrodniczo krajobrazowych i stanowisk dokumentacyjnych przyrody,
2. rozwój rolnictwa ekologicznego,
3. ochrona elementów środowiska przyrodniczo kulturowego,
4. rozwój sieci szlaków turystycznych i ścieżek przyrodniczych,
5. zalesianie gruntów na glebach niskiej jakości według wykonanych projektów.

### **7.2.2. Ochrona środowiska naturalnego**

#### ***Ochrona wód podziemnych, gleb i powierzchni ziemi***

*Cel ogólny:* Ochrona i poprawa jakości wód podziemnych, gleb i powierzchni ziemi

*Cele szczegółowe:*

- ❖ Eliminacja czynników zagrożenia dla jakości wód podziemnych.
- ❖ Rekultywacja terenów poeksploatacyjnych.

*Zadania krótkookresowe do roku 2007:*

1. doskonalenie inwentaryzacji oraz likwidacja nieczynnych i nie nadających się do eksploatacji studni wierconych i kopanych,
2. realizacja zadań wynikających z planu gospodarki odpadami.
3. modernizacja technologii uzdatniania wody do picia,

*Zadania długookresowe do roku 2011:*

1. prowadzenie monitoringu lokalnego potencjalnych źródeł zanieczyszczeń,
2. realizacja zadań wynikających z planu gospodarki odpadami.
3. umieszczanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego granic obszarów udokumentowanych i potencjalnych złóż kopalin.

### **Ochrona wód powierzchniowych**

**Cel ogólny:** Ochrona zasobów i poprawa jakości wód powierzchniowych i zapobieganie ich zanieczyszczeniom

*Cele szczegółowe:*

- ❖ Zapobieganie zmniejszaniu się zasobów wód powierzchniowych.
- ❖ Zwiększenie retencji wód.
- ❖ Stałe ograniczanie zanieczyszczeń wód powierzchniowych.
- ❖ Przywracanie jakości wód do stanu wynikającego z ich funkcji ekologicznych oraz sposobów użytkowania.

*Zadania krótkookresowe do roku 2007:*

1. ograniczenie zanieczyszczeń wód:
  - a) modernizacja istniejących oczyszczalni ścieków
  - b) podłączenie gospodarstw w zabudowie rozproszonej do zbiorczej kanalizacji lub wyposażenie w przydomowe oczyszczalnie ścieków,
  - c) realizacja inwestycji ograniczających zanieczyszczenia rolnicze

*Zadania długookresowe do roku 2011:*

1. sukcesywne podłączanie gospodarstw do istniejących wodociągów,
2. realizacja działań w zakresie programów zapobiegania zanieczyszczeniom azotanami
3. podłączenie gospodarstw w zabudowie rozproszonej do zbiorczej kanalizacji lub wyposażenie w przydomowe oczyszczalnie ścieków,
4. poprawa stanu technicznego i konserwacja cieków wodnych,
5. odbudowa i utrzymanie właściwego stanu melioracji szczegółowej i podstawowej,

### **Gospodarka odpadami**

**Cel ogólny:** Poprawa stanu czystości terenów i zapobieganie zanieczyszczeniu powierzchni ziemi

*Cele szczegółowe:*

- ❖ Zmniejszanie ilości produkowanych odpadów.
- ❖ Odzysk surowców wtórnych oraz odpadów organicznych w celu ich dalszego wykorzystania.
- ❖ Właściwe składowanie i unieszkodliwianie odpadów.

*Zadania krótkookresowe do roku 2007:*

1. utworzenie związku gmin z terenu powiatu w celu racjonalnej gospodarki odpadami,
2. objęcie wszystkich mieszkańców systemem zorganizowanej zbiórki odpadów komunalnych,
3. budowa instalacji i urządzeń do unieszkodliwiania, odzysku i recyklingu odpadów,
4. rozwój systemu selektywnej zbiórki odpadów w celu zmniejszenia udziału odpadów niebezpiecznych w strumieniu odpadów komunalnych,

5. rozpoznanie stanu aktualnego gospodarki odpadami w małych i średnich podmiotach gospodarczych,

*Zadania długookresowe do roku 2011:*

1. organizacja gospodarki odpadami opakowaniowymi,
2. organizacja gospodarki odpadami biodegradowalnymi,
3. rozwój systemu selektywnej zbiórki odpadów wielkogabarytowych,
4. rozwój systemu selektywnej zbiórki odpadów budowlanych,
5. rozwój systemu selektywnej zbiórki w celu zmniejszenia udziału odpadów niebezpiecznych w strumieniu odpadów komunalnych, a w szczególności azbestu.

### **Ochrona powietrza**

*Cel ogólny:* Poprawa jakości powietrza atmosferycznego

*Cele szczegółowe:*

- ❖ Ograniczenie emisji „u źródła” w energetyce,
- ❖ Ograniczenie zanieczyszczeń komunikacyjnych powietrza.

*Zadania krótkookresowe do roku 2007:*

1. zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do powietrza z palenisk domowych,
2. ograniczenie emisji „u źródła” poprzez modernizację lub wymianę istniejących źródeł ciepła opalanych paliwem stałym na nowoczesne kotły opalane paliwem gazowym, płynnym lub biomasą wyposażone w automatyczną regulację procesów spalania podnoszących wydajność cieplną źródła.

### **Ochrona przed hałasem i promieniowaniem**

*Cel ogólny:* Poprawa klimatu akustycznego i ochrona przed promieniowaniem

*Cele szczegółowe:*

- ❖ Ograniczanie oddziaływania hałasu komunikacyjnego.

*Zadania krótkookresowe do roku 2007:*

1. poprawa stanu nawierzchni dróg,
2. wspomaganie zapobiegania hałasowi i promieniowaniu „u źródła”.

*Zadania długookresowe do roku 2011:*

1. bieżąca modernizacja dróg,
2. budowa ekranów przeciwhałasowych.

### **Ograniczanie ryzyka wystąpienia poważnych awarii**

*Cel ogólny:* Minimalizowanie ryzyka wystąpienia poważnych awarii oraz sprawne usuwanie ich skutków

*Cele szczegółowe:*

- ❖ Doskonalenie istniejącego systemu ratowniczego na wypadek zaistnienia awarii i klęsk żywiołowych..

*Działania krótkookresowe do roku 2007 i długookresowe do roku 2015*

1. opracowanie programu informowania społeczeństwa o poważnych awariach środowiska i edukacji w tym zakresie, obejmującego działania na szczeblu lokalnym.

### **7.2.3. Racjonalne gospodarowanie zasobami naturalnymi**

*Cel ogólny:* Racjonalne gospodarowanie wodą, kopalinami i innymi zasobami naturalnymi

*Cele szczegółowe:*

- ❖ Racjonalizacja poboru wód do celów komunalnych i przemysłowych.
- ❖ Racjonalizacja wykorzystania gleb i złóż kopalin.
- ❖ Zmniejszenie zużycia energii na potrzeby ludności.
- ❖ Zmniejszenie wodochłonności gospodarki.

*Zadania krótkookresowe do roku 2007:*

1. restrukturyzacja poboru wody dla celów użytkowych, w taki sposób, aby zasoby wód podziemnych były użytkowane wyłącznie dla potrzeb ludności, jako woda do picia i surowiec dla przemysłu spożywczego,
2. wspieranie działań mających na celu zmniejszenie zużycia wody w gospodarce,
3. wprowadzenie obowiązku umieszczenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego granic obszarów udokumentowanych i potencjalnych złóż kopalin,
4. opracowanie programu eksploatacji kopalin,

*Zadania długookresowe do roku 2015:*

1. ochrona zasobów udokumentowanych przed zainwestowaniem uniemożliwiającym ich późniejszą eksploatację (uwzględnienie zasobów w studiach uwarunkowań oraz planach zagospodarowania przestrzennego),
2. weryfikacja bazy danych o kopalinach w ramach regionalnej bazy danych,
3. wspieranie przedsięwzięć dotyczących korzystania z ekologicznych źródeł energii w indywidualnych gospodarstwach.

### **7.2.4. Działania o charakterze systemowym**

#### **Monitoring środowiska**

*Cel ogólny:* Zwiększenie zakresu informacji o stanie środowiska naturalnego, jego zagrożeniach oraz sposobach przeciwdziałania zagrożeniom

Cele szczegółowe:

- ❖ Doskonalenie monitoringu stanu środowiska, analiza zmian zachodzących w środowisku i ocena zagrożeń.

*Działania krótkookresowe do roku 2007 i długookresowe do roku 2015*

1. rozpoznawanie i monitorowanie stanu środowiska i bioróżnorodności oraz istniejących i potencjalnych zagrożeń.

### **Edukacja ekologiczna**

*Cel ogólny:* Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców miasta oraz poprawa komunikacji społecznej w zakresie ochrony i racjonalnego wykorzystania zasobów naturalnych gminy

Cele szczegółowe:

- ❖ Wspieranie działań uzupełniających system edukacji formalnej, podnoszących ekologiczną świadomość społeczności i władz lokalnych.
- ❖ Zwiększenie efektywności edukacji ekologicznej przez promowanie najskuteczniejszych jej form i najważniejszych treści.

*Działania krótkookresowe do roku 2007 i długookresowe do roku 2015:*

1. udział w organizacji regionalnego systemu informacji o edukacji ekologicznej,
2. uczestnictwo w szkoleniach zawodowych w zakresie prawa, zarządzania, technik ochrony środowiska, zagospodarowania przestrzennego, źródeł finansowania ochrony środowiska,
3. upowszechnianie i praktyczne wdrażanie zasad „Kodeksu dobrej praktyki rolniczej”,
4. wspomaganie prowadzenia edukacji ekologicznej przez samorząd,
5. wspieranie wdrażania nowoczesnych technik przyjaznych środowisku BAT (Best Available Technique).

### **7.3. Program ochrony środowiska w latach 2004 – 2007**

Przedstawiony Program Ochrony Środowiska zawiera wymienione imiennie w poprzednim rozdziale zadania o charakterze inwestycyjnym jak również organizacyjno-prawnym. Zadania zostały sformułowane po szczegółowej analizie istniejącego stanu środowiska w mieście oraz sporządzonej na podstawie danych statystycznych, ankietowych i danych z Urzędu Miasta.

Niniejszy rozdział zawiera uszczegółowienie zadań. Zadania dla organów samorządu terytorialnego zostaną rozdzielone według kompetencji oraz uzupełnione o szacowane niezbędne nakłady na realizację Programu i stopień ważności. Określone zostaną również priorytety dla zadań koordynowanych oraz oszacowane koszty realizacji zadań koordynowanych o charakterze inwestycyjnym. Niektóre z wymienionych zadań powinny być realizowane przez samorząd powiatu, jak też samorząd gminy oraz inne instytucje lub podmioty.

Zgodnie z treścią sformułowanych przez Ministerstwo Środowiska Wytycznych sporządzania programów ochrony środowiska na szczeblu regionalnym i lokalnym (2002 r.) program gminny winien składać się z dwóch części:

- **zadań własnych gminy (W)** - pod zadaniami własnymi należy rozumieć te przedsięwzięcia, które będą finansowane w całości lub częściowo ze środków będących w dyspozycji gminy,
- **zadań koordynowanych (K)** – pod zadaniami koordynowanymi należy rozumieć pozostałe zadania związane z ochroną środowiska i racjonalnym wykorzystaniem zasobów naturalnych, które są finansowane ze środków przedsiębiorstw oraz ze środków zewnętrznych, będących w dyspozycji organów i instytucji szczebla wojewódzkiego i centralnego i powiatowego, bądź instytucji działających na terenie gminy, ale podległych bezpośrednio organom powiatowym, wojewódzkim bądź centralnym,

Program realizacyjny ochrony środowiska Miasta Grajewo na lata 2004 – 2007 uwzględnia:

- zadania,
- priorytety,
- jednostki odpowiedzialne i uczestniczące w realizacji zadania
- terminy realizacji,
- koszty realizacji – dla zadań własnych oraz koordynowanych, za które odpowiedzialne są samorządy gminne,
- źródła finansowania,

Wymieniono zadania własne oraz zadania koordynowane. Dokonano również podziału na zadania o charakterze organizacyjno – prawnym i inwestycyjnym.

Zgodnie z *II Polityką ekologiczną państwa*, dla zadań własnych miasta przyjęto następujące stopnie priorytetowości:

**I Priorytet** – likwidacja bezpośrednich zagrożeń dla życia i zdrowia ludzi,

**II Priorytet** – konieczność przeciwdziałania degradacji środowiska w obrębie terytorium naszego kraju,

**III Priorytet** – konieczność partycypowania Polski w przeciwdziałaniu zagrożeniom globalnym (zmiany klimatyczne, warstwa ozonowa).

**Gminne programy ochrony środowiska** powinny zostać sporządzone na podstawie gruntownej znajomości aktualnego stanu środowiska w gminie. Podobnie jak polityka ekologiczna państwa muszą one określać przede wszystkim:

- cele polityki ekologicznej na terenie gminy,
- wybrane priorytety ekologiczne,
- rodzaj i harmonogram działań ekologicznych, których podejmuje się dana gmina,
- środki niezbędne do osiągnięcia założonych celów, w tym mechanizmy prawno – ekonomiczne i środki finansowe.

Zaplanowane cele, priorytety, działania (zadania) i środki muszą zostać zdefiniowane dla każdego z obszarów ochrony środowiska, którymi zajmuje się dana gmina, a więc:

- 1) ochrona dziedzictwa przyrodniczego;
- 2) poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego;
- 3) racjonalne użytkowanie zasobów naturalnych;
- 4) działania systemowe.

Częścią gminnego programu ochrony środowiska musi być stosowny plan gospodarki odpadami.

**PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA MIASTA GRAJEWO NA LATA 2004-2015**

**Tabela Zadania własne gminy**

Źródło: opracowanie własne na podstawie diagnozy oraz Planu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego i Powiatowego Programu Ochrony Środowiska.

Lp	Nazwa zadania	Jednostka odpowiedzialna	Podmioty uczestniczące	Termin i koszty realizacji (w tys. zł)					Źródła finansowania
				2004	2005	2006	2007	2008-2015	
Zadania organizacyjno-prawne									
Ochrona przyrody i krajobrazu									
1	Tworzenie nowych obszarów zieleni i zadrzewień oraz bieżąca ich pielęgnacja	Samorząd gminy	SiKom	200	300	300	300		Środki własne gminy, fundusze celowe
Ochrona gleb i wód podziemnych									
2	Umieszczanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego granic obszarów udokumentowanych i potencjalnych złóż kopalin	Samorząd gminy	SiPI	w ramach działań statutowych					Środki własne gminy,
3	Doskonalenie nadzoru nad przestrzeganiem ustaleń zawartych w decyzjach dotyczących ustanowienia stref ochronnych ujęć wody	Samorząd gminy	SiPI, RZGW	w ramach działań statutowych					Środki własne gminy,
4	Dokonanie inwentaryzacji i doprowadzenie do likwidacji nieczynnych i nie nadających się do eksploatacji studni wierconych i kopanych	Samorząd gminy	Użytkownicy ujęć lub właściciele gruntów	0,2	0,4	0,4			Środki własne gminy,
Ochrona wód powierzchniowych									
5	Zapewnienie ochrony naturalnych zbiorników retencyjnych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gmin	Samorząd gminy	SiPI	w ramach działań statutowych					Środki własne gminy,
6	Inspirowanie wdrażania najlepszych dostępnych technologii w procesie wydawania pozwoleń wodno-prawnych	Samorząd gminy	Podmioty gospodarcze	w ramach działań statutowych					Środki własne gminy,
7	Opracowanie programów optymalizacji wykorzystania istniejących komunalnych oczyszczalni ścieków z uwzględnieniem programu rozwoju sieci kanalizacji sanitarnej	Samorząd gminy	SiKom, SiPI	6					Środki własne gminy, fundusze celowe

**PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA MIASTA GRAJEWO NA LATA 2004-2015**

Lp	Nazwa zadania	Jednostka odpowiedzialna	Podmioty uczestniczące	Termin i koszty realizacji (w tys. zł)					Źródła finansowania
				2004	2005	2006	2007	2008-2015	
Ochrona powietrza									
8	Opracowanie i wdrożenie planów ograniczania emisji spalin ze środków transportu poprzez poprawę stanu dróg oraz zagospodarowanie zieleni otoczenia dróg	Samorząd gminy	GDDPIA, zarządy dróg	b.d.					Budżet państwa, fundusze celowe, środki pomocowe i strukturalne UE
Ograniczanie ryzyka wystąpienia poważnych awarii									
9	Opracowanie gminnych planów zarządzania ryzykiem	Samorząd gminy	SiKom		6				Środki własne gminy, fundusze celowe
Racjonalne użytkowanie zasobów naturalnych									
10	Opracowanie planów eksploatacji kopalni i rekultywacji terenów poeksploatacyjnych	Samorząd gminy	SiPi		4				Środki własne gminy, fundusze celowe
11	Wspieranie działań mających na celu zmniejszenie zużycia wody w gospodarce	Podmioty gospodarcze	Podmioty gospodarcze	w ramach działań statutowych					Środki własne podmiotów gospod., fundusze celowe
Monitoring środowiska									
12	Monitoring składowiska odpadów w Koszarówce	Samorząd gminy	SiKom	brak dostatecznych danych do ustalenia kosztów					Środki własne gminy, opłaty za składowanie odpadów
13	Monitoring jakości ścieków doprowadzanych i oczyszczanych w oczyszczalniach	Samorząd gminy	Podmioty gospodarcze	w ramach działań statutowych					Środki własne
Działania systemowe									
14	Wspomaganie prowadzenia edukacji ekologicznej przez samorządy, lokalne organizacje pozarządowe i grupy obywatelskie	Samorząd gminy	NGO, szkoły, ODN	w ramach działań statutowych					Środki własne gminy, fundusze celowe
15	Utworzenie społecznych rad ds. twardego i zrównoważonego rozwoju przy urzędach gmin	Samorząd gminy	NGO, Eksperti lokalni,	w ramach działań statutowyc					Środki własne gminy
16	Propagowanie modelu twardego i zrównoważonego rozwoju w gminie	Samorząd gminy	podmioty prowadzące edukację środowiskową	w ramach działań statutowych					Środki własne gminy, fundusze celowe
17	Upowszechnianie informacji o podejmowanych akcjach, kampaniach i działaniach na rzecz aktywnej ochrony środowiska w województwie, kraju i na świecie	Samorząd gminy	samorządy, OEE, radio, prasa, telewizja	w ramach działań statutowych					Środki własne gminy, fundusze celowe

**PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA MIASTA GRAJEWO NA LATA 2004-2015**

Lp	Nazwa zadania	Jednostka odpowiedzialna	Podmioty uczestniczące	Termin i koszty realizacji (w tys. zł)					Źródła finansowania
				2004	2005	2006	2007	2008-2015	
18	Wspieranie szkolnych kół zainteresowań, konkursów ekologicznych, „ekologizacji” obiektów dydaktycznych i otoczenia szkół	Samorząd gminy, władze oświatowe	szkoły	w ramach działań statutowych					Środki własne gminy, fundusze celowe
Zadania inwestycyjne									
Ochrona przyrody i krajobrazu									
19	Zalesienia gruntów na glebach niskiej jakości według wykonanych projektów	Samorząd gminy	Samorząd gminy, właściciele lasów, nadleśnictwa			b.d	b.d	b.d	środki własne, Fundusze celowe
Ochrona wód powierzchniowych									
20	Rozbudowa sieci kanalizacyjnej, deszczowej i wodociągowej na osiedlach: Przekopka, Konopnickiej, Szkolne, Parkowe i w ulicach Piłsudskiego i Przemysłowej.	Samorząd gminy	St.kom.		w latach 2005-2007 11605			brak danych	Środki własne, fundusze celowe
21	Stata modernizacja i usprawnianie funkcjonowania oczyszczalni ścieków poprzez wprowadzanie najlepszych dostępnych technik (BAT)	Samorząd gminy	St.kom.		brak danych	brak danych	brak danych	brak danych	Środki własne gminy, fundusze celowe
22	Zmniejszenie wodochłonności produkcji przemysłowej oraz wprowadzanie zamkniętych obiegów wody	Podmioty gospodarcze	Podmioty gospodarcze	w ramach działań statutowych					Środki własne
Ochrona powietrza									
23	Racjonalizacja wykorzystania i modernizacja istniejących scentralizowanych systemów grzewczych (modernizacja lub rozbudowa ciepłociągów i węzłów cieplnych z zastosowaniem najnowszych technologii i rozwiązań technicznych)	Samorząd gminy	St.kom.			brak danych	brak danych	brak danych	Środki własne gminy, fundusze celowe
24	Modernizacja lub wymiana istniejących źródeł ciepła opalanych paliwem stałym na nowoczesne kotły opalane paliwem gazowym, płynnym lub biomasą, wyposażone w automatyczną regulację procesów spalania podnoszącą wydajność cieplną źródła	Samorząd gminy	St.kom. Właściciele obiektów		brak danych	brak danych	brak danych	brak danych	Środki własne gminy, fundusze celowe

**PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA MIASTA GRAJEWO NA LATA 2004-2015**

Lp	Nazwa zadania	Jednostka odpowiedzialna	Podmioty uczestniczące	Termin i koszty realizacji (w tys. zł)					Źródła finansowania
				2004	2005	2006	2007	2008-2015	
25	Budowa nowych i modernizacja istniejących instalacji oczyszczających gazy odlotowe wprowadzane do atmosfery, a w szczególności mających na celu poprawę skuteczności usuwania cząstek o średnicy ziarna poniżej 10 µm	Samorząd gminy	St.kom. Właściciele obiektów			brak danych	brak danych	brak danych	Środki własne, fundusze celowe
Poprawa jakości środowiska naturalnego									
26	Likwidacja nieczynnych i nie nadających się do eksploatacji studni wierconych i kopanych	Użytkownicy ujęć lub właściciele gruntów	Samorząd gminy	w ramach działań statutowych					Środki własne, fundusze celowe
27	Przebudowa Stacji Wodociągowej w Grajewie	Dyspozytorzy ujęć	Samorząd gminy	w latach 2005-2006 5350					Środki własne, fundusze celowe
Gospodarka odpadami – zadania opisane w Gminnym Planie Gospodarki Odpadami - do 2007 roku koszty inwestycyjne, eksploatacyjne, organizacyjne wyniosą około 14.500.000 PLN									

**PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA MIASTA GRAJEWO NA LATA 2004-2015**

**Tabela Zadania koordynowane**

Lp	Nazwa zadania	Jednostka odpowiedzialna	Podmioty uczestniczące	Termin i koszty realizacji (tys. zł)				Źródła finansowania
				2004	2005	2006	2007	
Zadania organizacyjno-prawne								
Ochrona przyrody i krajobrazu								
1	Realizacja programu zwiększania lesistości kraju	MIRW, MŚ	Samorząd gminy, ARIMR, LP,	w ramach działań statutowych				Budżet państwa, środki własne, fundusze celowe
Poprawa jakości środowiska naturalnego								
Ochrona gleb i wód podziemnych								
2	Wzmocnienie działalności kontrolnej dla wyeliminowania niekoncesjonowanej eksploatacji kopalin	WIOŚ	WIOŚ, samorząd gminy	0,3	0,3			Środki własne
Ochrona wód powierzchniowych								
3	Opracowanie programu zwiększenia retencji wód oraz racjonalizacji gospodarowania spływami wód opadowych	RZGW	Samorząd gminy	w ramach działań statutowych				Budżet państwa, fundusze celowe
4	Opracowanie regionalnego programu redukcji zanieczyszczeń w wydzielonych obszarach hydrograficznych – zlewniach lub grupach zlewni	RZGW	Samorząd gminy	w ramach działań statutowych				Budżet państwa, fundusze celowe
Działania systemowe								
Edukacja ekologiczna								
5	Prowadzenie szkoleń zawodowych w zakresie prawa, zarządzania środowiskowego, technik ochrony środowiska, zagospodarowania przestrzennego, źródeł finansowania ochrony środowiska	ON	Samorząd gminy, ON	w ramach działań statutowych				Środki własne
Zadania inwestycyjne								
Ochrona powietrza								
6	Modernizacja lub wymiana istniejących źródeł ciepła opalanych paliwem stałym na nowoczesne źródła opalane paliwem gazowym, ciekłym lub biomasą	Podmioty gospodarcze, właściciele budynków	Samorząd gminy	w ramach działań statutowych				Środki własne podmiotów i osób fizycznych,

**PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA MIASTA GRAJEWO NA LATA 2004-2015**

Lp	Nazwa zadania	Jednostka odpowiedzialna	Podmioty uczestniczące	Termin i koszty realizacji (tys. zł)				Źródła finansowania	
				2004	2005	2006	2007		2008-2011
Ochrona przed hałasem i promieniowaniem									
7	Budowa ekranów dźwiękochłonnych w miejscach nasilonej emisji hałasu	GDDPIA	Samorząd gminy	w ramach działań statutowych					
Ochrona przed hałasem i promieniowaniem									
8	Analiza potrzeb i budowa ekranów dźwiękochłonnych w miejscach nasilonej emisji hałasu	GDDPIA	zarządy dróg	w ramach działań statutowych					Środki własne, fundusze celowe
Ograniczanie ryzyka wystąpienia poważnych awarii									
9	Doposażenie systemu ratownictwa drogowego w zakresie zwalczania zagrożeń środowiskowych	WIOŚ	WIOŚ, samorząd gminy		b.d.	b.d.			Środki własne, fundusze celowe
Racjonalne użytkowanie zasobów									
10	Ograniczanie zużycia energii cieplnej poprzez termomodernizację budynków	Właściciele gospodarstw	Samorząd gminy			b.d.	b.d.		Środki własne właścicieli gospodarstw, budżet gminy, fundusze celowe
Gospodarka odpadami – szczegółowy harmonogram znajduje się w Gminnym Planie Gospodarki Odpadami									

Źródło: opracowanie własne na podstawie diagnozy oraz Planu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego i Powiatowego Planu Gospodarki Odpadami.

**Wykaz skrótów:**

ARiMR – Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa  
BOŚ – Bank Ochrony Środowiska  
GDDPiA – Generalna Dyrekcja Dróg Publicznych i Autostrad  
LP – Lasy Państwowe  
MPEC – Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej  
MRiRW – Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi  
MSZ – Ministerstwo Spraw Zagranicznych  
MŚ – Ministerstwo Środowiska  
NGO – organizacje pozarządowe  
ODR – Ośrodek Doradztwa Rolniczego  
ODN – Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli  
OEE – ośrodki edukacji ekologicznej  
ON – ośrodki naukowe

PGNiG – Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo  
PIH - Państwowa Inspekcja Handlowa  
PIP - Państwowa Inspekcja Pracy  
RZGW – Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej  
SG – Straż Graniczna  
SłKom – samorządowe jednostki organizacyjne wypełniające zadania  
w zakresie gospodarki wodnościekowej i oczyszczania terenów  
SłOP – służby ochrony przyrody  
SłPI – służby planistyczne – (wykonawcy dokumentów, konsultanci)  
UE – Unia Europejska  
WIOŚ – Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska  
WZMiUW – Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych

## **8. Zarządzanie programem ochrony środowiska**

Do instrumentów wspomagających realizację programu ochrony środowiska należą instrumenty polityki ekologicznej, zasady zarządzania środowiskiem, wynikające z zakresu kompetencyjnego administracji samorządowej szczebla powiatowego i gminnego. W zarządzaniu środowiskiem szczególną rolę pełni „Program ochrony środowiska”, który, z punktu widzenia władz gminy, może być postrzegany jako instrument koordynacji działań na rzecz ochrony środowiska oraz intensyfikacji współpracy różnych instytucji i organizacji, opartej o dobrowolne porozumienia na rzecz efektywnego wdrażania niniejszego Programu.

### **8.1. Instrumenty polityki ochrony środowiska**

Instrumentarium służące realizacji polityki ochrony środowiska wynika z szeregu ustaw, z których najważniejsze to: prawo ochrony środowiska, prawo wodne, o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, o ochronie przyrody, o odpadach, prawo geologiczne i górnicze, prawo budowlane.

Wśród instrumentów zarządzania ochroną środowiska można wyróżnić instrumenty o charakterze politycznym (np. Polityka Ekologiczna Państwa, wojewódzkie, powiatowe i gminne programy ochrony środowiska), instrumenty prawno - administracyjne oraz instrumenty o charakterze horyzontalnym (systemy zintegrowanego zarządzania środowiskiem, monitoring środowiska, system statystyki, społeczna partycypacja, działania edukacyjne, narzędzia polityki technicznej i naukowej, konwencje, umowy i porozumienia międzynarodowe).

Tradycyjny podział instrumentów zarządzania środowiskiem wyróżnia instrumenty o charakterze prawnym, ekonomicznym i społecznym oraz strukturalnym.

#### **Instrumenty prawne**

##### *Kompetencje*

Rozpoczęta z dniem 1 stycznia 1999 roku reforma ustrojowa państwa wprowadziła trójstopniowy system działania samorządu terytorialnego: województwo, powiat (także miasto na prawach powiatu) oraz gmina (również wiejska).

- Ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska z dn. 31 stycznia 1980r. (tekst jednolity Dz. U. 49/94, poz. 196 z późniejszymi zmianami),
- Ustawy o odpadach z dnia 27 czerwca 1997r. (Dz. U. 96/97 poz. 592 z późniejszymi zmianami),
- Ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 7 lipca 1994r. (Dz. U. 89/94 poz. 415 z późniejszymi zmianami),
- Ustawy z dnia 24 października 1974r. Prawo wodne (Dz. U. 38/74 poz. 230 z późniejszymi zmianami).

Do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów. Do zadań gminy należy:

1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty a w szczególności zadania własne obejmują sprawy:

- 1) ładu przestrzennego, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej,
- 2) gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego,

3) wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz,

4) lokalnego transportu zbiorowego,

5) edukacji publicznej,

6) zieleni gminnej i zadrzewień,

7) utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych,

2. Ustawy określają, zadania o charakterze obowiązkowym,

Ustawy mogą nakładać na gminę obowiązek wykonywania zadań zleconych z zakresu administracji rządowej, jak również z zakresu organizacji przygotowań i przeprowadzenia wyborów powszechnych oraz referendów.

Poniżej wymieniono ważniejsze kompetencje organów gminy w zakresie ochrony środowiska, leśnictwa, rolnictwa oraz prawa górniczego i geologicznego.

W zakresie ochrony i kształtowania środowiska:

**Rada gminy**

- uchwała gminny program ochrony środowiska,
- ustanawia ograniczenia co do czasu funkcjonowania instalacji lub korzystania z urządzeń, których emitowany hałas może negatywnie oddziaływać na środowisko,
- zatwierdza zestawienia przychodów i wydatków gminnego funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej na dany rok.

**Burmistrz:**

- sporządza projekt gminnego programu ochrony środowiska po zasięgnięciu opinii zarządu powiatu,
- sporządza co 2 lata raport z wykonania gminnego programu ochrony środowiska,
- udostępnia znajdujące się w jego posiadaniu informacje o środowisku i jego ochronie na zasadach określonych w art. 19-24 POŚ,
- w zakresie swojej właściwości prowadzi publicznie dostępny wykaz danych o dokumentach, o których mowa w art. 19 ust. 2 oraz może zamieszczać w nich dane, o których mowa w art. 19 ust. 3,
- Może odmówić udostępnienia informacji, jeżeli:
  - wymagałoby to dostarczenia dokumentów lub danych będących w trakcie opracowania lub przeznaczonych do wewnętrznego komunikowania się,
  - wniosek o udostępnienie informacji jest w sposób oczywisty do zrealizowania lub w sformułowany w sposób zbyt ogólny,
- może na uzasadniony wniosek przekazującego informacje wyłączyć z udostępniania dane o wartości handlowej, w tym zwłaszcza dane technologiczne, o ile ich ujawnienie mogłoby pogorszyć jego pozycję konkurencyjną,
- podaje do publicznej wiadomości informację o zamieszczaniu w publicznie dostępnym wykazie danych o decyzjach wymagających udziału

- społeczeństwa, w trybie i na zasadach określonych w Dziale V Tytułu I POŚ,
- przyjmuje wyniki pomiarów wielkości emisji z instalacji w ramach zwykłego korzystania ze środowiska,
  - może nałożyć obowiązek prowadzenia dodatkowych, wykraczających poza określone ustawą, pomiarów wielkości emisji z instalacji – w przypadku zwykłego korzystania ze środowiska,
  - przyjmuje zgłoszenie instalacji nie wymagającej pozwolenia, która może negatywnie oddziaływać na środowisko – w przypadku zwykłego korzystania ze środowiska,
  - może ustalić wymagania w zakresie ochrony środowiska wymagające eksploatacji, z której emisja nie wymaga pozwolenia, o ile jest to uzasadnione koniecznością ochrony środowiska – w przypadku zwykłego korzystania ze środowiska,
  - przyjmuje informacje o rodzaju, ilości oraz miejscach występowania substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska od osób fizycznych nie będących przedsiębiorcami,
  - przedkłada wojewodzie otrzymane od przedsiębiorców informacje o rodzaju, ilości oraz miejscach występowania substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska,
  - przyjmuje informacje o wystąpieniu poważnej awarii przemysłowej,
  - przyjmuje wykaz, na podstawie którego ustalono opłaty za składowanie odpadów, do którego złożenia obowiązany jest podmiot korzystający ze środowiska,
  - może nakazać osobie fizycznej eksploatującej instalację w ramach zwykłego korzystania ze środowiska lub eksploatującej urządzenie wykonanie czynności zmierzających do ograniczenia ich negatywnego oddziaływania na środowisko,
  - może wstrzymać użytkowanie instalacji w razie naruszenia warunków decyzji określającej wymagania dotyczące eksploatacji instalacji, z której emisja nie wymaga pozwolenia, prowadzonej przez osobę fizyczną w ramach zwykłego korzystania ze środowiska,
  - wyraża zgodę na podjęcie wstrzymanej działalności oraz oddanie do eksploatacji obiektu budowlanego, zespołu obiektów lub instalacji po stwierdzeniu ustania przyczyn uzasadniających wstrzymanie,
  - sprawuje kontrolę przestrzegania i stosowania przepisów o ochronie środowiska w zakresie objętym swoją właściwością,
  - występuje w charakterze oskarżyciela publicznego w sprawach o wykroczenia przeciw przepisom o ochronie środowiska,
  - występuje do wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska o podjęcie działań będących w jego kompetencji, jeżeli stwierdzi w wyniku kontroli naruszenie przez kontrolowany podmiot przepisów o ochronie środowiska lub występuje uzasadnione podejrzenie, że takie naruszenie mogło nastąpić (wraz z wystąpieniem przekazuje wioś dokumentację sprawy),
  - przedstawia do zatwierdzenia radzie gminy projekt zestawienia przychodów i wydatków gminnego funduszu na dany rok, do dnia 15 stycznia,
  - podaje do publicznej wiadomości zatwierdzone zestawienie przychodów i wydatków gminnego funduszu ochrony środowiska.

W zakresie gospodarki odpadami

**Burmistrz:**

- opracowuje projekt gminnego planu gospodarki odpadami,
- opracowuje projekt wspólnego planu gospodarki odpadami dla gmin będących członkami związków międzygminnych,
- składa radzie gminy, co dwa lata, sprawozdanie z realizacji planu gospodarki odpadami,
- aktualizuje gminny plan gospodarki odpadami nie rzadziej niż co cztery lata,
- opiniuje program gospodarki odpadami niebezpiecznymi, przedkładany przez wojewodę lub starostę,
- opiniuje zezwolenia na prowadzenie działalności w zakresie zbierania lub transportu odpadów,
- opiniuje pozwolenia na wytwarzanie odpadów lub decyzje zatwierdzające program gospodarki odpadami niebezpiecznymi, jeżeli miejsce prowadzenia odzysku, unieszkodliwiania lub zbierania przez wytwórcę, o którym mowa w art. 31 ust. 1, jest inne niż miejsce wytwarzania odpadów,
- nakazuje posiadaczowi odpadów usunięcie odpadów z miejsc nieprzeznaczonych do ich składowania lub magazynowania ze wskazaniem sposobu wykonania tej decyzji,
- jako organ właściwy do wydania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu dla składowiska odpadów może uzależnić wydanie tej decyzji od przedstawienia przez inwestora ekspertyzy co do możliwości odzysku lub unieszkodliwiania odpadów w inny sposób niż przez składowanie,
- jako organ właściwy do wydania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu dla składowiska odpadów odmówi wydania takiej decyzji w przypadku braku zgody wymaganej w ust. 2-4 lub jeżeli istnieje uzasadniona technicznie, ekologicznie lub ekonomicznie możliwość odzysku lub unieszkodliwiania odpadów bez budowy składowiska odpadów.

W zakresie gospodarki wodnej

**Rada gminy**

- wyznacza miejsce wydobywania kamienia, żwiru, piasku oraz innych materiałów, w granicach powszechnego korzystania z wód.

**Burmistrz:**

- wyznacza część nieruchomości umożliwiającej dostęp do wody objętej powszechnym korzystaniem z wód,
- może nakazać właścicielowi gruntu przywrócenie poprzedniego stanu wody na gruncie lub wykonanie urządzeń zapobiegających szkodom, jeżeli spowodowane przez niego zmiany stanu wody na gruncie szkodliwie wpływają na grunty sąsiednie,
- zatwierdza ugodę w sprawie zmiany stanu wody na gruncie.

W zakresie ochrony przyrody

**Rada gminy**

- sporządza miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego po ustanowieniu planu ochrony dla obszaru objętego planem ochrony lub dokonuje zmian w obowiązującym planie miejscowym – w terminie 1 roku od dnia wejścia w życie aktu ustanawiającego plan ochrony,
- uzgadnia jako organ zainteresowanej jednostki samorządu terytorialnego (właściwy miejscowo) projekt rozporządzenia w sprawie utworzenia, powiększenia, zmniejszenia lub likwidacji parku narodowego<sup>1</sup>,
- wprowadza ochronę przyrody w formie: uznania za pomnik przyrody, stanowiska dokumentacyjnego, użytku ekologicznego, zespołu przyrodniczo – krajobrazowego oraz wyznacza obszary chronionego krajobrazu,
- sporządza plan zagospodarowania przestrzennego dla obszarów chronionego krajobrazu oraz zespołu przyrodniczo – krajobrazowego poddanych ochronie przez radę gminy,
- może uznać teren pokryty drzewostanem parkowym za park gminny,
- zapewnia mieszkańcom miast i wsi o zwartej zabudowie korzystanie z przyrody, przez tworzenie i utrzymywanie należytego stanu terenów zieleni i zadrzewień łączących się w miarę możliwości z terenami zielonymi.

**Burmistrz:**

- opiniuje projekty planów ochrony dla obszarów objętych formami ochrony przyrody jako organ zainteresowanej jednostki samorządu terytorialnego,
- uzgadnia jako organ jednostki samorządu terytorialnego, projekt rozporządzenia w sprawie utworzenia, powiększenia, zmniejszenia lub likwidacji parku narodowego,
- desygnuje do rady parku narodowego, na trzyletnią kadencję, przedstawiciela właściwego terytorialnie samorządu gminnego,
- uzgadnia jako organ zainteresowanej jednostki samorządu terytorialnego projekt rozporządzenia w sprawie utworzenia parku krajobrazowego,
- opiniuje jako organ zainteresowanej jednostki samorządu terytorialnego, projekt rozporządzenia w sprawie zniesienia parku krajobrazowego lub ograniczenia jego obszaru,
- desygnuje do rady parku krajobrazowego przedstawiciela właściwego terytorialnie samorządu gminnego,
- informuje ministra właściwego do spraw środowiska o wydaniu decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu dla inwestycji realizującej cel publiczny na obszarze parku krajobrazowego lub obszarze chronionego krajobrazu,
- wydaje zezwolenie na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości,
- ustala wysokość opłaty za usunięcie drzew lub krzewów,
- odracza, na okres dwóch lat, termin uiszczenia opłaty za usunięcie drzew i krzewów, jeżeli zezwolenie przewiduje przesadzenie ich w inne miejsce,
- wymierza karę administracyjną za zniszczenie terenów zieleni albo drzew lub

---

<sup>1</sup> Ze względu na fakt, iż ustawa o ochronie przyrody nie precyzuje, który organ jako organ jednostki samorządu terytorialnego jest zobowiązany do uzgodnienia, utworzenia, powiększenia, zmniejszenia lub likwidacji parku narodowego.

krzewów powodowane niewłaściwym wykonywaniem robót ziemnych lub wykorzystaniem sprzętu mechanicznego albo urządzeń technicznych oraz zastosowaniem środków chemicznych w sposób szkodliwy dla roślinności oraz za usuwanie drzew lub krzewów bez wymaganego zezwolenia, a także za zniszczenie spowodowane niewłaściwą pielęgnacją terenów zieleni, zadrzewień, drzew lub krzewów.

W zakresie przeznaczenia gruntów do zalesienia

**Rada gminy:**

- wyraża opinię w sprawie zmiany charakteru użytkowania gruntu z rolnego na leśny.

**Burmistrz:**

- uzgadnia roczny limit zalesienia (ogólną powierzchnię gruntów rolnych, które mają być przeznaczone do zalesienia).

W zakresie prawa geologicznego i górniczego

**Burmistrz:**

- opiniuje koncesje na poszukiwanie i rozpoznawanie złóż kopalin,
- uzgadnia koncesje, a także wszystkie jej zmiany, na wydobywanie kopalin ze złóż, na bezzbiornikowe magazynowanie lub składowanie odpadów w górotworze, w tym w podziemnych wyrobiskach górniczych,
- opiniuje decyzję zatwierdzającą projekt prac geologicznych,
- wykonuje uprawnienia organów podatkowych w odniesieniu do opłat za działalność regulowaną Prawem geologicznym i górniczym w zakresie, w jakim gmina jest wierzycielem należności z tytułu tych opłat.

W zakresie inspekcji ochrony środowiska

**Rada gminy:**

- rozpatruje informację wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska o stanie środowiska na obszarze województwa.

**Burmistrz:**

- wydaje właściwemu organowi Inspekcji Ochrony Środowiska polecenie podjęcia działań zmierzających do usunięcia bezpośredniego zagrożenia środowiska.

W zakresie utrzymania czystości i porządku w gminach

- Utrzymanie czystości i porządku w gminach należy do obowiązkowych zadań własnych gminy.
- Gminy zapewniają czystość i porządek na swoim terenie i tworzą warunki niezbędne do ich utrzymania, a w szczególności:
  - 1) tworzą warunki do wykonywania prac związanych z utrzymaniem czystości i porządku na terenie gminy lub zapewniają wykonanie tych prac przez tworzenie odpowiednich jednostek organizacyjnych,
  - 2) zapewniają budowę, utrzymanie i eksploatację, własnych lub wspólnych z innymi gminami, składowisk odpadów komunalnych i obiektów wykorzystywania lub unieszkodliwiania tych odpadów,

- 3) zapobiegają zanieczyszczaniu ulic, placów i terenów otwartych przez: likwidację składowania odpadów w miejscach do tego nie przeznaczonych i przeciwdziałanie takiemu składowaniu, budowę i utrzymanie szaleńców publicznych, ustawianie koszy ulicznych na odpady w rejonach intensywnego ruchu pieszego, organizowanie odbioru odpadów komunalnych z urządzeń ruchomych,
- 4) określają wymagania wobec osób utrzymujących zwierzęta domowe w zakresie bezpieczeństwa i czystości w miejscach publicznych,
- 5) organizują ochronę przed bezdomnymi zwierzętami na zasadach określonych w odrębnych przepisach,
- 6) tworzą warunki do selektywnej zbiórki, segregacji i składowania odpadów przydatnych do wykorzystywania oraz współdziałają z jednostkami organizacyjnymi i osobami podejmującymi zbieranie i zagospodarowywanie tego rodzaju odpadów,
- 7) współdziałają z właściwymi organami administracji rządowej w organizowaniu gospodarki odpadami niebezpiecznymi wydzielonymi z odpadów komunalnych.

### **Instrumenty ekonomiczne**

Do instrumentów ekonomicznych należą przede wszystkim: opłata za gospodarcze korzystanie ze środowiska, administracyjne kary pieniężne i dotacje z funduszy celowych.

#### *Opłaty za gospodarcze korzystanie ze środowiska*

Opłaty te pełnią funkcje prewencyjne i redystrybucyjne. Funkcja prewencyjna realizowana jest poprzez, zachęcanie podmiotów (dotyczy to podmiotów gospodarczych) do wyboru technologii, lokalizacji produkcji, instalowania urządzeń ochronnych oraz oszczędnego korzystania z zasobów naturalnych w sposób najodpowiedniejszy z punktu widzenia ochrony środowiska. Funkcja redystrybucyjna polega na gromadzeniu środków finansowych jako odrębne fundusze przeznaczone na cele ochrony środowiska.

Opłaty pobierane są za:

- wprowadzanie substancji zanieczyszczających do powietrza,
- pobór wód i wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi,
- składowanie odpadów,
- wyłączenie gruntów rolnych i leśnych z produkcji,
- usuwanie drzew i krzewów.

Opłaty trafiają do funduszy celowych (fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej oraz fundusz ochrony gruntów). Pobierają je organy administracji (np. Urząd Marszałkowski, organ gminy) lub, jak w przypadku gruntów rolnych i leśnych, wnoszone są bezpośrednio do funduszu celowego. Podmiot korzystający ze środowiska ustala we własnym zakresie wysokość należnej opłaty (według stawek obowiązujących w okresie, w którym korzystanie ze środowiska miało miejsce) i wnosi ją na rachunek właściwego urzędu marszałkowskiego. Osoby fizyczne nie będące przedsiębiorcami ponoszą opłaty za korzystanie ze środowiska w zakresie, w jakim to korzystanie wymaga pozwolenia na wprowadzanie substancji do środowiska oraz pozwolenia wodnoprawnego na pobór wód w rozumieniu przepisów ustawy Prawo wodne. Należy także

wspomnieć, że podobne opłaty pobiera się na podstawie przepisów prawa górniczego i geologicznego za działalność koncesjonowaną.

#### *Administracyjne kary pieniężne*

Kary pieniężne nie są sensu stricto środkiem ekonomicznym, są raczej związane z instytucją odpowiedzialności prawnej. Spełniają jednak funkcje podobne do opłat. Kary pobiera się w tych samych sytuacjach co opłaty, lecz za działania niezgodne z prawem. W odniesieniu do wód, powietrza, odpadów i hałasu, karę wymierza wojewódzki inspektor ochrony środowiska, a w odniesieniu do drzew i krzewów - organ gminy. Stawki kar zwykle są kilkakrotnie wyższe niż opłaty i trafiają do funduszy celowych. Ustawa POŚ przewiduje możliwość odraczania, zmniejszania lub umarzania administracyjnych kar pieniężnych.

#### *Fundusze celowe*

Fundusze celowe to fundusze tworzone ze środków opłat ekologicznych (fundusz ochrony środowiska i gospodarki wodnej szczebla centralnego, wojewódzkiego, powiatowego gminnego). Formy pomocy finansowej z funduszy celowych to: kredyty i pożyczki preferencyjne, dotacje, subwencje.

Instrumenty społeczne są to narzędzia służące usprawnianiu współpracy i budowaniu partnerstwa. Wśród nich istnieje podział na dwie kategorie: pierwsza dotyczy działań samorządów – a narzędziami są przede wszystkim działania edukacyjne, druga polega na budowaniu powiązań między władzami samorządowymi a społeczeństwem, gdzie podstawą jest komunikacja społeczna: systemy konsultacji i debat publicznych oraz wprowadzanie mechanizmów tzw. budowania świadomości (kampanie edukacyjne).

Działania edukacyjne realizowane są w różnych formach i na różnych poziomach, począwszy od szkół wszystkich stopni a skończywszy na tematycznych szkoleniach adresowanych do poszczególnych grup zawodowych i organizacji. Działalność ta prowadzona jest od wielu lat, lecz ciągle wymaga dalszego poszerzania sposobów aktywizacji społeczeństwa oraz szkolenia coraz to innych grup zawodowych i społecznych. Czynnikiem decydującym o sukcesie realizowanej edukacji ekologicznej jest rzetelna informacja o stanie środowiska i działaniach na rzecz jego ochrony oraz umiejętność komunikowania się ze społeczeństwem. Komunikacja społeczna coraz częściej nabiera form instytucjonalizowanych. Z jednej strony jest to tworzenie biur komunikacji społecznej w urzędach, z drugiej strony – podpisywanie formalnych deklaracji współpracy z organizacjami społecznymi i wspieranie ich działań poprzez np. wprowadzanie przedstawicieli organizacji do różnego rodzaju ciał opiniotwórczo-doradczych, organizowanie regularnych spotkań z organizacjami, itp.

W nowym podziale kompetencji ustawodawca nakłada na instytucje rządowe i samorządowe obowiązek wzajemnego informowania się i uzgadniania. Obowiązek ten dotyczy w pierwszej kolejności wymiany informacji między przedstawicielami różnych szczebli samorządu i rządowych organizacji ochrony środowiska.

Ustawa Prawo ochrony środowiska nie przewiduje żadnych ograniczeń w korzystaniu z prawa dostępu do informacji o środowisku i jego ochronie, a dostęp do informacji nie jest uzależniony od uczestnictwa w żadnym konkretnym postępowaniu i posiadania jakiegokolwiek interesu w sprawie. Szeroko pojęta komunikacja może służyć wymianie informacji roboczej z innymi osobami

pracującymi nad tym samym tematem, wspieraniu procesu decyzyjnego, podejmowaniu współpracy.

Współdziałanie jest niezbędnym instrumentem w przypadku konieczności uczestniczenia kilku podmiotów w finansowaniu przedsięwzięcia objętego programem ochrony środowiska. Uczestnictwo prywatnych właścicieli działek (np. w przypadku budowy systemu kanalizacji) wymaga zastosowania rozwiązań prawnych umożliwiających uczestnictwo grupy prywatnych podmiotów fizycznych jako partnera dla innych podmiotów prawnych. Takie rozwiązania w postaci np. utworzenia komitetu budowy, mogą także umożliwić formalne przekazywanie dofinansowania grupie prywatnych właścicieli ze strony podmiotu dysponującego środkami na realizację przedsięwzięcia np. w rodzaju przydomowych oczyszczalni ścieków.

### **Instrumenty strukturalne**

Instrumenty strukturalne rozumiane są jako narzędzia dla formułowania, integrowania i wdrażania polityk środowiskowych. Są to przede wszystkim strategie i programy wdrożeniowe oraz systemy zarządzania środowiskowego.

#### *Strategie i programy wdrożeniowe*

Zarówno program ochrony środowiska, jak i plan gospodarki odpadami stanowią politykę ochrony środowiska do 2011 roku oraz określają program wdrożeniowy na najbliższe 4 lata (2004 - 2007).

#### *Systemy zarządzania środowiskowego*

Od zakładów przemysłowych, które nadal są źródłem poważnych zagrożeń dla środowiska, oczekuje się zwiększonej aktywności na rzecz jego ochrony. Ochrona ta nie może sprowadzać się tylko do naprawy już zaistniałych szkód i spełniania wymogów zdefiniowanych w pozwoleniach na korzystanie ze środowiska. Konieczne staje się przede wszystkim zapobieganie powstawaniu negatywnych oddziaływań czy szkód w środowisku. Działania na rzecz, ochrony środowiska wymuszane były przez czynniki zewnętrzne: społeczeństwo, przepisy prawne, administrację publiczną zajmującą się ochroną środowiska. Koncepcja zrównoważonego rozwoju stwarza podstawę do zmiany nastawienia przedsiębiorców do ochrony środowiska, polegające na samodzielnym definiowaniu problemów i szukaniu (z wyprzedzeniem) środków zaradczych. Stąd powstała koncepcja zarządzania środowiskowego.

Cechą zarządzania środowiskowego jest włączenie środowiska i jego ochrony do celów strategicznych firmy i przypisanie tych zagadnień do kompetencji zarządu firmy. Idea ta jest realizowana poprzez wprowadzanie systemów zarządzania środowiskiem (systemy sformalizowane - np. normy ISO 14000, EMAS, lub niesformalizowane - np. Program Czystszej Produkcji). Powinny być prowadzone działania inspirujące firmy do starań o wprowadzenie systemu zarządzania środowiskowego, wskazujące na niewątpliwie korzyści wynikające z jego wprowadzenia.

Wspomniane systemy zarządzania środowiskowego polecane są również dla zakładów gospodarki komunalnej oraz instytucji publicznych, w tym Urzędów Wojewódzkich, Powiatowych i Gminnych.

## **8.2. Finansowanie zadań**

Koszt wykonania wymienionych w programie ochrony środowiska zadań oszacowano na podstawie wskaźników kosztów realizacji inwestycji przyjętych w Wojewódzkim Programie Ochrony Środowiska dla województwa podlaskiego, Powiatowym Programie Ochrony Środowiska dla powiatu grajewskiego na lata 2004 – 2014 oraz biorąc pod uwagę nakłady na inwestycje o podobnym charakterze. Uwzględniono także informacje o planowanych kosztach inwestycji zawarte w ankietach nadesłanych przez Urząd Miejski w Grajewie

Możliwości realizacji inwestycji w zakresie ochrony środowiska ze środków własnych samorządów są limitowane ogólną sumą możliwych do uzyskania dochodów oraz potrzebą realizacji inwestycji w innych sferach działalności.

W latach realizacji Programu dofinansowanie zadań będzie możliwe z funduszy celowych oraz programów pomocowych i strukturalnych UE:

- *Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego Województwa Podlaskiego na lata 2004 – 2006* umożliwia uzyskanie dofinansowania zadań z zakresu ochrony środowiska w ramach:
  - działania 1.2 na infrastrukturę ochrony środowiska w zakresie gospodarki wodnościekowej oraz gospodarki odpadami – 7 000 tys. EURO,
  - działania 4.1 Rozwój wsi i infrastruktury lokalnej związanej z rolnictwem – 7000 tys. EURO,
  - działania 4.2 Tworzenie warunków dla zwiększenia poziomu inwestycji lokalnych – 3 400 tys. EURO,
  - działania 4.3 Promocja turystyki – 3 000 tys. EURO,

W ramach działań 4.1 – 4.3 na infrastrukturę można będzie przeznaczyć jedynie część środków – około 40 % tzn. 5 360 tys. EURO. Łącznie ze środków *Programu Operacyjnego...* można będzie pozyskać 6 180 tys. EURO, tj. około 24 720 tys. zł.

Szacowana kwota dofinansowania może ulec zmianie w związku z faktem, iż ostateczna wersja *Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego na lata 2004 – 2006*, od którego zależy tekst *Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego Województwa Podlaskiego*, jest w fazie opiniowania przez Komisję Europejską.

- Wojewódzki, powiatowe i gminne fundusze OŚiGW dysponują rocznie kwotą około 24 000 tys. zł. Zakładając pełne wykorzystanie środków w ciągu 4 lat można będzie dofinansować zadania kwotą około 96 000 tys. zł, w tym inwestycyjne kwotą około 85 000 tys. zł.
- Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych dysponuje rocznie kwotą około 1 000 tys. zł, tzn. że przy spełnieniu warunków dofinansowania zadań można będzie uzyskać w ciągu 4 lat około 4 000 tys. zł.
- Fundusz SAPARD przeznacza na rozwój infrastruktury w rolnictwie kwotę 3 515 531 EURO tj. około 14 000 tys. zł.
- Fundusz Spójności będzie od roku 2004 wspierał zadania inwestycyjne o wartości powyżej 10 000 tys. EURO. Będzie on finansował zadania na podobnych zasadach jak obecnie fundusz ISPA. Uwarunkowania co do wartości zadań oraz nieustalone dotychczas limity dla województw, pozwalają jedynie na szacunkowe określenie możliwości dofinansowania

zadań. Szacunkowa kwota pozyskania środków z funduszu spójności wynieść może nawet 664 647 tys. zł. Przyjęto jako kwotę realną dla całego województwa podlaskiego 200 000 tys. zł.

- Ekofundusz oraz NFOŚiGW; fundusze te dysponują w skali roku środkami w wysokości około 2 250 000 tys. zł. Zakładając dofinansowanie zadań z funduszy ekologicznych na poziomie lat ubiegłych, można przewidywać uzyskanie dofinansowania z tych funduszy w kwocie około 25 000 tys. zł rocznie tj. 100 000 tys. zł w skali całego województwa

Realizacja zadań wymienionych w programie zmierza do zmniejszenia dysproporcji w rozwoju sieci wodociągowych i kanalizacyjnych, zwiększenia liczby obsługiwanych mieszkańców w zakresie oczyszczania ścieków, znacznej poprawy stanu czystości powierzchni ziemi, poprawy stanu czystości wód i powietrza oraz zwiększenia stopnia bezpieczeństwa ekologicznego mieszkańców. Okres realizacji programu winien także owocować wzrostem świadomości ekologicznej mieszkańców, niezbędnej dla realizacji zadań proekologicznych.

Nadal jednak pozostanie do realizacji wiele zadań inwestycyjnych, niezbędnych do uzyskania stanu pełnej poprawy w zakresie ochrony środowiska. Będzie to głównie kontynuacja zadań wymienionych w niniejszym programie, w zakresie:

- rozbudowy sieci kanalizacyjnej,
- rekultywacji składowiska odpadów, poprawy efektywności selektywnej zbiórki odpadów oraz budowy Miejskiego Centrum Odzysku Surowców,
- modernizacji istniejących źródeł ciepła oraz rozwoju i modernizacji instalacji zapobiegających zanieczyszczaniu powietrza,
- rozwoju energetyki odnawialnej,
- poprawy infrastruktury komunikacyjnej miasta,
- doskonalenia zakresu monitoringu środowiska,
- rozwoju materiało- i energooszczędnych technologii,
- upowszechniania edukacji środowiskowej.

Literatura

1. Długookresowa strategia trwałego i zrównoważonego rozwoju - Polska 2025; Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Warszawa 2000.
2. *II Polityka Ekologiczna Państwa*, Warszawa, 2001.
3. *Informacja o stanie środowiska na terenie powiatu grajewskiego*, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Białymstoku Delegatura w Łomży, 2002.
4. *Informacje Ochrona środowiska i leśnictwo w województwie podlaskim w 2001 r. Informacje i opracowania statystyczne*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2002.
5. *Kodeks Dobrej Praktyki Rolniczej*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwo Środowiska, Warszawa, 2002.
6. *Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju*; Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, 2000.
7. *Krajowa strategia ochrony i umiarkowanego użytkowania różnorodności biologicznej - projekt*, Ministerstwo Środowiska, 2002.
8. *Krajowa strategia ograniczenia emisji metali ciężkich i trwałych zanieczyszczeń organicznych*; Ministerstwo Środowiska, 1999.
9. *Krajowy plan gospodarki odpadami*, Warszawa 2002.
10. *Narodowa strategia edukacji ekologicznej*; Ministerstwo Środowiska, 1998.
11. *Narodowa strategia ochrony środowiska na lata 2000-2006*; Ministerstwo Środowiska, 2000.
12. *Narodowa strategia rozwoju regionalnego*; Ministerstwo Gospodarki, 2000.
13. *Narodowy Plan Rozwoju (NPR)*, Ministerstwo Gospodarki, 2003.
14. *Narodowy program przygotowania do członkostwa w Unii Europejskiej; Komitet Integracji Europejskiej*, 1998 (ze zmianami).
15. *NATURA 2000 Europejska sieć ekologiczna*, Ministerstwo Środowiska, Warszawa, 2002.
16. Ogólnie dostępne źródła internetowe.
17. *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego*, projekt, Podlaskie Biuro Planowania Przestrzennego, Białystok, 2002
18. *Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010*, Warszawa 2002.
19. *Polityka leśna państwa (wraz z dokumentami uzupełniającymi, takimi jak Krajowy program zwiększania lesistości, Strategia ochrony leśnej różnorodności biologicznej i in.)*, Ministerstwo Środowiska, 1996.
20. *Polityka transportowa państwa na lata 2001 - 2015 dla zrównoważonego rozwoju kraju*, Ministerstwo Infrastruktury, 2001.
21. *Program Ochrony Środowiska Powiatu Grajewskiego*, Białystok 2003.
22. *Program Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego*, Białystok 2003.
23. *Program wykonawczy do II Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2002 -2010*.
24. *Spójna polityka strukturalna rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa*; Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 1999.
25. *Strategia ochrony leśnej różnorodności biologicznej*, Ministerstwo Środowiska, 1996.
26. *Strategia rozwoju energetyki odnawialnej*; Ministerstwo Środowiska, 2000.
27. *Strategia rozwoju turystyki w latach 2001-2006*; Ministerstwo Gospodarki, 2001
28. *Strategia rozwoju turystyki województwa podlaskiego*, 2002

29. *Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego*,
30. *Średniookresowa strategia rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 1998.
31. *Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami*, Białystok 2003.
32. *Wskaźniki emisji substancji zanieczyszczających wprowadzanych do powietrza z procesów energetycznego spalania paliw*, Materiały informacyjno-instruktażowe, Ministerstwo Środowiska, Warszawa 1996.
33. *Wytyczne dla Planów Gospodarki Odpadami na szczeblu Gmin/Powiatów* - opracowane przez Ministerstwo Środowiska.
34. *Wytyczne do sporządzania programów ochrony środowiska na szczeblu regionalnym i lokalnym* – opracowane przez Ministerstwo Środowiska.
35. *Założenia polityki energetycznej Polski do 2020 roku*, Ministerstwo Gospodarki, 2000.

Załączniki

Załącznik nr 1.

**Cele polityki ekologicznej w sferach racjonalnego użytkowania zasobów naturalnych oraz jakości środowiska**

**1. Cele polityki ekologicznej w sferze racjonalnego użytkowania zasobów naturalnych**

A. Racjonalizacja użytkowania wody.

Głównym celem polityki ekologicznej w zakresie racjonalizacji użytkowania wody jest zmniejszenie zapotrzebowania na wodę i ograniczenie ładunków odprowadzanych do odbiorników zanieczyszczeń do poziomu uzyskiwanego w państwach OECD. Celami szczegółowymi do realizacji w perspektywie średniookresowej /do 2010 r./ będą:

- a. wprowadzenie wskaźników wodochłonności produkcji do systemu sprawozdawczości publicznej, monitoringu środowiska oraz programów /strategii powiatowych, wojewódzkich i sektorowych / zrównoważonego rozwoju, a także powierzenie zadań w zakresie normowania zużycia wody istniejącym lub nowopowołanym instytucjom,
- b. ustalenie normatywnych wskaźników zużycia wody w gospodarce komunalnej oraz w najbardziej wodochłonnych dziedzinach produkcji i wdrożenie ich do praktyki,
- c. eliminowanie wykorzystywania wód podziemnych do celów przemysłowych /poza przemysłem spożywczym/,
- d. zmniejszenie wodochłonności produkcji o 50 % w stosunku do stanu w 1990 r. Metody realizacji celu przewidują ograniczenie marnotrawstwa u odbiorców i strat w systemach rozprowadzania wody oraz ograniczenia ładunków odprowadzanych do odbiorników zanieczyszczeń poprzez:
  - a. uwzględnienie w cenie usług wodociągowych i kanalizacyjnych realnej wartości wody,
  - b. wprowadzenie zaporowych opłat za pobór wód podziemnych,
  - c. uzależnienie wysokości opłat za odprowadzanie ścieków od ładunku zanieczyszczeń i powiązanie ich z kontrolą zanieczyszczeń u źródła ich powstawania.

B. Działania na rzecz zmniejszenia materiałochłonności produkcji

Celem głównym jest wdrożenie idei zrównoważonej produkcji i konsumpcji bazującej na realizacji zasady likwidacji zanieczyszczeń, uciążliwości i zagrożeń u źródła.

W perspektywie średniookresowej przewiduje się realizację celów szczegółowych:

- a. wprowadzenie wskaźników materiałochłonności i odpadowości produkcji do systemu sprawozdawczości publicznej, monitoringu środowiska oraz programów /strategii powiatowych, wojewódzkich i sektorowych/ zrównoważonego rozwoju, a także powierzenie zadań w zakresie normalizacji materiałochłonności i odpadowości oraz promowania

najlepszych dostępnych technik istniejącym lub nowopowstałym instytucjom,

- b. ograniczenie materiałochłonności i odpadowości produkcji o 50% w stosunku do poziomu 1990 r.,
- c. wdrożenie do praktyki przemysłowej programów ograniczania materiałochłonności i odpadowości produkcji,
- d. ograniczanie materiałochłonności w poszczególnych dziedzinach wytwarzania do poziomu średniego w krajach OECD,
- e. wycofanie z produkcji i użytkowania, bądź ograniczenie użytkowania substancji i materiałów niebezpiecznych.

Wymienione cele realizowane będą poprzez m. in.:

- a. wdrożenie ustawowego obowiązku wykonywania ocen cyklu życiowego produktów o wysokiej materiałochłonności i odpadowości oraz zawierających materiały niebezpieczne,
- b. wspieranie ze środków publicznych przygotowania i realizacji porozumień pomiędzy organami władzy a organizacjami przemysłowymi bądź zakładami produkcyjnymi w zakresie realizacji programów ograniczania materiałochłonności,
- c. promowanie najlepszych dostępnych technik w dziedzinie zmniejszania materiałochłonności i odpadowości,
- d. wprowadzenie elementów motywacji ekonomicznej takich jak opłaty produktowe, obowiązek odbioru i recyklingu odpadów itp.

#### C. Zmniejszenie energochłonności produkcji i restrukturyzacja produkcji energii

Celem głównym polityki ekologicznej jest tu ograniczenie zużycia energii na jednostkę PKB o 50 % w stosunku do 2000 r., uzyskanie wskaźników zużycia energii nie wyższych niż średnie w państwach OECD oraz uzyskanie poziomu wykorzystania energii odnawialnej porównywalnego ze średnimi wskaźnikami w państwach Unii Europejskiej.

Zasadnicze kierunki działań w zakresie zmniejszania jednostkowego zużycia energii we wszystkich dziedzinach sfery produkcji, świadczenia usług i konsumpcji powinny dotyczyć:

- a. kontynuowania restrukturyzacji przemysłu,
- b. wdrażania wysoce energooszczędnych technologii i wprowadzania energooszczędnych urządzeń w sferze produkcji oraz stawiania takich wymogów produkowanym urządzeniom do stosowania w gospodarstwach domowych i obiektach użyteczności publicznej,
- c. zmniejszania strat energii w procesie jej wytwarzania /podnoszenie sprawności urządzeń wytwarzających/ oraz w systemach przesyłowych.

Celami szczegółowymi do realizacji do roku 2010 będą:

- a. wprowadzenie wskaźników energochłonności do systemu statystyki publicznej, monitoringu środowiska oraz programów /strategii powiatowych, wojewódzkich i sektorowych/ zrównoważonego rozwoju, a także powierzenie zadań w zakresie normowania energochłonności wyznaczonej agencji,
- b. harmonizacja polityki rozwoju wykorzystania energii odnawialnej z politykami sektorowymi, opracowanie programów działań oraz pomoc samorządom i

- innym zainteresowanym w opracowaniu planów inwestycyjnych w dziedzinie wykorzystania energii odnawialnej,
- c. wprowadzenie tematu wykorzystania odnawialnych źródeł energii do programów zrównoważonego rozwoju, planów energetycznych oraz planów zagospodarowania przestrzennego,
  - d. podwojenie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych w stosunku do roku 2000,
  - e. osiągnięcie dominującej roli odnawialnych źródeł energii w lokalnych bilansach paliwowo-energetycznych, na terenach, na których występują najkorzystniejsze warunki do jej rozwoju.

Realizacji wymienionych celów sprzyjać będzie:

- a. urealnienie cen energii, uwzględnienie w cenach energii kosztów środowiskowych /opłaty produktowe od paliw/,
- b. wzrost zaangażowania podmiotów i obywateli w działania upowszechniające i wdrażające wysoce energooszczędne technologie i wyroby,
- c. systematyczne zwiększanie zaangażowania środków publicznych w realizację programów poprawy efektywności energetycznej,
- d. zwiększenie zaangażowania i poprawa efektywności wykorzystania środków publicznych kierowanych na rozwój energetyki odnawialnej, a także zwiększenie zaangażowania środków unijnych oraz pozyskanie wsparcia międzynarodowych instytucji finansowych.

#### D. Ochrona gleb

Celem głównym polityki ekologicznej w zakresie ochrony gleb jest zapewnienie racjonalnego wykorzystania posiadanych zasobów zarówno w ujęciu ekonomicznym jak i ekologicznym, a także zapewnienie warunków dla pełnej rekultywacji terenów po ich uprzednim nierolniczym wykorzystaniu.

Celami szczegółowymi w okresie do 2010 roku będą:

- a. upowszechnienie zasad dobrej praktyki rolniczej oraz wprowadzenie przepisów dotyczących zasad racjonalnego stosowania nawozów i właściwego ich przechowywania,
- b. opracowanie przepisów regulujących użytkowanie terenów w strefach przyległych do autostrad i dróg publicznych poza obrębem miast,
- c. wyłączenie z rolniczego użytkowania wszystkich gleb nadmiernie zanieczyszczonych kadmem i rtęcią,
- d. zakończenie programu rekultywacji terenów po byłych bazach wojskowych,
- e. likwidacja i rekultywacja starych mogilników,
- f. maksymalne zagospodarowanie nieużytków przemysłowych oraz realizacja programu pełnej inwentaryzacji, rozpoznania i rekultywacji starych składowisk odpadów komunalnych i przemysłowych,
- g. podjęcie programu rekultywacji gleb zdegradowanych z uwzględnieniem "Programu zwiększania lesistości kraju".

#### E. Racjonalizacja eksploatacji zasobów leśnych

Celem głównym jest utrzymanie i poprawa stanu zasobów leśnych zarówno pełniących funkcje gospodarcze jak też ekologiczne i społeczne.

Cele szczegółowe do realizacji w perspektywie do 2010 roku to:

- a. powiększanie i ochrona zasobów leśnych,
- b. zapewnienie trwałości ekosystemów leśnych, ochrona ich różnorodności biologicznej oraz rozszerzenie renaturalizacji zasobów,
- c. dostosowanie lasów i leśnictwa do pełnienia różnorodnych funkcji,
- d. powszechne lecz reglamentowane udostępnianie lasów społeczeństwu.

Cele te będą realizowane poprzez:

- a. zachowanie ekosystemów leśnych w stanie zbliżonym do naturalnego, ochronę i odtwarzanie stosunków wodnych, biotopów i biocenoz wodnych i podmokłych oraz współpracę w tym zakresie z planistami zagospodarowania przestrzennego,
- b. ochronę różnorodności biocenoz leśnych, kształtowanie wzbogaconych biocenotycznie ekotonów leśnych,
- c. racjonalne wykorzystanie zasobów leśnych, unikanie i ograniczanie wielkości zrębów zupełnych,
- d. restytucję zniekształconych lub zdegradowanych ekosystemów leśnych, wzbogacanie gatunkowej, wiekowej i przestrzennej struktury drzewostanów,
- e. preferowanie naturalnych metod ochrony lasów, wzmaganie korzystnego wpływu lasów na środowisko przyrodnicze,
- f. poprawę stanu gospodarowania w lasach prywatnych.

#### F. Ochrona i racjonalizacja eksploatacji zasobów kopalin.

Celem polityki ekologicznej państwa jest ograniczenie zużycia surowców mineralnych do poziomu średniej w państwach OECD.

Celami średnioterminowymi są:

- a. pełne wykorzystywanie zasobów eksploatowanych złóż,
- b. zmniejszenie zużycia surowców na jednostkę produktu,
- c. wykorzystywanie substytutów surowców, zwłaszcza surowców wtórnych.

## **2. Cele polityki ekologicznej w zakresie jakości środowiska**

### A. Właściwa gospodarka odpadami.

Celem nadrzędnym jest zapobieganie powstawaniu odpadów, odzyskiwanie surowców i powtórne ich wykorzystanie oraz końcowe unieszkodliwianie odpadów niewykorzystanych w sposób bezpieczny dla środowiska.

Priorytetowe kierunki polityki w zakresie ochrony środowiska przed odpadami obejmują:

- a. pełną przebudowę modelu produkcji i konsumpcji w kierunku poprawy efektywności surowcowej i energetycznej, zorganizowanie sprawnego systemu odzysku wszystkich surowców wtórnych oraz ostateczne rozwiązanie problemu odpadów z opakowań,
- b. realizację zobowiązań wynikających z Dyrektywy Rady 1999/31/WE dotyczących redukcji ilości składowanych odpadów ulegających biodegradacji, sukcesywną likwidację nagromadzonych odpadów przemysłowych i komunalnych oraz całkowite unieszkodliwienie odpadów niebezpiecznych,
- c. kontynuację prac badawczo-rozwojowych dotyczących technologii bezodpadowych i odzysku surowców wtórnych.

Cele szczegółowe do realizacji w okresie do 2010 roku obejmują:

- a. działania zmierzające do zapewnienia zgodności prawodawstwa polskiego i UE, w tym dotyczącego limitów zawartości czynników szkodliwych w produktach i procesach technologicznych oraz tworzenie warunków prawnych, struktur organizacyjnych i systemów dla realizacji zobowiązań,
- b. przygotowanie odpowiednich strategii, planów i programów gospodarowania odpadami, z uwzględnieniem sposobu postępowania z odpadami niebezpiecznym oraz ich likwidacji, a także dotyczących zmniejszenia zawartości substancji szkodliwych i niebezpiecznych w produkowanych wyrobach i stosowanych technologiach,
- c. wdrożenie systemów ewidencji: odpadów i metod ich zagospodarowania, zagrożeń stwarzanych przez składowiska odpadów oraz instalacji do unieszkodliwiania i wykorzystywania odpadów, a także wprowadzenie ujednoliconej cyklicznej sprawozdawczości dotyczącej gospodarowania odpadami,
- d. wdrożenie jednolitego systemu pozwoleń zintegrowanych na wprowadzanie zanieczyszczeń do środowiska oraz skutecznego systemu kontroli i nadzoru nad gospodarowaniem odpadami,
- e. wprowadzenie skutecznych mechanizmów rynkowych obligujących do odzysku i recyklingu surowców wtórnych, wdrożenie systemów selektywnej zbiórki odpadów, utworzenie kompleksowych systemów odzysku opakowań oraz surowców wtórnych z odpadów, tworzenie rynków zbytu dla materiałów z odzysku,
- f. budowa zintegrowanej infrastruktury do bezpiecznej zbiórki, segregacji, transportu, wykorzystania i unieszkodliwiania odpadów, zwłaszcza niebezpiecznych,
- g. zmniejszenie do minimum przemieszczania odpadów,
- h. ograniczenie ilości składowanych odpadów,
- i. realizacja programu likwidacji substancji niebezpiecznych składowanych w mogilnikach,
- j. zakończenie praktyki spalania odpadów szpitalnych,
- k. podejmowanie działań w celu wycofania z produkcji i użytkowania bądź eliminacji substancji i materiałów niebezpiecznych zawierających: metale ciężkie, trwałe zanieczyszczenia organiczne /PCB/ oraz substancje niszczące warstwę ozonową,
- l. zwiększenie wysiłków na rzecz pozyskania środków inwestycyjnych, w tym wsparcia finansowego z Unii Europejskiej z przeznaczeniem na realizację programów w ochronie środowiska.

#### B. Ochrona stosunków wodnych i jakości wód

Celem zasadniczym polityki ekologicznej w tym zakresie jest zaopatrzenie społeczeństwa w wodę odpowiedniej jakości, bez zakłócania naturalnej równowagi w środowisku. Będzie on realizowany zarówno poprzez zapobieganie zanieczyszczeniom wód powierzchniowych i podziemnych oraz przywracanie im właściwego stanu ekologicznego. Zadania docelowe przewidują:

- a. realizację programu budowy i modernizacji oczyszczalni ścieków z podwyższonym usuwaniem biogenów w aglomeracjach powyżej 10 000 mieszkańców,
- b. realizację programu wyposażenia aglomeracji powyżej 2000 mieszkańców w oczyszczalnie ścieków i systemy kanalizacyjne,
- c. rozwiązanie w sposób systemowy sanitacji terenów o zabudowie rozproszonej,
- d. rozwiązanie problemu ochrony wód przed zanieczyszczeniami pochodzącymi z przemysłu oraz źródeł rolniczych.

Cele do realizacji w okresie do roku 2010 obejmują:

- a. przygotowanie strategii oraz programu działań ukierunkowanego na ograniczenie zrzutów ze ściekami substancji niebezpiecznych, wprowadzenie systemu pozwoleń zintegrowanych oraz wdrożenie zmodernizowanego systemu monitoringu emisji zanieczyszczeń i jakości wód w nawiązaniu do standardów UE,
- b. przywrócenie jakości wód poprzez: likwidację zrzutu ścieków nieoczyszczonych z miast i zakładów przemysłowych oraz ograniczenie ładunku zanieczyszczeń odprowadzanych do wód powierzchniowych z gospodarki komunalnej i spływów powierzchniowych o 30%, a z przemysłu o 50% w stosunku do roku 1990,
- c. restrukturyzacja poboru wód do celów użytkowych oraz zmniejszenie wodochłonności produkcji o 50% w stosunku do roku 1990, zaspokojenie zapotrzebowania mieszkańców na odpowiedniej jakości wodę do picia,
- d. realizację budowy zbiorników retencyjnych oraz zachowanie zbiorników naturalnych,
- e. ochronę wód przed eutrofizacją.

### C. Ochrona jakości powietrza

Priorytetem docelowym polityki ekologicznej jest głęboka przebudowa modelu produkcji i konsumpcji w kierunku minimalizacji emisji zanieczyszczeń do powietrza przez wszystkie rodzaje źródeł, pełna realizacja zobowiązań międzynarodowych w tym zakresie oraz szeroki udział w międzynarodowych programach badawczych ukierunkowanych na identyfikację, ocenę i ograniczanie zanieczyszczeń do powietrza.

Cele średniookresowe obejmują:

- a. przygotowanie strategii i programów ograniczania emisji zanieczyszczeń do powietrza,
- b. wprowadzenie zintegrowanych pozwoleń na emisję zanieczyszczeń do powietrza w ramach pozwoleń na emisję do wszystkich elementów środowiska,
- c. ograniczenie emisji pyłów średnio o 75%, dwutlenku siarki o 56%, amoniaku o 8%, tlenków azotu o 31% i lotnych związków organicznych o 4% w stosunku do roku 1990,
- d. wycofanie z użytkowania do roku 2005 benzyny ołowiowej,
- e. ograniczenie emisji toksycznych substancji z grupy metali ciężkich i trwałych zanieczyszczeń organicznych w procesie produkcji oraz użytkowaniu wyrobów i urządzeń,

- f. ograniczenie emisji gazów cieplarnianych o 6% w stosunku do roku 1988 oraz dwukrotne zmniejszenie energochłonności dochodu narodowego w stosunku do roku 1990.

#### D. Stres miejski - hałas i promieniowanie

Celem głównym polityki ekologicznej jest w tym zakresie zmniejszenie dyskomfortu pracy i zamieszkiwania ludności na obszarach silnie zurbanizowanych i uprzemysłowionych poprzez:

- a. zmniejszenie zakresu i skali przekroczeń stężeń szkodliwych zanieczyszczeń w powietrzu, wodzie i glebach,
- b. zmniejszenie intensywności degradacji powierzchni ziemi,
- c. zmniejszenie skali narażenia mieszkańców na nadmierny poziom hałasu,
- d. ograniczeniu emisji do środowiska promieniowania niejonizującego,
- e. poprawę relacji pomiędzy powierzchnią terenów intensywnie zainwestowanych i otwartych oraz poprawę estetyki otoczenia.

Cele średnio- i długoterminowe pokrywają się z celami ukierunkowanymi na ochronę jakości powietrza i stosunków wodnych, właściwą gospodarkę odpadami oraz przeciwdziałaniu nadzwyczajnym zagrożeniom środowiska oraz obejmują:

docelowo do 2025 roku:

- a. ograniczenie poziomu hałasu na terenach miast do poziomu 55 dB w porze nocnej,
  - b. sporządzenie map akustycznych dla wszystkich miast powyżej 100 000 mieszkańców,
  - c. stworzenie stałej sieci monitorowania poziomu hałasu w newralgicznych rejonach wszystkich miast powyżej 100 000 mieszkańców,
- a w horyzoncie średnioterminowym:
- a. pełną harmonizację polskich przepisów w dziedzinie ochrony środowiska i środków transportu z dyrektywami Unii Europejskiej oraz pełne znormalizowanie pomiarów i klasyfikacji źródeł hałasu,
  - b. sporządzenie dla miast powyżej 250 000 mieszkańców map akustycznych oraz na ich podstawie programów ograniczania hałasu,
  - c. ograniczenie hałasu na obszarach miejskich wokół lotnisk, terenów przemysłowych oraz głównych dróg i szlaków kolejowych do poziomu 55 dB w porze nocnej,
  - d. wprowadzenie do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zapisów poświęconych ochronie przed hałasem i promieniowaniem niejonizującym,
  - e. wyeliminowanie z produkcji środków transportu, maszyn i urządzeń nie odpowiadających standardom UE oraz stopniowe eliminowanie ich z użytkowania.

#### E. Zapewnienie bezpieczeństwa chemicznego i biologicznego

Celem głównym jest wprowadzenie pełnej kontroli zagrożeń dla środowiska związanych z wytwarzaniem, przetwarzaniem, dystrybucją, składowaniem oraz stosowaniem chemikaliów i genetycznie modyfikowanych organizmów. Sprzyjać jej będzie systematyczne harmonizowanie polskich przepisów prawa z

przepisami UE oraz wdrażanie w praktyce administracji publicznej i przemysłowej mechanizmów:

- a. zakazu produkcji i użytkowania określonych substancji i preparatów, co do których stwierdzono, że stopień ryzyka dla zdrowia i środowiska oraz wynikające stąd potencjalne straty przewyższają korzyści społeczne z tytułu ich stosowania,
- b. rezygnacji z technologii stwarzających ewidentne i niemożliwe do eliminacji poważne zagrożenia dla środowiska,
- c. ograniczeń zakresu i czasu stosowania technologii zagrażających środowisku w przypadku braku technologii zamiennych,
- d. wprowadzenia procedur notyfikowania bądź licencjonowania działalności związanych ze stosowaniem genetycznie modyfikowanych organizmów oraz substancji chemicznych zaliczonych do kategorii niebezpiecznych dla zdrowia i środowiska,
- e. wprowadzenia do praktyki procedur zarządzania ryzykiem i mechanizmów kontroli na szczeblu zakładowym i regionalnym oraz stosowania znakowania produktów wprowadzanych do obrotu.

Cele szczegółowe do realizacji w okresie do 2010 roku obejmują:

- a. pełną harmonizację polskich przepisów prawnych z obowiązującymi dyrektywami UE w dziedzinie bezpieczeństwa chemicznego i biologicznego,
- b. wprowadzenie zasad dobrej praktyki laboratoryjnej we wszystkich laboratoriach uczestniczących w systemie państwowej kontroli produkcji i użytkowania niebezpiecznych substancji chemicznych oraz genetycznie modyfikowanych organizmów,
- c. zorganizowanie rejestru uwalniania i transferu zanieczyszczeń oraz rejestru substancji chemicznych wytwarzanych w kraju i importowanych,
- d. wprowadzenie procedur oceny oddziaływania na środowisko w odniesieniu do nowych substancji i preparatów wprowadzanych na rynek oraz nowych biotechnologii,
- e. wprowadzenie do praktyki dobrowolnych działań przemysłu w zakresie bezpieczeństwa chemicznego i biologicznego, wdrożenie globalnego systemu klasyfikacji i znakowania chemikaliów oraz opracowanie i realizacja szerokiego programu informowania społeczeństwa o zagrożeniach z tytułu użytkowania niebezpiecznych substancji chemicznych i preparatów oraz genetycznie modyfikowanych organizmów.

#### F. Przeciwdziałanie i likwidacja skutków nadzwyczajnych zagrożeń dla środowiska (poważnych awarii)

Celem głównym jest eliminowanie lub zmniejszenie skutków dla środowiska z tytułu nadzwyczajnych zagrożeń oraz doskonalenie systemu ratowniczego na wypadek zaistnienia awarii lub klęsk żywiołowych, a stanem docelowym będzie zmniejszenie awaryjności instalacji przemysłowych i środków transportu do minimum.

Cele średnioterminowe do realizacji to:

- a. pełna harmonizacja polskich przepisów prawnych z dyrektywami UE,
- b. zorganizowanie rejestru obiektów niebezpiecznych oraz ustalenie organów odpowiedzialnych,

- c. opracowanie programu informowania społeczeństwa o nadzwyczajnych zagrożeniach środowiska i edukacji w tym zakresie,
- d. wprowadzenie do planowania przestrzennego ustaleń dotyczących przeciwdziałaniu nadzwyczajnym zagrożeniom,
- e. sporządzić raporty bezpieczeństwa, zakładowe plany zarządzania ryzykiem i plany operacyjno-ratownicze dla wszystkich obiektów niebezpiecznych /dyrektywa "Seveso II" - wyższe kryterium ilości substancji niebezpiecznych/ oraz ocenę ryzyka i rejestrację wszystkich obiektów objętych wymogami dyrektywy "Seveso II" - niższe kryterium ilości substancji niebezpiecznych,
- f. sporządzić wojewódzki plan zarządzania ryzykiem oraz plany operacyjno-ratownicze dla wszystkich gmin, w których znajdują się obiekty niebezpieczne,
- g. sporządzenie i realizacja programu technicznego wzmocnienia systemu ratowniczo-gaśniczego,
- h. wprowadzenie systemu ubezpieczeń ekologicznych dla obiektów i działań niebezpiecznych tego wymagających.

G. Ochrona różnorodności krajobrazowej i biologicznej

Celem głównym jest utrzymanie na odpowiednim poziomie krajowej różnorodności biologicznej i krajobrazowej poprzez:

- a. zabezpieczenie zachowania cennych przyrodniczo obszarów poprzez objęcie ich różnymi formami ochrony przyrody zwiększenie powierzchni obszarów chronionych do 30 % powierzchni kraju,
- b. stworzenie na pozostałym terytorium takich warunków i zasad prowadzenia działalności gospodarczej, aby różnorodność biologiczna ulegała stopniowemu wzbogacaniu.

Celami średniookresowymi do realizacji do roku 2010 są:

- a. opracowanie i przyjęcie krajowej strategii ochrony różnorodności biologicznej, włączenie ustaleń tej strategii do programów resortowych oraz gminnych, powiatowych i wojewódzkich programów zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska,
- b. ustanowienie na szczeblu powiatu i gminy komórek lub stanowisk, odpowiedzialnych za ochronę różnorodności biologicznej oraz kadrowe, finansowe i kompetencyjne wzmocnienie służb ochrony przyrody,
- c. włączenie się w tworzenie europejskiej sieci ekologicznej "NATURA 2000" wspieranie prac badawczych i inwentaryzacyjnych w zakresie oceny stanu jak i rozpoznawania zagrożeń oraz wprowadzenie monitoringu różnorodności biologicznej,
- d. renaturalizacja i poprawa stanu zniszczonych ekosystemów i siedlisk przyrodniczych oraz uzasadniona restytucja gatunków,
- e. działania na rzecz utrzymania tradycyjnego krajobrazu rolniczego z gospodarstwami średniej wielkości,
- f. prawne i finansowe wspieranie form rolnictwa stosujących metody produkcji nie naruszające równowagi przyrodniczej, zachowanie tradycyjnych praktyk gospodarczych na terenach przyrodniczo cennych, kontrolowanie pozysku zasobów biologicznych z ich siedlisk naturalnych,
- g. przeciwdziałanie zagrożeniom związanym z wykorzystywaniem biotechnologii oraz introdukcją nowych gatunków,

- h. ochrona i gospodarowanie różnorodnością biologiczną na terenach zagospodarowanych i obszarach zurbanizowanych całego kraju,
- i. działania na rzecz wzrostu świadomości ekologicznej społeczeństwa i władz szczebla lokalnego,
- j. propagowanie umiarkowanego użytkowania zasobów przyrodniczych zgodnie z zasadami trwałego i zrównoważonego rozwoju.

Załącznik nr 2.

**Wykaz ustaw dokonujących transpozycji prawa UE w obszarze „ŚRODOWISKO”**

**i. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001r. Prawo ochrony środowiska**

Dz. U. z 2001 r. Nr 62, poz. 627 zm. Dz.U. 2001, nr 115, poz.1229 oraz z 2002 r. Nr 74, poz. 676 i Nr 113, poz. 984 i Nr 153, poz. 1271

- a. Dyrektywa 85/337/EWG w sprawie oceny skutków niektórych publicznych i prywatnych przedsięwzięć na środowisko oraz Dyrektywa 97/11/WE zmieniająca dyrektywę 85/337,
- b. Dyrektywa 90/313/EWG w sprawie swobodnego dostępu do informacji o środowisku,
- c. Dyrektywa 80/779 w sprawie dopuszczalnych i zalecanych wartości stężeń SO<sub>2</sub> i cząstek zawieszonych w powietrzu,
- d. Dyrektywa 82/884/EWG dot. wartości granicznych dla ołowiu w powietrzu,
- e. Dyrektywa 85/203/EWG w sprawie dopuszczalnych wartości stężeń dwutlenku azotu,
- f. Dyrektywa 92/72/EWG w sprawie zanieczyszczenia powietrza przez ozon,
- g. Dyrektywa 96/62/WE w sprawie oceny i zarządzania jakością powietrza,
- h. Dyrektywa 99/30/WE w sprawie wartości granicznych stężenia SO<sub>2</sub>, NO<sub>2</sub>, NO<sub>x</sub>, pyłu i ołowiu w powietrzu,
- i. Dyrektywa 84/360/EWG w sprawie ograniczania zanieczyszczeń powietrza powodowanych przez zakłady przemysłowe,
- j. Dyrektywa 96/61/WE w sprawie zintegrowanego zapobiegania i kontroli zanieczyszczeń,
- k. Dyrektywa 88/609/EWG w sprawie ograniczenia emisji z niektórych zanieczyszczeń do powietrza z dużych obiektów energetycznego spalania paliw,
- l. Dyrektywa 89/369/EWG w sprawie zapobiegania zanieczyszczaniu powietrza przez nowe zakłady spalania odpadów komunalnych,
- m. Dyrektywa 94/67/WE w sprawie spalania odpadów niebezpiecznych,
- n. Dyrektywa 96/59/WE w sprawie usuwania polichlorowanych dwufenyli i polichlorowanych trójfenyli,
- o. Dyrektywa 91/157/WE w sprawie baterii i akumulatorów zawierających substancje niebezpieczne,
- p. Dyrektywa 93/86/WE dostosowująca do postępu technicznego dyrektywę 91/157,
- q. Dyrektywa 96/82/WE w sprawie kontrolowania zagrożenia poważnymi awariami z udziałem substancji niebezpiecznych,
- r. Dyrektywa 91/692/EWG w sprawie normalizacji i racjonalizacji sprawozdań dotyczących realizacji niektórych dyrektyw Rady odnoszących się do środowiska.

**2. Ustawa z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody**

Dz.U. 1991, nr 114, poz.492; tj. Dz.U. 2001, nr 99 poz.1079 – oprócz art.54-57 i art. 60 i 61; zm.:2001, nr 100, poz. 1085, nr 110, poz. 1189, nr 145, poz.1623; 2002, nr 41, poz.364

- a. Dyrektywa 92/43/WE w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory,
- b. Dyrektywa 79/409/EWG w sprawie ochrony dzikich ptaków,
- c. Dyrektywa 83/129/EWG dot. importu do państw członkowskich skór z niektórych młodych fok i produktów z nich pochodzących,
- d. Rozporządzenie 338/97/WE w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory poprzez regulacje handlu nimi,
- e. Rozporządzenie 2473/98/WE zawieszające wprowadzenia na teren Wspólnoty pewnych gatunków dzikiej fauny i flory,
- f. Rozporządzenie 2307/97/WE zmieniające Rozporządzenie 338/97,
- g. Rozporządzenie 939/97/WE ustalające szczegółowe zasady wprowadzania w życie Rozporządzenia Rady 338/97/WE,
- h. Rozporządzenie 2551/97/WE zawieszające wprowadzenie na teren Wspólnoty pewnych gatunków dzikiej fauny i flory.

**3. Ustawa z dnia 11 stycznia 2001 r. o substancjach i preparatach chemicznych**

Dz. U. 2001, nr 11, poz.84; zm.:2001, nr100, poz.1085, nr 123, poz.1350, nr 125, poz. 1367 oraz z 2002 r. Nr 135, poz. 1145

- a. Dyrektywa 67/548/EWG w sprawie zbliżenia ustaw i innych aktów normatywnych oraz decyzji administracyjnych dotyczących klasyfikacji, pakowania i oznakowania substancji niebezpiecznych,
- b. Dyrektywa 84/449/EWG po raz szósty dostosowująca do postępu technicznego dyrektywę Rady 67/548,
- c. Dyrektywa 93/67/EWG w sprawie zasad oceny zagrożenia dla człowieka i środowiska stwarzanego przez substancje notyfikowane zgodnie z Dyrektywą Rady 67/54/EWG,
- d. Dyrektywa 93/72/EWG dostosowująca po raz dziewiętnasty do postępu technicznego dyrektywę 67/548/EWG,
- e. Dyrektywa 93/90/WE dot. listy substancji, o których mowa w art. 13. Ust. 1 ( pkt 5) Dyrektywy 67/548/EWG).

**4. Ustawa z dnia 2 marca 2001 r. o kontroli postępowania z substancjami zubożającymi warstwę ozonową**

Dz. U. Nr 52, poz. 537; zm.: 2001, nr 100, poz.1085

- a. Rozporządzenie 3093/94/WE w sprawie substancji zubożających warstwę ozonową.

**3. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach**

Dz. U. z 2001, Nr 62, poz. 628, oraz z 2002 r. Nr 41, poz. 365, Nr 113, poz. 984 i Nr 199, poz. 1671

- a. Dyrektywa 75/442/EWG w sprawie odpadów,
- b. Dyrektywa 91/689/EWG w sprawie odpadów niebezpiecznych,
- c. Dyrektywa 89/369/EWG w sprawie zapobiegania zanieczyszczaniu powietrza przez nowe zakłady spalania odpadów komunalnych,
- d. Dyrektywa 89/429/EWG w sprawie zmniejszania zanieczyszczenia powietrza przez istniejące zakłady spalania odpadów komunalnych,
- e. Dyrektywa 94/67/WE w sprawie spalania odpadów niebezpiecznych,
- f. Dyrektywa 99/31/WE w sprawie składowisk odpadów,
- g. Dyrektywa 75/439/EWG w sprawie usuwania olejów odpadowych,

- h. Dyrektywa 91/692/EWG w sprawie normalizacji i racjonalizacji sprawozdań dotyczących realizacji niektórych dyrektyw Rady odnoszących się do środowiska,
- i. Dyrektywa 96/59/WE w sprawie usuwania polichlorowanych dwufenyli i polichlorowanych trójfenyli,
- j. Dyrektywa 91/157/EWG w sprawie baterii i akumulatorów zawierających substancje niebezpieczne,
- k. Dyrektywa 93/86/WE dostosowująca do postępu technicznego dyrektywę 91/157,
- l. Dyrektywa 78/176/EWG w sprawie odpadów pochodzących z przemysłu dwutlenku tytanu,
- m. Dyrektywa 92/112/EWG w sprawie procedur harmonizacji programów redukcji i docelowego wyeliminowania zanieczyszczeń spowodowanych przez odpady z przemysłu dwutlenku tytanu,
- n. Dyrektywa 86/278/EWG w sprawie ochrony środowiska, a szczególnie gleb, przy stosowaniu odpadów ściekowych w rolnictwie,
- o. Dyrektywa 91/692/EWG w sprawie normalizacji i racjonalizacji sprawozdań dotyczących realizacji niektórych dyrektyw Rady odnoszących się do środowiska,
- p. Dyrektywa 99/412/WE w sprawie kwestionariusza dla obligatoryjnego raportowania przez kraje członkowskie zgodnie z art.41(2) Rozporządzenia 259/93/EWG.

**6. Ustawa z dnia 11 maja 2001 r. o opakowaniach i odpadach opakowaniowych**

Dz. U. z 2001 r. Nr 63, poz. 638

- a. Dyrektywa 94/62/WE w sprawie opakowań i odpadów z opakowań,
- b. Decyzje Komisji 97/129, 97/138, 99/177.

**7. Ustawa z dnia 7 czerwca 2001 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków**

Dz. U. z 2001 r. Nr 72, poz. 747; zm.: nr 115. poz.1229

- a. Dyrektywa 91/271/EWG dot. oczyszczania ścieków komunalnych,
- b. Dyrektywa 75/440/EWG dot. wymaganej jakości wód powierzchniowych przeznaczonych do poboru wody pitnej w państwach członkowskich,
- c. Dyrektywa 79/869/EWG dot. metod pomiaru i częstotliwości pobierania próbek oraz analizy wód powierzchniowych przeznaczonych do poboru wody pitnej w państwach członkowskich,
- d. Dyrektywa 80/778/EWG dot. jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi.

**8. Ustawa z dnia 22 czerwca 2001 r. o organizmach genetycznie zmodyfikowanych**

Dz. U. Nr 76 poz. 811; zm. 2001, nr 100, poz. 1085; zm.:2002, nr 25, poz.253, nr 41, poz.365

- a. Dyrektywa 90/219/EWG w sprawie kontrolowanego wykorzystania genetycznie zmodyfikowanych organizmów, ze zmianami wprowadzonymi Dyrektywą 98/81/WE,

- b. Dyrektywa 90/220/EWG w sprawie zamierzonego uwolnienia do środowiska genetycznie zmodyfikowanych organizmów,
- c. Dyrektywa 94/15/WE przystosowująca po raz pierwszy do postępu technicznego Dyrektywę 76/769,
- d. Dyrektywa 97/35/WE przystosowująca po raz drugi do postępu technicznego Dyrektywę 90/220.

#### **9. Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne**

Dz. U. z 2001 r. Nr 115, poz. 1229; zm.: 2001, nr 154, poz. 1803, oraz z 2002 r. Nr 113, poz. 984, Nr 130, poz. 1112, Nr 233, poz. 1957 i Nr 238, poz. 2022.

- a. Dyrektywa 75/440/EWG dot. wymaganej jakości wód powierzchniowych przeznaczonych do poboru wody pitnej w państwach członkowskich,
- b. Dyrektywa 98/83/WE w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi,
- c. Dyrektywa 76/160/EWG dot. jakości wody w kąpieliskach,
- d. Dyrektywa 80/778/EWG dot. jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi,
- e. Dyrektywa 78/659/EWG w sprawie wód słodkich wymagających ochrony lub poprawy dla zachowania życia ryb,
- f. Dyrektywa 76/464/EWG w sprawie odprowadzania substancji niebezpiecznych do wód powierzchniowych,
- g. Dyrektywa 80/68/EWG w sprawie ochrony wód podziemnych przed zanieczyszczeniami spowodowanymi przez niektóre substancje niebezpieczne,
- h. Dyrektywa 86/280/EWG w sprawie wartości dopuszczalnych dla ścieków i wskaźników jakości wód w odniesieniu do zrzutów niektórych niebezpiecznych substancji objętych wykazem I załącznika do dyrektywy 76/464/EWG,
- i. Dyrektywa 83/513/EWG w sprawie wartości dopuszczalnych dla ścieków i wskaźników jakości wód w odniesieniu do zrzutów kadmu, Dyrektywa 84/156/EWG w sprawie wartości dopuszczalnych dla ścieków i wskaźników jakości wód w odniesieniu do zrzutów rtęci z sektorów innych niż przemysł elektrolizy chlorków metali alkalicznych,
- j. Dyrektywa 84/491/EWG w sprawie wartości dopuszczalnych dla ścieków i wskaźników jakości wód w odniesieniu do zrzutów sześcioclorocykloheksanu,
- k. Dyrektywa 91/676/EWG dot. ochrony wód przed zanieczyszczeniami powodowanymi przez azotany pochodzące ze źródeł rolniczych,
- l. Dyrektywa 79/869/EWG dot. metod pomiaru i częstotliwości pobierania próbek oraz analizy wód powierzchniowych przeznaczonych do poboru wody pitnej w państwach członkowskich,
- m. Dyrektywa 85/337/EWG w sprawie oceny skutków niektórych publicznych i prywatnych przedsięwzięć na środowisko,
- n. Dyrektywa 91/271/EWG dot. oczyszczania ścieków komunalnych,
- o. Dyrektywa 90/313/EWG w sprawie swobodnego dostępu do informacji o środowisku.

#### **10 Ustawa z dnia 29 listopada 2000 r. Prawo atomowe**

Dz. U. 2001 Nr 3, poz. 18, Nr 100, poz. 1085 i Nr 154, poz. 1800 oraz z 2002 r. Nr 74, poz. 676 i Nr 135, poz. 1145

- a. Dyrektywa 89/618/EWG w sprawie informowania ogółu ludności o przewidzianych do zastosowania środkach ochrony radiologicznej i o koniecznych do podjęcia przez ludność działaniach w przypadku wystąpienia zagrożenia radiacyjnego,
- b. Dyrektywa 96/29/WE w sprawie podstawowych norm bezpieczeństwa dotyczących ochrony zdrowia przez promieniowanie jonizującym pracowników i ogółu ludności,
- c. Dyrektywa 97/43/WE w sprawie ochrony zdrowia osób przez zagrożeniami związanymi z promieniowaniem jonizującym z odniesienia do ekspozycji medycznych,
- d. Dyrektywa 90/641/Euratom w sprawie ochrony przed promieniowaniem jonizującym pracowników zewnętrznych narażonych na promieniowanie jonizujące podczas wykonywania prac w strefach kontrolowanych,
- e. Dyrektywa 92/3/EWG w sprawie nadzoru i kontroli przewozów odpadów promieniotwórczych między państwami członkowskimi UE, a także do UE i poza jej granice.

## **11. Ustawa o produktach biobójczych**

Projekt ustawy w trakcie prac legislacyjnych – skierowany do senatu.

- a. Dyrektywa 98/8/WE w sprawie umieszczania na rynku produktów zawierających biocydy.

Poniższe ustawy nie transponują w sposób bezpośredni żadnej z dyrektyw wspólnotowych z obszaru Środowisko, natomiast stwarzają podstawy prawne służące skutecznej implementacji wymogów unijnych w zakresie ochrony środowiska:

- a. Ustawa z dnia 28 kwietnia 2000 r. o systemie oceny zgodności, akredytacji oraz zmianie niektórych ustaw Dz. U. 2000 Nr 43, poz. 489
- b. Ustawa z dnia 26 lipca 2000 r. o nawozach i nawożeniu (instytucją wiodącą jest Ministerstwo Rolnictwa) Dz. U. Nr 89 poz. 991
- c. Ustawa z dnia 11 maja 2001 r. o obowiązkach przedsiębiorców w zakresie gospodarowania niektórymi odpadami oraz o opłacie produktowej i opłacie depozytowej
- 4. Dz. U. 2001 Nr 63 poz. 639 i z 2002 r. Nr 113, poz. 984

Załącznik nr 3.

**Zestawienie konwencji i porozumień międzynarodowych ratyfikowanych przez Polskę  
i planowanych do ratyfikacji**

Lp.	Nazwa konwencji	Data podpisania	Data ratyfikacji i/lub wejścia w życie dla Polski, podstawa prawna
<i>Konwencje i Porozumienia ratyfikowane przez Polskę</i>			
1	Konwencja o obszarach wodno-błotnych mających znaczenie międzynarodowe, zwłaszcza jako środowisko życiowe ptactwa wodnego z 1971 r. (Konwencja Ramsarska)	22.11.1972	22.03. 1978 r. Dz.U. nr 7 poz. 24 i 25 z 1978 r.
2	Konwencja o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem (Konwencja Waszyngtońska -CITES) z 1973		12. 12. 1990 r. Dz.U. nr 27, poz.112 i 113 z 1991 r.
3	Konwencja w sprawie transgranicznego zanieczyszczania powietrza na dalekie odległości z 1979 r. (Konwencja Genewska)	13.11.1979	17.10.1985 r. Dz.U. z 1985 r., nr 60
4	Protokół do konwencji Genewskiej w sprawie transgranicznego zanieczyszczania powietrza na dalekie odległości dotyczący długofalowego finansowania wspólnego programu monitoringu i oceny przenoszenia zanieczyszczeń na dalekie odległości w Europie z 1984 r. (EMEP)		14.09. 1988 r. Dz.U. nr 40 z 27.12.1988 r.
5	Konwencja Wiedeńska w sprawie ochrony warstwy ozonowej z 1985 r.		11.10.1990 r., Dz.U. 98, poz.488 z 1992 r.
6	Protokół Montrealski w sprawie substancji zubożających warstwę ozonową z 1987 r. Poprawki londyńskie z 1990r. Poprawki kopenhaskie z 1992r. Poprawki montrealskie z 1997r. Poprawki pekińskie z 1999r.		11.10.1990 r., Dz.U. 98, poz.490, z 1992 r. 02.10. 1996 r. 02.10.1996 r. 06.12. 1999 r. nie ratyfikowane
7	Konwencja o ochronie środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego z 1974 r. (Konwencja Helsińska - HELCOM)	22.03.1974	8.11.1979 r. Dz.U. nr 18, poz.64 z 1980r
8	Ramowa Konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu (UN FCCC) z 1992 r.	05.06.1992	26.10.1994 r., Dz.U. 53, poz. 239 z 1996 r.
9	Konwencja o ochronie dzikiej fauny i flory europejskiej oraz ich siedlisk naturalnych (Konwencja Berneńska)	24.03.1995	01.01.1996 r. Dz.U. 58 poz.263 i 264 z 1996 r.

**PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA MIASTA GRAJEWO NA LATA 2004-2015**

<b>Lp.</b>	<b>Nazwa konwencji</b>	<b>Data podpisania</b>	<b>Data ratyfikacji i/lub wejścia w życie dla Polski, podstawa prawna</b>
10	Konwencja o różnorodności biologicznej z 1992r.	05.06. 992	1996 r. Tekst nie publikowany
11	Konwencja o ochronie wędrownych gatunków dzikich zwierząt z 1979 r. (Konwencja Bońska)		01.05.1996 r. Tekst nie opublikowany w Dz.U.
12	Porozumienie o ochronie małych walenii Morza Północnego i Bałtyku z 17.03.1992r. (ASCOBANS)		1996 r. Dz.U. nr 96 poz. 1108 z 1999r.
13	Porozumienie o ochronie nietoperzy w Europie z 4.12.1991r. (EUROBAT)		10.05. 1996 r. Dz.U. nr 96 poz. 1112 z 1999 r.
14	Konwencja o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym z 25.02.1991r. (Konwencja z Espoo)	26.02.1991	10.09. 1997 r. Dz.U. nr 96 poz. 1110 z 1999r.
15	Konwencja o kontroli transgranicznego przemieszczania i usuwania odpadów niebezpiecznych (Konwencja Bazylejska)	22.03.1990	20.03.1992 r. Dz.U. nr 19, poz. 88 z 1995 r.
16	Umowa o Międzynarodowej Komisji Ochrony Odry przed Zanieczyszczeniem	11.04.1996	07.01.1999 r. Dz.U.nr 99 poz.629 z 1998 r.
17	Nowa Konwencja o ochronie środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego z 1992 r. (Konwencja Helsińska - HELCOM)	09.04.1992	24.06. 1999 r. (ratyfikacja) 15.02.2000 r. (wejście w życie)
18	Konwencja o ochronie i użytkowaniu cieków transgranicznych i jezior międzynarodowych z 18.03.1992 r.	18.03.1992	17.02.2000 r.
19	Konwencja ONZ w sprawie zwalczania pustynnienia w krajach dotkniętych poważnymi suszami i/lub pustynnieniem, zwłaszcza w Afryce		02.10.2001 (ratyfikacja) 12.02.2002 (wejście w życie)
20	Porozumienie o Współpracy z Europejską Organizacją Eksploatacji Satelitów Meteorologicznych (EUMETSAT)		15. 2. 1999, 31.10.2001 (ratyfikacja)
21	Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska (Konwencja z Aarhus)	25.05. 1998	31.12.2001 (ratyfikacja)
<i>Konwencje i Porozumienia podpisane, lecz dotychczas nie ratyfikowane</i>			
1	Protokół z Kioto do Ramowej Konwencji ONZ w sprawie zmian klimatu	16.07. 1998	Ratyfikacja planowana w 2002 r.
2	Protokół do konwencji z roku 1979 w sprawie transgranicznego zanieczyszczania powietrza na dalekie odległości dotyczący ograniczania emisji siarki lub jej przepływów		Nie jest planowane przystąpienie - okres obowiązywania protokołu wygaśł z dniem 31.12.1993 r.

**PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA MIASTA GRAJEWO NA LATA 2004-2015**

<b>Lp.</b>	<b>Nazwa konwencji</b>	<b>Data podpisani a</b>	<b>Data ratyfikacji i/lub wejścia w życie dla Polski, podstawa prawna</b>
	transgranicznych przynajmniej o 30% z 1985 r.		
3	Protokół do konwencji z 1979 r. w sprawie transgranicznego zanieczyszczania powietrza na dalekie odległości dotyczący emisji tlenków azotu i/lub ich transgranicznego przemieszczania z 1988 r.	31.10.1988	W trakcie ratyfikacji
4	Protokół do konwencji z 1979 r. w sprawie transgranicznego zanieczyszczania powietrza na dalekie odległości dotyczący kontroli emisji lotnych związków organicznych lub ich transgranicznego przemieszczania z 1991 r.		Planowana ratyfikacja Nie planuje się ratyfikacji
5	Protokół do konwencji z 1979 r. w sprawie transgranicznego zanieczyszczania powietrza na dalekie odległości dotyczący dalszego ograniczenia emisji siarki z 1994 r.	24.06. 1994	Rozpoczęcie ratyfikacji planowane w 2002 r.
6	Protokół do konwencji z 1979 r. w sprawie transgranicznego zanieczyszczania powietrza na dalekie odległości dotyczący trwałych zanieczyszczeń organicznych z czerwca 1998 r.	24.06. 1998	Ratyfikacja planowana w 2002 r.
7	Protokół do konwencji z 1979 r. w sprawie transgranicznego zanieczyszczania powietrza na dalekie odległości w sprawie przeciwdziałania zakwaszaniu, eutrofizacji i ozonowi przyziemnemu z 1.12.1999 r.	30.05.2000	Planowana ratyfikacja
8	Protokół – „Woda i Zdrowie” do Konwencji o Ochronie i Użytkowaniu Cieków Transgranicznych i Jezior Międzynarodowych z 1992 r.	17.06.1999	Jednostką wiodącą jest Ministerstwo Zdrowia
9	Konwencja w sprawie transgranicznych skutków awarii przemysłowych z 1992 r.	18.03.1992	Ratyfikacja planowana
10	Protokół w sprawie bezpieczeństwa biologicznego z 29 stycznia 2000r. do konwencji o różnorodności biologicznej	24.05.2000	Planowana ratyfikacja
11	Porozumienie pomiędzy Wspólnotą Europejską i Rządem Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie uczestnictwa Polski w Europejskiej Agencji Środowiska i Europejskiej Sieci Informacyjnej i	16.11.2000	Planowana ratyfikacja

**PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA MIASTA GRAJEWO NA LATA 2004-2015**

<b>Lp.</b>	<b>Nazwa konwencji</b>	<b>Data podpisania</b>	<b>Data ratyfikacji i/lub wejścia w życie dla Polski, podstawa prawna</b>
	Obserwacyjnej		
12	Konwencja w sprawie trwałych zanieczyszczeń organicznych (Konwencja Sztokholmska)	23.05.2001	Planowana ratyfikacja
13	Europejska Konwencja Krajobrazowa	21.12.2001	Planowana ratyfikacja
14	Protokół w sprawie metali ciężkich (Czwarta Konferencja Ministerialna "Środowisko dla Europy" 1998 r. w Aarhus).	Czerwiec 1998 r.	
<i>Konwencje i porozumienia, w stosunku do których planowane jest przystąpienie lub ich podpisanie</i>			
1	Poprawka III do Konwencji Bazylejskiej, dotycząca zakazu eksportu odpadów do krajów innych niż określone w Załączniku VII do Konwencji		W trakcie procesu ratyfikacji
2	Protokół do Konwencji Bazylejskiej w sprawie odpowiedzialności i rekompensat za szkody wynikłe z transgranicznego przemieszczania i usuwania odpadów niebezpiecznych		Planowane podpisanie
3	Porozumienie o ochronie afrykańsko-euroazjatyckich wędrownych ptaków wodnych		Planowane jest podpisanie, a następnie ratyfikacja
4	Porozumienie w sprawie ochrony środkowo-europejskiej populacji dropia ( <i>Otis tarda</i> )		Planowane podpisanie (nie podlega ratyfikacji)

Załącznik nr 4.

**WYKAZ PRZEPISÓW WYKONAWCZYCH  
DO USTAWY PRAWO OCHRONY ŚRODOWISKA I USTAW ZWIĄZANYCH  
Stan prawny na 31.12.2002 r.**

- a. **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska**,  
Dz.U. z 2001r. nr 62, poz. 627; zm.: Dz.U. nr 115, poz.1229, z 2002 r. Nr 74, poz.  
676, Nr 113, poz. 984, Nr 153, poz. 1271, Nr 233, poz. 1957 i z 2003 r. nr 46, poz.  
392
- a. Rozporządzenie Ministra OŚZNiL z dnia 13 maja 1998 r. w sprawie  
dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku, Dz. U. z dnia 1 czerwca  
1998 r.
- b. Rozporządzenie Ministra OŚZNiL z dnia 11 sierpnia 1998 r. z dnia 11 sierpnia  
1998 r.  
w sprawie szczegółowych zasad ochrony przed promieniowaniem  
szkodliwym dla ludzi i środowiska, dopuszczalnych poziomów  
promieniowania, jakie mogą występować w środowisku, oraz wymagań  
obowiązujących przy wykonywaniu pomiarów kontrolnych  
promieniowania, Dz. U. nr 107, poz. 676
- c. Rozporządzenie Ministra OŚZNiL z dnia 3 września 1998 r. w sprawie metod  
obliczania stanu zanieczyszczenia powietrza dla źródeł istniejących  
i projektowanych, Dz. U. nr 122, poz. 805
- d. Rozporządzenie Ministra OŚZNiL z dnia 18 września 1998 r. w sprawie  
szczegółowych zasad ustalania dopuszczalnych do wprowadzenia do  
powietrza rodzajów i ilości substancji zanieczyszczających oraz wymagań,  
jakim powinna odpowiadać dokumentacja niezbędna do wydania decyzji  
ustalającej rodzaje i ilości substancji zanieczyszczających dopuszczonych  
do wprowadzenia do powietrza, Dz. U. nr 124, poz. 819
- e. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 16 sierpnia 2001 r. w sprawie  
wymagań, jakim powinien odpowiadać plan operacyjno-ratowniczy  
sporządzony na wypadek wystąpienia nadzwyczajnego zagrożenia poza  
teren, do którego jednostka organizacyjna eksploatująca instalację  
mogącą spowodować nadzwyczajne zagrożenie środowiska posiada tytuł  
prawny, Dz. U. nr 97, poz. 1056
- f. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 16 sierpnia 2001 r. w sprawie  
wymagań, jakim powinien odpowiadać plan operacyjno-ratowniczy  
podejmowanych na własnym terenie działań na wypadek  
nadzwyczajnych zagrożeń oraz szczegółowe zasady jego weryfikacji, Dz. U.  
nr 97, poz. 1057
- g. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 września 2001 r. w sprawie  
wysokości jednostkowych stawek kar za przekroczenie dopuszczalnego  
poziomu hałasu, Dz. U. nr 120, poz. 1285
- h. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 października 2001 r. w sprawie  
opłat za korzystanie ze środowiska, Dz. U. 130, poz. 1453
- i. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 listopada 2001 r. w sprawie  
rodzajów instalacji, których eksploatacja wymaga zgłoszenia, Dz. U. nr 140,  
poz. 1585

- j. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 stycznia 2002 r. w sprawie wartości progowych poziomów hałasu, Dz. U. nr 8, poz. 81
- k. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 marca 2002 r. w sprawie wymagań zasadniczych dla urządzeń używanych na zewnątrz pomieszczeń w zakresie emisji hałasu do środowiska, Dz. U. Nr 60, poz. 546
- l. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 9 kwietnia 2002 r. w sprawie rodzajów i ilości substancji niebezpiecznych, których znajdowanie się w zakładzie decyduje o zaliczeniu go do zakładu o zwiększonym ryzyku albo zakładu o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej, Dz. U. nr 58, poz. 535
- m. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 6 czerwca 2002 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów niektórych substancji w powietrzu, alarmowych poziomów substancji oraz marginesów tolerancji dla dopuszczalnych poziomów niektórych substancji, Dz.U. nr 87, poz.796
- n. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 6 czerwca 2002 r. w sprawie oceny poziomów substancji w powietrzu, Dz. U. nr 87, poz. 798
- o. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 26 czerwca 2002 r. w sprawie wzorów wykazów zawierających informacje i dane o zakresie korzystania ze środowiska i sposobów ich przedstawiania, Dz. U. nr 100, poz. 920
- p. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 5 lipca 2002 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać programy ochrony powietrza Dz. U. nr 115, poz. 1003
- q. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 26 lipca 2002 r. w sprawie rodzajów instalacji mogących powodować znaczne zanieczyszczenie poszczególnych elementów przyrodniczych albo środowiska jako całości, Dz. U. nr 122, poz. 1055
- r. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 31 lipca 2002 r. w sprawie określenia szczegółowego sposobu funkcjonowania Krajowej Komisji do Spraw Oddziaływania na Środowisko oraz wojewódzkich komisji do spraw ocen oddziaływania na środowisko, Dz. U. nr 134, poz. 1139
- s. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 września 2002 r. w sprawie opracowań ekofizjograficznych, Dz. U. nr 155, poz. 1298
- t. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 września 2002 r. w sprawie standardów jakości gleby oraz standardów jakości ziemi, Dz. U. nr 165, poz. 1359
- u. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 września 2002 r. w sprawie określenia rodzajów przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko oraz szczegółowych kryteriów związanych z kwalifikowaniem przedsięwzięć do sporządzenia raportu o oddziaływaniu na środowisko, Dz. U.179, poz.1490
- v. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 1 października 2002 r. w sprawie sposobu udostępniania informacji o środowisku, Dz. U. nr 176, poz. 1453
- w. Rozporządzenie z dnia 9 października 2002 r. w sprawie sposobu przedkładania wojewodzie informacji o rodzaju, ilości i miejscach występowania substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska, Dz. U. Nr 175, poz. 1439

- x. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 października 2002 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinien odpowiadać program ochrony środowiska przed hałasem, Dz. U. nr 179, poz. 1498
- y. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 4 listopada 2002 r. w sprawie wysokości opłat rejestracyjnych, Dz.U. Nr 190, poz. 1591
- z. Rozporządzenie z dnia 8 listopada 2002 r. w sprawie wymagań, jakim powinien odpowiadać plan postępowania na wypadek zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego, mienia oraz środowiska naturalnego, Dz. U. Nr 194, poz. 1632
- aa. Rozporządzenie z dnia 14 listopada 2002 r. w sprawie szczegółowych warunków, jakim powinna odpowiadać prognoza oddziaływania na środowisko dotycząca projektów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, Dz. U. Nr 197, poz. 1667
- bb. Rozporządzenie z dnia 25 listopada 2002 r. w sprawie ograniczeń w obrocie krajowym substancjami kontrolowanymi wyprodukowanymi lub przywiezionymi z zagranicy oraz ich wykorzystywaniu w działalności gospodarczej, Dz. U. Nr 205, poz. 1733
- cc. Rozporządzenie z dnia 26 listopada 2002 r. w sprawie zakresu i sposobu przekazywania informacji dotyczących zanieczyszczenia powietrza, Dz. U. Nr 204, poz. 1727
- dd. Rozporządzenie z dnia 10 grudnia 2002 r. w sprawie dopuszczalności pomocy publicznej przeznaczonej na ochronę środowiska, Dz. U. Nr 231, poz. 1938
- ee. Rozporządzenie z dnia 17 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych warunków bezpiecznej pracy ze źródłami promieniowania jonizującego, Dz. U. Nr 239, poz. 2029
- ff. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad gospodarki finansowej Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej, Dz. U. nr 230, poz. 1934
- gg. Obwieszczenie z dnia 15 października 2002 r. w sprawie wysokości stawek opłat za korzystanie ze środowiska na rok 2003, .M. P. Nr 49, poz. 715
- hh. Obwieszczenie Ministra Środowiska z dnia 28 października w sprawie jednostkowych stawek kar za przekroczenie dopuszczalnego poziomu hałasu na rok 2003, M.P. Nr 54, poz. 743
- ii. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 5 grudnia 2002 r. w sprawie wartości odniesienia dla niektórych substancji w powietrzu, Dz. U.nr 1, poz.12
- jj. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 25 lutego 2003 r. w sprawie stawek opłat za udostępnianie informacji o środowisku i jego ochronie oraz sposobu uiszczania opłat, Dz. U.nr 50, poz.435
- kk. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 17 stycznia 2003 r. w sprawie rodzajów wyników pomiarów prowadzonych w związku z eksploatacją dróg, linii kolejowych, linii tramwajowych, lotnisk oraz portów, które powinny być przekazywane właściwym organom ochrony środowiska, oraz terminów i sposobów ich prezentacji, Dz. U.nr 18, poz.164
- ll. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 stycznia 2003 r. w sprawie wymagań w zakresie prowadzenia pomiarów poziomów w środowisku

- substancji lub energii przez zarządzającego drogą, linią kolejową, linią tramwajową, lotniskiem, portem, Dz. U.nr 35, poz.308
- mm. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 lutego 2003 r. w sprawie zryczałtowanej wysokości wynagrodzenia członków komisji negocjacyjnej, Dz. U.nr 52, poz.466
- nn.Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 marca 2003 r. w sprawie opłat za korzystanie ze środowiska, Dz.U. nr 55, poz.477
- oo. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 27 lutego 2003 r. w sprawie rodzajów wyników pomiarów prowadzonych w związku z eksploatacją instalacji lub urządzenia, przekazywanych właściwym organom ochrony środowiska oraz terminu i sposobów ich prezentacji, Dz. U.nr 59, poz.529
- pp. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 marca 2003 r. w sprawie wysokości zryczałtowanego kosztu postępowania negocjacyjnego, Dz. U. nr 67, poz. 631
- qq. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 8 kwietnia 2003 r. w sprawie rodzajów instalacji, dla których prowadzący mogą ubiegać się o ustalenie programu dostosowawczego, Dz. U. nr 80, poz.731

## **2. Ustawa z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody**

- Dz.U.1991,nr 114,poz.492;j.t.Dz.U.2001,nr 99 poz. 1079, Nr 100, poz. 1085, Nr 110, poz. 1189 i Nr 145, poz. 1623, z roku 2002, nr 41, poz.364
- a. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 sierpnia 2001 r. w sprawie określenia rodzajów siedlisk przyrodniczych podlegających ochronie, Dz. U. nr 92, poz. 1029
- b. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 10 września 2001 r. w sprawie określenia stanowisk i wymagań kwalifikacyjnych dla pracowników Służby Parków Krajobrazowych, Dz. U. nr 101, poz. 1107
- c. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 10 września 2001 r. w sprawie określenia stanowisk i wymagań kwalifikacyjnych dla pracowników Służby Parków Narodowych, Dz. U. nr 101, poz. 1108
- d. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 września 2001 r. w sprawie listy gatunków roślin rodzimych dziko występujących objętych ochroną gatunkową ścisłą częściową oraz zakazów właściwych dla tych gatunków i odstępstw od tych zakazów, Dz. U. nr 106, poz. 1176
- e. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 września 2001 r. w sprawie umundurowania pracowników Służby Parków Krajobrazowych oraz oznak służbowych dla poszczególnych stanowisk, Dz. U. nr 119, poz. 1271
- f. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 września 2001 r. w sprawie umundurowania pracowników Służby Parków Narodowych oraz oznak służbowych dla poszczególnych stanowisk, Dz. U. nr 119, poz. 1275
- g. Rozporządzenie Ministra Środowiska 16 stycznia 2002 r. w sprawie wzoru tablic obwieszczających o obowiązujących ograniczeniach i zakazach z zakresu ochrony przyrody, Dz. U. nr 8, poz. 82
- h. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 27 lutego 2002 r. w sprawie zezwoleń na przewożenie przez granicę państwa określonych roślin i zwierząt, Dz. U. nr 39, poz. 357

- i. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 15 kwietnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego
- j. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 15 kwietnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad sporządzania projektu planu ochrony dla rezerwatu przyrody
- k. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 15 kwietnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad sporządzania projektu planu ochrony dla parku krajobrazowego
- l. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 2003r. w sprawie Tatrzańskiego Parku Narodowego, Dz.U. nr 65, poz.599
- m. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 marca 2003 r. w sprawie ustanowienia strefy ochronnej zwierząt łownych w otulinie Biebrzańskiego Parku Narodowego, Dz. U. nr 67, poz.630
- n. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 18 lutego 2003 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie umundurowania pracowników Służby Parków Narodowych oraz oznak służbowych, Dz. U.nr 54, poz.475

**3. Ustawa z dnia 11 stycznia 2001 r. o substancjach i preparatach chemicznych**

- Dz. U. 2001, nr 11, poz. 84, Nr 100, poz. 1085, Nr 123, poz. 1350 i Nr 125, poz. 1367 oraz z 2002 r. Nr 135, poz. 1145
- a. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 4 października 2001 r. w sprawie nadania statutu Biuru do Spraw Substancji i Preparatów Chemicznych, Dz. U. nr 121. poz. 1308
  - b. Rozporządzenie Ministra Zdrowia w sprawie kryteriów i sposobu klasyfikacji substancji i preparatów chemicznych, Dz. U. 129, poz. 1172 z 2002 r.
  - c. Rozporządzenie Ministra Zdrowia w sprawie wykazu substancji niebezpiecznych wraz z klasyfikacją i oznakowaniem, Dz. U. nr 129, poz. 1110 z 2002 r.
  - d. Rozporządzenie Ministra Zdrowia w sprawie oznakowania opakowań substancji niebezpiecznych i preparatów chemicznych, Dz. U. nr 140, poz. 1173 z 2002 r.
  - e. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 25 kwietnia 2002 r. w sprawie listy technologii (procesów chemicznych), w których substancje kontrolowane mogą być stosowane jako czynniki ułatwiające niektóre procesy chemiczne, Dz. U. nr 66, poz. 603

**d. Ustawa 2 marca 2001 r. o postępowaniu z substancjami zubożającymi warstwę ozonową**

- Dz. U. Nr 52, poz. 537 i Nr 100, poz. 1085
- a. Rozporządzenie Rady Ministrów dnia 28 grudnia 2001r.w sprawie ustanowienia czasowego zakazu obrotu z zagranicą substancjami zubożającymi warstwę ozonową i towarami zawierającymi te substancje.
  - b. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 25 kwietnia 2002 r. w sprawie określenia wzorów dokumentów wymaganych przy przywozie z zagranicy substancji kontrolowanych pochodzących z odzysku, Dz. U. nr 66, poz. 602

**e. Ustawa z dnia 29 listopada 2000 r. - Prawo atomowe**

Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 18, Nr 100, poz. 1085 i Nr 154, poz. 1800 oraz z 2002 r. Nr 74, poz. 676 i Nr 135, poz. 1145

- a. Rozporządzenie z dnia 5 listopada 2002 r. w sprawie warunków przywozu na polski obszar celny, wywozu z polskiego obszaru celnego oraz tranzytu przez ten obszar materiałów jądrowych, źródeł promieniotwórczych i urządzeń zawierających takie źródła, Dz. U. Nr 207, poz. 1754
- b. Rozporządzenie z dnia 5 listopada 2002 r. w sprawie udzielania zgody na przywóz na polski obszar celny, wywóz z polskiego obszaru celnego i tranzyt przez ten obszar odpadów promieniotwórczych i wypalonego paliwa jądrowego, Dz. U. Nr 215, poz. 1817
- c. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad tworzenia obszaru ograniczonego użytkowania wokół obiektu jądrowego ze wskazaniem ograniczeń w jego użytkowaniu, Dz. U. nr 241, poz. 2094

**f. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach**

Dz. U. Nr 62, poz. 628 oraz z 2002 r. Nr 41, poz. 365, Nr 113, poz. 984, Nr 199, poz. 1671 i z 2003 r. nr 7, poz. 78

- a. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 27 września 2001 r. w sprawie katalogu odpadów, Dz. U. nr 112, poz. 1206
- b. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 listopada 2001 r. w sprawie stwierdzania kwalifikacji w zakresie gospodarowania odpadami, Dz. U. nr 140, poz. 1584
- c. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 grudnia 2001 r. w sprawie zakresu informacji podawanych przy rejestracji przez posiadaczy odpadów zwolnionych z obowiązku uzyskiwania zezwoleń oraz sposobu rejestracji, Dz. U. nr 152, poz. 1734
- d. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 grudnia 2001 r. w sprawie rodzajów odpadów lub ich ilości, dla których nie ma obowiązku prowadzenia ewidencji odpadów, oraz kategorii małych i średnich przedsiębiorstw, które mogą prowadzić uproszczoną ewidencję odpadów, Dz. U. nr 152, poz. 1735
- e. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 grudnia 2001 r. w sprawie wzorów dokumentów stosowanych na potrzeby ewidencji odpadów, Dz.U. nr 152, poz. 1736
- f. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 grudnia 2001 r. w sprawie zakresu informacji oraz wzorów formularzy służących do sporządzania i przekazywania zbiorczych zestawień danych, Dz. U. Nr 152, poz. 1737
- g. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 grudnia 2001 r. w sprawie warunków i zakresu dostępu do wojewódzkiej bazy danych dotyczącej wytwarzania i gospodarowania odpadami, Dz. U. Nr 152, poz. 1738
- h. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 grudnia 2001 r. w sprawie zasad sporządzania raportu wojewódzkiego, Dz. U. Nr 152, poz. 1739
- i. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 grudnia 2001 r. w sprawie niezbędnego zakresu informacji objętych obowiązkiem zbierania i przetwarzania oraz sposobu prowadzenia centralnej i wojewódzkiej bazy

- danych dotyczącej wytwarzania i gospodarowania odpadami, Dz. U. Nr 152, poz. 1740
- j. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 6 lutego 2002 r. w sprawie rodzajów odpadów niebezpiecznych dopuszczonych do przywozu z zagranicy, Dz.U. nr 15, poz. 146
  - k. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 6 lutego 2002 r. w sprawie wprowadzenia obowiązku uzyskiwania zezwoleń na wywóz do określonych państw odpadów innych niż niebezpieczne, Dz.U. nr 15, poz. 147
  - l. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 6 lutego 2002 r. w sprawie wzoru rejestru decyzji wydanych w zakresie międzynarodowego obrotu odpadami, Dz. U. nr 15, poz. 148
  - m. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie rodzajów odpadów innych niż niebezpieczne oraz rodzajów instalacji i urządzeń, w których dopuszcza się ich termiczne przekształcenie, Dz. U. nr 18, poz. 176
  - n. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 21 marca 2002 r. w sprawie wymagań dotyczących prowadzenia procesu termicznego przekształcania odpadów, Dz. U. nr 37, poz. 339
  - o. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 5 marca 2002 r. w sprawie listy odpadów innych niż niebezpieczne, których przywóz z zagranicy nie wymaga zezwolenia Głównego Inspektora Ochrony Środowiska, Dz.U. nr 56, poz. 512
  - p. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 5 marca 2002 r. w sprawie określenia wzoru dokumentu stosowanego w międzynarodowym obrocie odpadami
  - q. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 kwietnia 2002 r. w sprawie rodzajów oraz stężeń substancji, które powodują, że urobek jest zanieczyszczony
  - r. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 8 maja 2002 r. w sprawie wniosku o wydanie zezwolenia na przewóz lub na wywóz odpadów niebezpiecznych za granicę, Dz. U. nr 56, poz. 513
  - s. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 13 maja 2002 r. w sprawie wykazu przejść granicznych, którymi może być realizowany międzynarodowy obrót odpadami, Dz. U. z 2002 r. Nr 60, poz. 548
  - t. Rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie listy rodzajów odpadów, które posiadacz odpadów może przekazywać osobom fizycznym lub jednostkom organizacyjnym do wykorzystania na ich własne potrzeby, Dz.U. Nr 74, poz. 686
  - u. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 1 sierpnia 2002 r. w sprawie komunalnych osadów ściekowych, Dz. U. 134, poz. 1140
  - v. Rozporządzenie z dnia 26 września 2002 r. w sprawie określenia urządzeń, w których mogły być wykorzystywane substancje stwarzające szczególne zagrożenie dla środowiska, Dz. U. Nr 173, poz. 1416
  - w. Rozporządzenie z dnia 8 października 2002 r. w sprawie składowisk odpadów oraz miejsc magazynowania odpadów pochodzących z procesów wytwarzania dwutlenku tytanu oraz z przetwarzania tych odpadów, Dz. U. Nr 176, poz. 1456

- x. Rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie odpadów pochodzących z procesów wytwarzania dwutlenku tytanu oraz z przetwarzania tych odpadów, które nie mogą być unieszkodliwiane przez ich składowanie, Dz. U. nr 189, poz. 1513
- y. Rozporządzenie z dnia 28 października 2002 r. w sprawie rodzajów odpadów, których zbieranie lub transport nie wymagają zezwolenia na prowadzenie działalności, oraz podstawowych wymagań dla zbierania i transportu tych odpadów, Dz. U. Nr 188, poz. 1575
- z. Rozporządzenie z dnia 30 października 2002 r. w sprawie rodzajów odpadów, które mogą być składowane w sposób nieselektywny, Dz. U. Nr 191, poz. 1595
- aa. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 grudnia 2002 r. w sprawie zakresu, czasu, sposobów oraz warunków prowadzenia monitoringu składowisk odpadów, Dz. U. nr 220, poz. 1858
- bb. Rozporządzenie z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie zakresu i sposobu stosowania przepisów o przewozie drogowym towarów niebezpiecznych do transportu odpadów niebezpiecznych, Dz. U. Nr 236, poz. 1986
- cc. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie dopuszczalnych sposobów i warunków unieszkodliwiania odpadów medycznych i weterynaryjnych,
- dd. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 marca 2003 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących lokalizacji, budowy, eksploatacji i zamknięcia, jakim powinny odpowiadać poszczególne typy składowisk odpadów, Dz. U.nr 61, poz.549
- ee. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 kwietnia 2003 r. w sprawie sporządzania planów gospodarki odpadami, Dz. U.nr 66, poz.620

#### **7. Ustawa z dnia 11 maja 2001 r. o opakowaniach i odpadach opakowaniowych**

Dz. U. 2001, nr 63, poz. 638 i z 2003 r. nr 7, poz. 78

- a. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 lipca 2002 r. w sprawie wzorów formularzy służących do składania rocznych sprawozdań o masie wytworzonych, przywiezionych z zagranicy oraz wywiezionych za granicę opakowań, Dz. U. Nr 122, poz. 1053
- b. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 lipca 2002 r. w sprawie raportów wojewódzkich dotyczących gospodarki opakowaniami, Dz. U. Nr 122, poz. 1054
- c. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 grudnia 2002 r. w sprawie zawartości ołowiu, kadmu, rtęci i chromu sześciowartościowego w opakowaniach, Dz. U. nr.241, poz.2095
- d. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 8 kwietnia 2003 r. w sprawie sposobu ustalenia sumy zawartości ołowiu, kadmu, rtęci i chromu sześciowartościowego w opakowaniach, Dz. U.nr 66, poz.619

#### **8. Ustawa z dnia 11 maja 2001 r. o obowiązkach przedsiębiorców w zakresie gospodarowania niektórymi odpadami oraz o opłacie produktowej i opłacie depozytowej**

Dz. U. 2001, nr 63, poz. 639, z 2002 r. Nr 113, poz. 984 i z 2003 r. nr 7, poz. 78

- a. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 czerwca 2001 r. w sprawie rocznych poziomów odzysku i recyklingu odpadów opakowaniowych i poużytkowych, Dz. U. nr 69, poz. 719
- b. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 września 2001 r. w sprawie stawek opłat produktowych, Dz. U. nr 116, poz. 1235
- c. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 6 listopada 2001 r. w sprawie szczegółowych warunków, jakie powinien spełnić przedsiębiorca produkujący w kraju oleje smarowe z udziałem wytworzonych w kraju olejów bazowych pochodzących z regeneracji, w celu włączenia ich do rzeczywiście uzyskanego poziomu recyklingu, Dz. U. Nr 131, poz. 1475
- d. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 7 grudnia 2001 r. w sprawie wzoru sprawozdania o wielkości wprowadzonych na rynek krajowy opakowań i produktów, osiągniętych wielkościach odzysku i recyklingu odpadów opakowaniowych i poużytkowych oraz wpływach z opłat produktowych, Dz.U. nr 2, poz. 26 z 2002 r.
- e. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2001 r. w sprawie wzoru rocznego sprawozdania o wysokości należnej opłaty produktowej, Dz. U. Nr 157, poz. 1865
- f. Rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie szczegółowych zasad i kryteriów gospodarowania środkami z opłat produktowych, Dz. U. nr 122, poz. 1052 z 2002 r.
- g. Obwieszczenie Ministra Środowiska z dnia 22 sierpnia 2002 r. w sprawie maksymalnych stawek opłat produktowych na 2003 r., M.P. Nr 37, poz. 591

**9. Ustawa z dnia 7 czerwca 2001 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków**

Dz. U. 2001 nr 72 poz. 747; zm.: nr 115, poz. 1229

- a. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 14 stycznia 2002 r. w sprawie określenia przeciętnych norm zużycia wody
- b. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 marca 2002 r. w sprawie określenia taryf, wzoru wniosku o zatwierdzenie taryf oraz warunków rozliczeń za zbiorowe zaopatrzenie w wodę i zbiorowe odprowadzanie ścieków

**10. Ustawa z dnia 22 czerwca 2001 r. o organizmach genetycznie zmodyfikowanych**

Dz. U. 2001, nr 76, poz. 811 ; zm.: 2001, nr 100, poz. 1085; zm.: 2002, nr 25, poz. 253, nr 41, poz. 365

- a. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 19 kwietnia 2002 r. w sprawie urzędów celnych właściwych dla przywozu i wywozu produktów GMO
- b. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 8 lipca 2002 r. w sprawie określenia szczegółowego sposobu przeprowadzania oceny zagrożeń dla zdrowia ludzi i środowiska w związku z podjęciem działań polegających na zamkniętym użyciu GMO, zamierzonym uwolnieniu GMO do środowiska, w tym wprowadzeniu do obrotu produktów GMO, oraz wymagań, jakie

powinna spełniać dokumentacja zawierająca ustalenia takiej oceny, Dz. U.107, poz.944

- c. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 29 listopada 2002 r. w sprawie listy organizmów patogennych oraz ich klasyfikacji, a także środków niezbędnych dla poszczególnych stopni hermetyczności, Dz. U. nr 212, poz. 1798

#### **11. Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne**

Dz. U. 2001, nr 115, poz. 1229; zm.: 2001, nr 154, poz.1803 oraz z 2002 r. Nr 113, poz. 984, Nr 130, poz. 1112, Nr 233, poz. 1957, Nr 238, poz. 2022

- a. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 grudnia 2001 r. w sprawie wysokości jednostkowych stawek kar za przekroczenie warunków wprowadzenia ścieków do wód lub do ziemi, Dz. U. nr 146, poz. 1640
- b. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 29 marca 2002 r. w sprawie należności za korzystanie ze śródlądowych dróg wodnych oraz urządzeń wodnych, Dz. U. nr 55, poz. 494
- c. Rozporządzenie z dnia 4 października 2002 r. w sprawie wymagań, jakim powinny odpowiadać morskie wody wewnętrzne i wody przybrzeżne będące środowiskiem życia skorupiaków i mięczaków, Dz. U. Nr 176, poz. 1454
- d. Rozporządzenie z dnia 4 października 2002 r. w sprawie wymagań, jakim powinny odpowiadać wody śródlądowe będące środowiskiem życia ryb w warunkach naturalnych, Dz. U. Nr 176, poz. 1455
- e. Rozporządzenie z dnia 17 października 2002 r. w sprawie warunków wprowadzania nieczystości ciekłych do stacji zlewnych, Dz. U. Nr 188, poz. 1576
- f. Rozporządzenie z dnia 12 listopada 2002 r. w sprawie wymagań dla pojazdów asenizacyjnych, Dz. U. Nr 193, poz. 1617
- g. Rozporządzenie z dnia 6 listopada 2002 r. w sprawie metodyk referencyjnych badania stopnia biodegradacji substancji powierzchniowoczynnych zawartych w produktach, których stosowanie może mieć wpływ na jakość wód, Dz. U. Nr 196, poz. 1658
- h. Rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie wymagań, jakim powinny odpowiadać śródlądowe wody powierzchniowe wykorzystywane do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia, Dz. U. nr 204, poz. 1728
- i. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 29 listopada 2002 r. w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego, Dz. U. nr 212, poz. 1799
- j. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 grudnia 2002 r. w sprawie śródlądowych dróg wodnych, Dz. U. nr 210, poz. 1786
- k. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 grudnia 2002 r. w sprawie przebiegu granic obszarów dorzeczy, przyporządkowania zbiorników wód podziemnych do właściwych obszarów dorzeczy, utworzenia regionalnych zarządów gospodarki wodnej oraz podziału obszarów dorzeczy na regiony wodne, Dz. U. nr 232, poz. 1953

- l. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie granic między śródlądowymi wodami powierzchniowymi a morskimi wodami wewnętrznymi i wodami morza terytorialnego, Dz. U. nr 239, poz. 2035
- m. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości opłat rocznych za oddanie w użytkowanie gruntów pokrytych wodami, Dz. U. nr 239, poz. 2036
- n. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie kryteriów wyznaczania wód wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych, Dz. U. nr 241, poz. 2093
- o. Obwieszczenie Ministra Środowiska z dnia 6 listopada 2002 r. w sprawie stawek należności za korzystanie ze śródlądowych dróg wodnych oraz urządzeń wodnych w 2003 roku, M.P. nr 57, poz. 785
- p. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 grudnia 2002 r. w sprawie śródlądowych wód powierzchniowych lub ich części stanowiących własność publiczną, Dz. U. 2003, nr 16, poz. 149
- q. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać programy działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych, Dz. U. nr 4, poz. 44 z 2003 r.
- r. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 31 stycznia 2003 r. w sprawie dopuszczalnych mas substancji, które mogą być odprowadzane w ściekach przemysłowych, Dz. U. nr 35, poz. 309

## **12. Ustawa z dnia 18 kwietnia 1985 r. o rybactwie śródlądowym**

Dz. U. 1999, nr 66, poz. 750, zm. 2001, nr 115, poz. 1229

- a. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 29 marca 2002 r. w sprawie operatu rybackiego
- b. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa w sprawie wzorów dokumentacji i zasad jej prowadzenia przez uprawnionego do rybactwa oraz zasad i zakresu dokonywanej oceny wypełniania przez uprawnionego do rybactwa obowiązku prowadzenia racjonalnej gospodarki rybackiej

## **13. Ustawa z dnia 19 czerwca 1997 r. o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest**

Dz. U. Nr 101, poz. 628, z 1998 r. Nr 156, poz. 1018, z 2000 r. Nr 88, poz. 986 oraz z 2001 r. Nr 100, poz. 1085 i Nr 154, poz. 1793

- a. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 22 grudnia 2001 r. w sprawie dopuszczenia w 2002 r. wyrobów zawierających azbest do produkcji lub do wprowadzenia na polski obszar celny, Dz. U. nr 1, poz. 11 z 2002 r.
- b. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 14 sierpnia 1998 r. w sprawie sposobów bezpiecznego użytkowania oraz warunków usuwania wyrobów zawierających azbest, Dz. U. nr 138, poz. 895

## **14. Ustawa z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach**

Dz. U. Nr 132, poz. 622, z 1997 r. Nr 60, poz. 369 i Nr 121, poz. 770, z 2000 r. Nr 22, poz. 272, z 2001 r. Nr 100, poz. 1085 i Nr 154, poz. 1800, z 2002 r. Nr 113, poz. 984 oraz z 2003 r. nr 7, poz. 78

**15. Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach**

Dz. U. z 2000 r. Nr 56, poz. 679, Nr 86, poz. 958 i Nr 120, poz. 1268, z 2001 r. Nr 110, poz. 1189 i Nr 145, poz. 1623 oraz z 2002 r. Nr 25, poz. 253 i Nr 113, poz. 984

- a. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 stycznia 2003 r. w sprawie stanowisk, stopni służbowych oraz zasad wynagradzania w Służbie Leśnej, Dz. U. nr 11, poz. 123

**16. Ustawa z dnia 8 czerwca 2001 r. o przeznaczeniu gruntów rolnych do zalesienia**

Dz. U. Nr 73, poz. 764 i z 2003 r. nr 46, poz. 392

**17. Ustawa z dnia 13 października 1995 r. prawo łowieckie**

Dz. U. z 2002 r. Nr 42, poz. 372 i Nr 113, poz. 984

- a. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 listopada 2002 r. w sprawie rocznych planów łowieckich i wieloletnich łowieckich planów hodowlanych, Dz.U. Nr 194, poz. 1640
- b. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 29 listopada 2002 r. w sprawie ewidencji skupu zwierzyny żywej, tusz zwierzyny i ich części, Dz.U. Nr 208, poz. 1776
- c. Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 10 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad przekazywania w zarząd obwodów łowieckich wyłączonych z wydzierżawiania, Dz.U. Nr 219, poz. 1842
- d. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 4.12.02 w sprawie zasad kategoryzacji obwodów łowieckich, szczegółowych zasad ustalania czynszu dzierżawnego oraz udziału dzierżawców obwodów łowieckich w kosztach ochrony lasu przed zwierzyną, Dz.U. Nr 210, poz. 1791
- e. Rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie szczegółowych sposobów używania, ewidencjonowania i przechowywania w siedzibach Państwowej Straży Łowieckiej broni palnej krótkiej, amunicji i ręcznych miotaczy gazu, Dz.U. Nr 179, poz. 1497

**18. Ustawa z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska**

Dz.U. z 2002 r. Nr 112, poz. 982, Nr 113, poz. 984 i Nr 153, poz. 1271

- a. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 grudnia 2002 r. w sprawie poważnych awarii objętych obowiązkiem zgłoszenia do Głównego Inspektora Ochrony Środowiska, Dz. U. nr 5, poz. 58 z dnia 17 stycznia 2003 r.